Revistă de teorie şi practică educaţională a Centrului Educaţional "PRO DIDACTICA" Nr.2(12), 2002

Colegiul de redacţie:

Silvia **BARBAROV**
Svetlana **BELEAEVA**
Nina **BERNAZ**
Viorica **BOLOCAN**
Olga **COSOVAN**
Nadia **CRISTEA**
Otilia **DANDARA**
Viorica **GORAŞ-POSTICĂ**
Liliana **NICOLAESCU**
Vlad **PÂSLARU**
Carolina **PLATON**
Igor **POVAR**
Nicolae **PRODAN**

Echipa redacţională:

Redactor-şef:
Nadia **Cristea**

Secretar general de redacţie:
Victor **Koroli**

Redactor stilizator:
Mariana **Vatamanu-Ciocanu**

Redactori:
Dana **Terzi**
Dan **Bogdea**

Culegere şi corectare:
Maria **Balan**

Tehnoredactare computerizată:
Marin **Bălănuţă**

Design grafic şi fotografii:
Nicolae **Susanu**

Prepress: Centrul Educaţional PRO DIDACTICA
Tipar: Combinatul Poligrafic, Chişinău

Revista a fost realizată cu sprijinul Fundaţiei SOROS Moldova

Adresa redacţiei:
str. Armenească, 13, Chişinău 2012, Republica Moldova
Tel.: 542976, 541994, 542556
Fax: 544199
E-Mail: didacticapro@cepd.soros.md
www.cepd.soros.md/DidacticaPro
www.proeducation.md

© *Copyright* Centrul Educaţional PRO DIDACTICA

Nadia CRISTEA
Argument 2

CURRICULUM VITAE
Iulia MOLDOVAN
Centrul de Dezvoltare a Tineretului din Republica Moldova 3

RUBICON MANAGERIAL
Tudor COJOCARU
Descentralizarea şi cultura organizaţională în învăţământ 7

QUO VADIS?
Cornelia CINCILEI
„Şcoala poate deveni un loc unde învaţă toată lumea..." 9
Serghei LÎSENCO
uo vadis 11
Dan BOGDEA
Educaţia pentru familie 13

MASA ROTUNDĂ: Copilul – între părinţi şi profesori 19
Viorica PETCU
Educaţia – artă ce trebuie mereu perfecţionată 23
Ion MĂRGINEANU
Educaţia: între societate şi familie 2
Eugenia PARLICOV
Unele probleme şi perspective ale educaţiei extraşcolare 27
Tatiana BOTEZATU, Leontina NISTREANU
Centrul Judeţean de Creaţie a Copiilor *Universul* 29
M. RUMLEANSCHI, V. SEVOSTIANOV
Centrul Orăşenesc al Tinerilor Naturalişti din Chişinău 3

Centrul Tinerilor Naturalişti din Giurgiuleşti 3
Olga GROZA
Învăţământul extraşcolar – probleme şi soluţii 31

EVENIMENTE CEPD
Centrul Educaţional PRO DIDACTICA. Programul Modernizarea Învăţământului Preuniversitar". Strategii de program 2 2-2 4 32
Valentina CHICU
Învăţarea prin Cooperare" 33
Viorica GORAŞ-POSTICĂ
Două modele teoretice într-o strategie 36

CRONICA PEDAGOGICĂ
Ion HANGANU
Tezaur 37

EX CATHEDRA
Larisa CUZNEŢOV
Dimensiunea psihopedagogică a relaţiilor adolescenţi – părinţi 4
Radu DANII
Cadrul legal de protecţie a copilului în Republica Moldova 44

DOCENDO DISCIMUS
Silvia NICHIFOR
Cum abordăm problemele ce ţin de relaţiile în familie .....
Ala BĂLĂNUŢĂ
Educarea copiilor din clasele primare în spiritul libertăţii şi al responsabilităţii 4
Eliza DULAMĂ
Excursiile şcolare 8

DEZVOLTAREA GÎNDIRII CRITICE
Tatiana CARTALEANU, Olga COSOVAN
Atelierul de scriere: variaţiuni 62
Ludmila URSU
Utilizarea tehnicilor LSDGC: rezolvarea în lanţ 6
Veronica CREŢU
Easy strategies for a successful ESL listening classroom 68

Ana GHILAŞ
Evaluarea creativităţii ..... Coperta 3

SUMMARY 71

AUTORII NOŞTRI 72

Argument

Vorbind despre familie, mă gîndesc la asocierea ei cu vasele comunicante: ceea ce primeşte aici copilul, se va reflecta pe parcursul întregii lui existenţe, adică prin familie indivizii se întregesc cu societatea. Familia prin esenţa ei formează temelia societăţii, prin filierele ei multiple dirijează, organizează, dispunînd de mecanismul-cheie (descendenţii), orientează societatea.

Educaţia în familie este acel ansamblu de măsuri aplicate sistematic în vederea formării şi dezvoltării însuşirilor intelectuale, morale şi fizice ale copilului care încep să se manifeste o dată cu conceperea lui; după naştere copilul este doar o carte în care urmează să se scrie cu speranţă şi migală un destin. „Scriitori" devin membrii familiei, mediul educogen familial, avînd influenţe puternice asupra formării personalităţii şi comportamentului copilului.

Dacă în familie s-a iubit mult, s-a tolerat, s-a înţeles, s-a protejat, nu doar s-a povestit de caritate, ci şi s-a acţionat în acest sens, s-a respectat femeia şi senectutea, s-a cultivat atitudinea civică, copilul provenit dintr-o astfel de familie nu va fi altfel decît iubitor, politicos, înţelegător. Mă tot întreb cum şi cînd se va obişnui un tînăr să se ridice în picioare în prezenţa unei doamne, dacă el nu a văzut un asemenea gest, dacă nu au existat circumstanţe favorabile, dacă nimeni n-a pomenit niciodată de etică. Vom reuşi oare să recuperăm lipsurile educaţiei din copilărie, „celor şapte ani de acasă", va veni momentul cînd vom acorda o adevărată importanţă tuturor lucrurilor?

Să-l citäm pe M.Proust (***În căutarea timpului pierdut***), care ne oferă diverse exemple de meditaţie pe marginea acestui subiect: „*Tata avea pentru genul meu de inteligenţă un dispreţ, îndeajuns de corectat de un sentiment de iubire pentru ca, în mare, atitudinea lui asupra tot ceea ce făceam eu să fie de o indulgenţă oarbă...*".

Urmaşii vor avea pe parcursul vieţii aceleaşi valori şi comportamente pe care le-au moştenit, le-au receptat în familie. Dacă n-a fost iubit şi nu a fost obişnuit s-o facă, atunci cînd şi unde le va învăţa copilul pe toate acestea, cînd va însuşi *Decalogul*?

Sînt sigură, scepticii îmi vor reproşa...

Cu toate că în atîtea familii educaţia s-a axat pe valorile general-umane, pe bunele maniere, totuşi, există carenţe în formarea copiilor. Probabil, undeva s-a produs o fisură sau poate lipsa de timp, o clipă de slăbiciune, o libertate exagerată sau invers „sugrumată", prea puţine, meditaţii, un început neîncurajat sau neverificat. Deşi pare că s-a făcut tot posibilul, oricum, ceva important (care pentru moment poate să pară insignifiant) a fost neglijat. Şi toate acestea se vor repercuta ulterior în relaţiile cu cei din jur, în atitudini şi comportament.

Nu este exclus şi contrariul. Dacă copilul a avut noroc de cîteva momente favorabile, cu timpul el le fructifică, iar exemplele negative ce l-au dezamăgit, i-au creat necazuri, emoţii neplăcute, pe parcursul vieţii le repudiază.

Deşi deseori credem că am făcut pentru copii totul, nu trebuie să uităm despre reflecţie şi spirit critic. Acestea ne vor ajuta să înţelegem că întotdeauna există loc pentru mai bine, că poate undeva s-a greşit, s-a produs un „scurtcircuit" în educaţie care, cu regret, deseori se amplifică şi ia o turnură neaşteptată. Este dificil să fii un părinte corect, bun, democrat, inteligent, deşi îţi dai seama că *„preocuparea permanentă a părinţilor este de a-şi ridica nivelul pregătirii culturale şi profesionale pentru a putea fi model şi pentru a sprijini copiii în dezvoltarea personalităţii lor*" (I.Bontaş, ***Pedagogie***). Cerinţele socioeducaţionale ale familiei implică şi responsabilitatea pentru calitatea celui educat. *„Nu trebuie numai să-ţi sporeşti răsadul, ci să ţi-l faci superior! ...*

Căsnicie: numesc astfel voinţa de a crea în doi o singură fiinţă, superioară celor ce au creat-o." (F.Nietzsche, ***Aşa grăit-a Zarathustra***).

Şi dacă ne pătrundem de responsabilitatea pentru educaţia copilului, ne dăm bine seama că fiecare părinte este un temerar.

Dificultăţile cotidiene şi obiectivele care ne sînt înaintate de dezvoltarea societăţii pune familia în situaţii complicate, uneori dezavantajoase. Deseori eforturile părinţilor nu corespund (nu sînt adecvate) cerinţelor educaţiei contemporane, de aceea statul este obligat să preia anumite funcţii, contribuind la asigurarea instruirii, sănătăţii şi protecţiei sociale a familiei.

În asemenea condiţii ne lipseşte un proiect de anvergură la nivel de stat pentru ocrotirea şi susţinerea familiei. Neavînd toate acestea, cu bună ştiinţă ne tăiem singuri „craca de sub picioare" sau ne periclităm ziua de mîine.

Şi dacă temelia societăţii este *Familia*, de ce să nu o protejăm? De ce prin eforturi comune nu-i putem asigura continuitate şi calitate? De ce nu mai ţinem la începuturile noastre?

Centrul de Dezvoltare a Tineretului din Republica Moldova

Iulia **MOLDOVAN**

Centrul de Dezvoltare a Tineretului din Republica Moldova (CDT) este o organizaţie neguvernamentală, nonprofit, a cărei activitate este dedicată în exclusivitate instruirii şi asistenţei psihologice. CDT oferă servicii de training şi asistenţă psihologică ONG-urilor, centrelor de creaţie a copiilor, cluburilor psihologice, managerilor şcolari, caselor pentru copii şi orfelinatelor etc.

Misiunea noastră

Consolidarea democraţiei prin sprijinirea şi instruirea tinerilor (preadolescenţilor şi adolescenţilor), prin promovarea colaborării instructiv-formative cu profesorii din instituţiile de învăţământ preuniversitar.

Motivaţi de credinţa şi speranţa că procesul de învăţământ nu se sfîrşeşte niciodată, sîntem convinşi că organizaţiile care investesc în angajaţii săi şi facilitează evoluţia profesională sînt cele care vor supravieţui schimbărilor dinamice din zilele noastre. Una dintre condiţiile de bază şi cea mai sigură modalitate de a-i oferi instituţiei posibilitatea de a deveni mai eficientă este să-şi dezvolte potenţialul uman, individul fiind cea mai importantă resursă de creativitate şi acţiune.

Echipa CDT

Echipa CDT este formată din pedagogi, psihologi, sociologi, medici care au o vastă experienţă de lucru cu diverse categorii de oameni şi care au implementat cele mai avansate programe destinate instruirii şi formării profesionale continue.

Prin reţeaua naţională de experţi, CDT oferă training-uri de instruire, consultanţă şi asistenţă psihologică de înaltă calitate, adaptate condiţiilor culturale şi spirituale atît din perspectiva procesului cît şi din cea a conţinutului, utilizînd tehnici inovatoare şi activităţi de învăţare interactive.

Obiective

- Perfecţionarea activităţii profesionale a cadrelor didactice printr-un program de training-uri pe diverse teme;
- Formarea reţelei de tineri voluntari în cadrul programelor *Conflictele şi Comunicarea, Şcoala Tînărului Lider, Traficul cu fiinţe umane, Instruirea prin mandatar;*
- Dezvoltarea de parteneriate între sectorul neguvernamental, cel privat şi instituţiile publice.

Departamentul Educaţie pentru Sănătate: Conflictele şi Comunicarea

Departamentul Educaţie pentru Sănătate: Conflictele şi Comunicarea (coord. Melania Mihailov) şi-a orientat activitatea în direcţia ridicării culturii sanitare a tinerilor şi modificării relaţiilor interpersonale bazate pe soluţionarea conflictelor. Cea mai eficientă metodă de propagare a cunoştinţelor rămîne a fi implicarea tinerilor şi adulţilor în seminarii, în cadrul cărora, prin procedee interactive de educare, participanţii sînt pregătiţi pentru a putea ţine piept presiunii anturajului, pentru a fi responsabili de propriile acţiuni. În acest scop au fost desfăşurate 20 de seminarii la orfelinatele din Căzăneşti, Cărpineni, Ivancea, Cinişeuţi, Hînceşti, Chişinău, Bălţi, Ungheni, Străşeni.

Un impact deosebit în localităţile rurale l-au avut cele 18 seminarii pe probleme de educaţie sexuală proiectate pentru tineretul de la sat. Totodată, au fost organizate 10 training-uri, avînd ca subiect SIDA, în cadrul cărora tinerii au beneficiat de informaţii despre această afecţiune şi despre comportamentul sexual adecvat; precum şi campanii tematice *Pentru un mod sănătos de viaţă* (Nisporeni, Călăraşi, Ungheni, Leova, Cantemir, Cahul, Soroca, Dondueni, Drochia, Rîşcani şi Hînceşti).

Programul *Odiseea Cugetului*

Odiseea Cugetului (director Nina Ambroci), destinat elevilor de toate vîrstele, promovează gîndirea divergentă şi dezvoltă abilităţi de soluţionare a problemelor. Scopul de bază este să-i încurajăm pe copii să gîndească liber şi creativ, să le oferim posibilitatea de a se convinge că procesul instructiv poate şi trebuie să fie variat, interesant, original şi (de ce nu?) – distractiv. Poate fi oare o altă cale mai bună de a motiva elevii să înveţe continuu?

Odiseea Cugetului a demarat în anul 1978 în statul New Jersey, SUA, iar în Moldova a fost implementat în 1996. Prima Competiţie Naţională, avînd limba engleză drept limbă de comunicare, s-a desfăşurat în anul 1998, întrunind 23 de echipe, iar cea din 2002 – 56 de echipe din toată ţara. Echipele învingătoare participă anual la Festivalul European, experienţa de a concura cu cei mai buni reprezentanţi din lume fiind de o valoare incontestabilă.

Anul 2005 va fi semnificativ pentru Centrul de Dezvoltare a Tineretului şi pentru republică, deoarece ni se acordă şansa de a găzdui *Festivalul European Odiseea Cugetului*.

La Festivalul European din Ungaria s-a propus de a forma o echipă internaţională (cîte un elev din 5-7 ţări). Moldova este reprezentată de Diana Casapu, eleva clasei a XII-a de la Liceul „M. Eminescu" din Cimişlia, deţinătoarea premiului special OMER–2001 pentru muncă considerabilă în promovarea Programului.

Odiseea Cugetului valorifică toate resursele intelectuale ale copilului, îi oferă posibilitatea de a se manifesta atît în domeniile artei, literaturii, muzicii, cît şi în cel al tehnicii. Concursul *Odiseea Cugetului* constă din două părţi: proba de lungă durată şi proba spontană. În cadrul probei de lungă durată un grup de elevi (5-7 la număr) lucrează împreună pentru a găsi soluţii la diferite probleme. De exemplu, să elaboreze un vehicul care s-ar putea deplasa cu ajutorul vîntului ori un aparat pentru persoanele nevăzătoare etc. Compartimentul dramatic prevede montarea unui spectacol de 8 minute în baza unui eveniment istoric sau a unei opere literare bine cunoscute. Prezentarea spectacolului se face în faţa auditoriului.

Cel mai important aspect al programului îl constituie faptul că membrii echipei îndeplinesc totul singuri, antrenorul doar încurajîndu-i şi ghidîndu-i. Conform regulamentului, echipele trebuie să lanseze idei proprii, fiind responsabile de toate aspectele prezentării, inclusiv de costume şi decor.

Proba spontană este propusă nemijlocit în ziua competiţiei şi are drept scop de a provoca echipele să găsească soluţii într-un timp limitat.

Ce reprezintă *Odiseea Cugetului* pentru elevii Liceului „Meşterul Manole" din s. Sălcuţa?

Am ales Odiseea Cugetului, deoarece aici învăţăm ce este o relaţie adevărată, să colaborăm cu partenerii, să respectăm deciziile colegilor, să dezvoltăm spiritul de echipă. Succesul a venit o dată cu cîştigarea concursului naţional şi plecarea la Festivalul European din Ungaria, unde ne-am făcut prieteni copii din diferite ţări. Nu a contat locul sau premiul pe care l-am obţinut, ci anume înţelegerea deosebită care a fost stabilită între reprezentanţii diverselor ţări.

Andrei Petrică

Odiseea Cugetului este una dintre cele mai bune modalităţi de a te manifesta. Pentru mine Odiseea este o şcoală în care înveţi să înfrunţi dificultăţile, să-ţi învingi emoţiile, să-ţi aperi obiectivul propus, să fii mai tolerant şi mai îndemînatic. Trecînd prin această şcoală, înţelegi că pentru a obţine ceva în viaţă trebuie să munceşti şi să lupţi.

Tatiana Creangă

Am fost "contaminaţi" şi motivaţi de a participa la competiţia Odiseea Cugetului de colegii noştri care au lucrat creativ asupra spectacolului Regele Arthur. Faptul că am observat atîta vervă, atîta frămîntare şi căutare, dar şi o mare bucurie, ne-a determinat să încercăm şi noi.

Şi iată-ne pe scenă. Ne vom încadra oare în timp, ne va zbura pasărea aşa cum am conceput, ne vom putea controla emoţiile? E dificil, dar şi frumos momentul finalizării unui lucru. Mai avem mult de muncit, e firesc, dorim totuşi să continuăm, deoarece Odiseea Cugetului ne îndeamnă spre o dezvoltare multilaterală.

Echipa *Comoara cerului,*
Liceul Teoretic „V. Alecsandri", Ungheni

Proiectul pentru adolescente şi femei tinere

Este finanţat de Ambasada Statelor Unite în Republica Moldova (director Emilia Moraru). Tinerii între 15-29 ani constituie 24% din numărul total al populaţiei din republică (875,5 mii persoane). Problemele cu care se confruntă această pătură socială sînt deosebit de acute: şomajul, pauperizarea, lipsa spaţiului locativ, salariile mizere, degradarea morală şi spirituală, nefuncţionarea localurilor de cultură, închiderea cluburilor pentru minori şi a instituţiilor extraşcolare, creşterea consumului de droguri şi alcool, rata înaltă a criminalităţii şi vagabondajului generează fenomene odioase, distructive în societate – prostituţia, traficul ilicit cu fiinţe umane etc.

Din lipsa experienţei de viaţă, stăpînite de iluzii şi dornice de aventuri, adolescentele pot fi uşor înşelate, convertite la trafic. Astfel sînt scoase din circuitul economic persoanele tinere, apte de muncă, se împiedică pregătirea lor ca specialişti în diferite domenii de activitate. De aceea, anume această vîrstă solicită o atenţie sporită din partea familiei, societăţii, dar şi protecţia statului.

Contracararea traficului cu fiinţe umane poate fi efectuată prin perfecţionarea legislaţiei, pin instruirea pe scară largă a tineretului din învăţămîntul preuniversitar şi universitar în domeniul educaţiei sexuale.

Proiectul *Prevenirea traficului de fiinţe umane. Crearea Cluburilor pentru adolescente*

Proiectul (director Margareta Duşciac) a avut ca scop crearea cluburilor pentru adolescente în localităţile rurale şi eradicarea traficului de fiinţe umane prin informarea şi instruirea tineretului din instituţiile de învăţămînt.

Au fost create 5 cluburi în şcolile din Drochia, Bălţi, Călăraşi, comuna Văsieni şi mun. Chişinău, care au organizat pe acest subiect seminarii şi întîlniri, precum şi o conferinţă naţională.

Programul *Şcoala Tînărului Lider*

Programul (coord. Emilia Moraru) şi-a început activitatea în februarie 1999, avînd ca obiective crearea abilităţilor de comunicare deschisă, determinarea scopurilor în viaţă şi asistarea tinerilor în luarea deciziilor corecte. Acestea au fost realizate în cadrul laboratoarelor de creaţie, meselor rotunde, emisiunilor radio.

Membrii *Şcolii Tînărului Lider* au fost invitaţi la emisiunile *Ora copiilor* şi *Semnal Junior* ale postului Radio Moldova, unde au avut posibilitatea să aplice tehnicile de intervievare, de dialog în direct cu reprezentanţii Ministerului Educaţiei şi Ştiinţei, ai Ministerului Muncii, Protecţiei Sociale şi Familiei, ai Ministerului Sănătăţii şi ai UNICEF-ului.

În cadrul acestui program a fost organizată Tabăra de Vară în judeţul Suceava, cofinanţată de Fundaţia Episcopiei din judeţul Suceava (România), Tabăra de Vara din Vadul-lui-Vodă (50 de participanţi). În perioada 2000-2001, au beneficiat de training-uri 150 de elevi din şcolile şi liceele municipiului Chişinău.

Programul extracurricular *Mass-media*

Programul (coord. Emilia Moraru) şi-a propus să ofere cursuri de instruire de scurtă durată în domeniul jurnalismului. Astfel, coordonatorii CDT au selectat un grup de elevi (clasele IX-XII), inclusiv absolvenţi ai *Şcolii Tînărului Lider*, care au avut întîlniri săptămînale la Centrul Independent de Jurnalism. Şedinţele de 2 ore au inclus următoarele teme: tipurile mass-media, ce este o publicaţie periodică, un editorial; cum se scrie un reportaj, un articol, un interviu; ce calităţi ar trebui să posede un bun jurnalist; organizarea lucrului în redacţie etc. Elevii au fost iniţiaţi în elaborarea unei campanii promoţionale, inclusiv editarea de buletine şi pliante publicitare. Patru membri ai Programului au fost invitaţi de Organizaţia Europeană *Youth Exchange Moldova* să participe, în calitate de jurnalişti-juniori, la sesiunea de toamnă a Parlamentului Copiilor.

Proiectul *Tinerii – mesageri ai păcii şi bunei înţelegeri*

Proiectul (director Serghei Cartaşev) vizează:

- colaborarea între tinerii de pe ambele maluri ale Nistrului prin participarea comună la diverse activităţi menite să contribuie la rezolvarea problemelor şi ameliorarea relaţiilor interetnice;
- promovarea toleranţei şi a modului sănătos de viaţă;
- seminariile, taberele de vară, mesele rotunde, întrunirile, Forumul Tineretului au avut drept rezultat înfiinţarea unei reţele de organizaţii de tineret similare CDT-ului.

Clubul Psihologic *Enigma*

Coordonator program: Ludmila Mazilu

În procesul de evoluţie a copilului apar perioade de criză în care conflictele între ei şi cei din jur se agravează. Una dintre cele mai definitorii, dar şi mai critice etape pentru conturarea personalităţii viitorului adult este adolescenţa. Cu cît mai devreme copilul va însuşi tehnicile constructive de aplanare a conflictelor, cu atît mai repede şi mai eficient va putea opune rezistenţă acestor situaţii, depăşindu-le cu succes – motiv ce a justificat fondarea unui club psihologic pentru adolescenţii claselor X-XII.

În cadrul Clubului au fost realizate următoarele activităţi: concursul desenelor şi al eseurilor, dispute, mese rotunde, conferinţe ştiinţifice, training-uri în şcolile, liceele, taberele de vară pentru copiii din mun. Chişinău şi Vadul-lui-Vodă; au fost oferite consultaţii psihologice diferitelor categorii de solicitanţi în domeniul conflictologiei; în instituţiile de învăţămînt preuniversitar din capitală (cu forţele voluntarilor) au fost organizate acţiuni la tema *O zi fără conflicte*.

Clubul Psihologic *Crug*

Acest program (coord. Serghei Cartaşev) se adresează adolescenţilor sub aspectul îmbunătăţirii relaţiilor interpersonale şi sociale, dezvoltării gîndirii analitice şi reflecţiei, promovării valorilor etice şi morale. Pe parcursul anului au fost pregătite două promoţii conform programei *Arta instruirii şi aplanării conflictelor*; au fost elaborate, multiplicate şi difuzate buclete privind activitatea Clubului şi Centrului de Dezvoltare a Tineretului; a fost desfăşurat concursul republican *Copiii şi lumea fără conflicte* (au participat circa 2000 de tineri); concursuri de eseuri *Ce aş fi făcut eu pentru Moldova; Visul Meu, Ideea mea,* la care învingătorilor le-au fost decernate premii (80 de lucrări); au fost organizate 3 seminarii pentru pedagogi, psihologi şi manageri şcolari cu tema *Comunicarea şi aplanarea conflictelor.*

Cluburile romilor

Moderatori: Maria Vulpe, Petru Bunăcale

Obiective

- integrarea şi implicarea copiilor romi în viaţa societăţii;
- familiarizarea copiilor romi cu noile concepţii de democratizare a vieţii sociale;
- crearea propriei imagini de personalitate liberă şi creativă, aptă să depăşească conflictele şi dificultăţile sociale în mod civilizat;
- debarasarea de vechile concepţii de izolare, creînd un nou statut social pentru copiii romi, fără stereotipuri şi complexe.

Acţiuni

În cadrul celor două cluburi pentru copiii romi *Samanta* – s. Slobozeia Mare şi *Rada* – s. Parcani, au fost organizate 40 de şedinţe:

- lecţii tematice cu caracter cultural, istoric şi estetic;
- lecţii creative, recitaluri de poezie etc.;
- seminarii instructive vizînd promovarea modului sănătos de viaţă, comunicarea eficientă şi rezolvarea de conflicte;
- discuţii libere despre drepturile copiilor;
- întîlniri cu persoane de vază, romi de origine.

Rezultate: au fost instruiţi 55 de copii romi.

***

În decursul celor patru ani de activitate, programele CDT s-au diversificat continuu, ca rezultat al nevoii de instruire a tinerilor din Republica Moldova.

Din 1999, în cadrul principalelor realizări se înscriu:

- 400 de training-uri cu peste 12000 de participanţi;
- instruirea tinerilor în cluburile psihologice *Crug, Enigma, Eva, Tînărul Lider, Odiseea Cugetului, Rada, Samanta* – 600 de absolvenţi;
- *Şcoala voluntarilor "Da !"* şi *Generaţia Noului Mileniu* – 150 persoane;
- training-uri destinate diverselor categorii de participanţi – 1400 persoane;
- realizarea campaniilor tematice *Un mod sănătos de viaţă* – 8946 persoane;
- organizarea activităţii taberei internaţionale *Şcoala diplomaţiei* – 137 persoane;
- forumul tinerilor *Tinereţe fără hotare* – 100 persoane;
- acţiuni ale tinerilor voluntari în cadrul Zilelor umorului, Zilelor consacrate drepturilor copiilor;
- desfăşurarea concursului de desene *Generaţia mea – astăzi şi mîine*;
- acordarea consultanţei şi sprijinului metodic pedagogilor şi psihologilor;
- efectuarea sondajelor psihosociale vizînd problemele, interesele şi viitorul tinerilor şi sensibilizarea opiniei publice referitor la acestea.

CDT propune următoarele perspective de colaborare – organizarea şi desfăşurarea:

- training-urilor cu aplicarea metodelor interactive de lucru cu elevii;
- seminariilor instructiv-metodice, stagierilor pentru instructori;
- lecţiilor, cursurilor cu acordarea certificatelor respective (pentru profesori, pedagogi, lucrători ai administraţiei publice locale);
- campaniilor de profilaxie printre tineri pe următoarele subiecte: SIDA, narcomania, alcoolismul, fumatul, comportamentele deviante etc.;
- taberelor de vară pentru copii cu programe de instruire continuă;
- conferinţelor, meselor rotunde etc.

Adresa noastră: MD-2001, mun. Chişinău, str. Bulgară, 32; tel.: (3732) 270436, fax: (3732) 270507; E-mail: imoldoveanu@soros.md

Descentralizarea şi cultura organizaţională în învăţământ

Tudor COJOCARU

S-ar părea a fi noţiuni puţin tangibile. Abordarea lor univocă denotă însă coraportul indispensabil dintre democratizarea prin descentralizare a învăţământului şi necesitatea unei culturi organizaţionale şi manageriale pe potriva competenţelor şi prerogativelor delegate.

Actualmente, în virtutea modificărilor structurale, democraţia, care are drept principii flexibilitatea, descentralizarea deciziilor, deschiderea ofertei de educaţie etc., constituie o condiţie importantă pentru unităţile educaţionale ce tind să se manifeste ca subiecţi responsabili şi liberi, „arhitecţi" ai propriei vieţi sociopedagogice.

Descentralizarea structurii decizionale nu este un scop în sine, de dragul „spargerii autorităţii în bucăţi mai mici de autoritate", ci necesară în măsura în care înseamnă promovarea „patern-urilor structurale" ale unui învăţământ modern, eficient, unde nivelul central se orientează cu precădere spre politici şi strategii naţionale (Curriculum Naţional, standarde educaţionale, evaluare), spre „pilotajul strategic", cedînd din competenţe „autorităţilor locale", mai cu seamă instituţiilor educaţionale.

Deşi există o mare cerere de descentralizare şi, deci, o mare dorinţă de a avea acces la luarea de hotărîri, majoritatea competenţelor decizionale sînt concentrate la nivelul central şi cel intermediar, autonomia unităţilor educaţionale fiind destul de redusă. În învăţământul nostru mai sînt promovate regulile formale şi subordonarea ierarhică, persistînd în continuare mentalitatea conform căreia şcoala funcţionează pentru a satisface cerinţele statului, precum şi credinţa că trebuie să existe un consens pe linie ierarhică (profesor – director – DGJÎTS – minister), situaţiile problematice fiind rezolvate, de regulă, prin transmiterea lor „mai sus". O asemenea stare de lucruri este atestată nu numai la noi, dar, de exemplu, şi în România. De aceea, transformările structurale în direcţia descentralizării trebuie însoţite de schimbarea mentalităţii de tip centralist.

În sociologia educaţiei şcolare este operaţională distincţia dintre *„teritoriul naţional politico-administrativ şi politica educativă proprie, bazinul de formare-ocupare, zona de educaţie prioritară, aşezămîntul şcolar şi proiectul educativ, pentru a sublinia responsabilitatea tuturor actorilor educaţiei, nu numai a statului"* (2; p. 34). Totodată, statul nu se poate „autodegreva" de atribuţiile ce-i revin în domeniul învăţămîntului, fără ca nivelul intermediar (DGJÎTS) şi cel local să beneficieze de puterea decizională necesară şi să deţină efectiv resurse, activînd în calitate de subsisteme conectate într-un circuit nealeatoriu. Însă, *„dacă varietatea răspunsurilor posibile, a soluţiilor prezentate şi a relaţiilor oferite e insuficientă, subsistemul funcţionează ca un organism reductor şi nu regulator; el nu mai poate satisface pluralitatea aşteptărilor şi a funcţiilor, ci doar o parte din ele; nu rezolvă decît doar o parte din problemele puse; nu asigură jocul general al interacţiunilor, nu realizează decît o mică parte din misiunile sale"* (3; p.51).

Sistemul de învăţământ, dacă se vrea diversificat şi descentralizat, e ameninţat atît la nivel naţional cît şi local *„de saturarea şi îngreunarea în inerţiile proprii. De aceea, e nevoie de a-l feri de „închideri sectoriale şi categorice"* (3; p.81). Or, în accepţia multor specialişti, *„structura, înainte de toate, reprezintă modalitatea de organizare, de clădire, de construire logică, prin care se explică funcţionalitatea întregului, a principiilor care determină coeziunea unităţii"* (4; p.122).

Revenim la André de Peretti, pentru a specifica că *"...nondirectivitatea ne invită să evităm, în practicile de intervenție directă, transformarea într-un directivism obsedant şi „clasic", care ar bloca inițiativele altora. Dar, în spiritul dialecticii, această negație, în pudoarea sa, trebuie ea însăşi să fie negată"* (3; p.43).

În condițiile cînd descentralizarea sub masca diversității „naturalizează inegalitățile", autonomia şcolii se va realiza pe măsură ce se va dispune (şi) de alte resurse financiare, de competența managerială, de un sistem legislativ şi normativ coerent. În această viziune, descentralizarea trebuie susținută de un ansamblu de acțiuni, care să vizeze:

- delimitarea tranşantă a competențelor şi departajarea prerogativelor pentru toate nivelurile sistemului de învățămînt;
- formarea personalului managerial în raport cu prerogativele şi competențele stabilite;
- adecvarea metodologiei de administrare la noile realități;
- inițierea şi implementarea unor tehnici de planificare, analiză şi prognozare inovatoare (drept exemplu poate servi şi modelul propus de subsemnatul în articolul ***Instituționalizarea învățămîntului în viziune sistemică***, *Didactica Pro*..., nr. 5, 2001);
- reorganizarea sistemului informațional;
- pregătirea cadrelor pentru o activitate în condițiile noilor responsabilități etc.

În acelaşi timp, pentru a face față descentralizării şi a avea o autonomie *de facto*, mai e nevoie şi de o cultură organizațională adecvată, definită drept *„un complex specific de valori, credințe conducătoare, reprezentări, înțelesuri, căi de gîndire împărtăşite de membrii unei organizații (instituții* - n.n*), care determină modurile în care aceştia se vor comporta în interiorul şi în afara organizației respective"* (1; p. 15).

Literatura de specialitate (1; p. 16) atestă patru tipuri de cultură organizațională:

1. „Cultura de club" sau „a puterii" – construită în jurul personalității centrale (e cazul şcolilor mici, conduse de directori cu „har").
2. „Cultura de roluri" – caracteristică organizațiilor birocratice.
3. „Cultura de sarcini" – specifică unor medii puternic profesionalizate (licee şi nu numai) şi axată pe delegarea realizării proiectelor concrete unor echipe de lucru.
4. „Cultura de persoane" – managerii au doar rolul de a facilita şi coordona activitatea, personalul avînd o pondere deosebită.

Actualmente instituțiilor noastre de învățămînt, pe lîngă „cultura de club", le este specifică şi „cultura de roluri". Însă spargerea birocratismului la nivel de sistem trebuie să ducă implicit şi la diminuarea lui la nivel de instituție. De aceea, e nevoie să ne orientăm spre „cultura de sarcini", „cultura de persoane" ramînînd a fi un „ideal" managerial spre care urmează să tindem. De fapt, după cum se constată şi în sursa citată anterior, nu există, practic, o cultură organizațională pură, ci o cultură definită prin predominarea unuia dintre aceste tipuri. De regulă, putem găsi în fiecare unitate şcolară un „amestec cultural" care cuprinde elemente din toate cele patru tipuri menționate. Sarcina coordonatorilor învățămîntului rămîne a fi asigurarea evoluției culturii organizaționale prin restrîngerea treptată a componentelor caracteristice „culturii de roluri" şi extinderea „culturii de sarcini", cu elemente din celelalte modele nominalizate. Căci *„acolo unde nu există comunicare, motivare, participare şi formare, nu pot evolua nici indivizii, nici grupurile, nici organizațiile şi nici comunitățile*" (1, p. 21).

Pentru a asigura crearea şi menținerea unei culturi organizaționale performante, e necesar să ne debarasăm de un şir de plăgi arhicunoscute, cum ar fi:

- superficiala identificare a problemelor şi lipsa unei analize prospective a dezvoltării instituției; lipsa competențelor în proiectarea strategică;
- „viziunea – tunel";
- „incapacitatea de a stăpîni complexitatea";
- lipsa unui proces de gîndire logic şi metodic;
- lipsa unei viziuni de perspectivă, sărăcia arsenalului de idei şi soluții noi;
- ezitarea în luarea deciziilor;
- „dimensionarea greşită a soluțiilor" (1, p. 60);
- obişnuința de a improviza în detrimentul calității;
- ignorarea calității ca principala condiție a competitivității;
- neasumarea responsabilității;
- toleranța excesivă a eşecului şcolar etc.

Pentru a le depăşi, e nevoie de modelarea unui sistem managerial „organic" (adecvat mediului pedagogic în schimbare), căruia îi este specifică *„ajustarea şi redefinirea permanentă a sarcinilor prin relațiile cu ceilalți, reguli „nescrise", ierarhii fluide şi mai puțin autoritare, descentralizarea deciziei, încurajarea interacțiunilor laterale, motivarea şi implicarea personală..."* (l, p. 11).

Astfel, *„determinarea esenței şi a comprehensiunii ne va permite să identificăm corect conceptele aflate în joc, să producem sensurile lor, ca să nu ne rătăcim pe căi străine"* (5, p. 21).

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. *Manual de management educațional*, Editura ProGnosis, București, 2000.
2. Ionescu, I., *Sociologia şcolii*, Editura Polirom, Iaşi, 1997.
3. De Peretti, A., *Educația în schimbare*, Editura Spiru Haret, Iaşi, 1996.
4. Bujor, E., *Introducere în sociologia populației şi noțiuni de demografie*, Editura Antheros, 1998.
5. Russ, J., *Metodele în filozofie*, Editura Univers enciclopedic, Bucureşti, 1998.

Cornelia **CINCILEI**

Şcoala poate deveni un loc unde învaţă toată lumea...”

(Interviu cu dna Cornelia Cincilei,
directorul executiv al Programului Educaţional *Pas cu Pas*)

Stimată dnă Cornelia Cincilei, activitatea Programului Educaţional Pas cu Pas este deja notorie la noi în republică. Cum aţi reuşit în cei şapte ani de desfăşurare a proiectului să vă impuneţi şi, mai ales, să vă menţineţi pe o „piaţă educaţională” atît de exigentă?

– În primul rînd, Vă mulţumesc pentru înalta apreciere a Programului nostru. *Pas cu Pas* a supravieţuit primilor ani de încercări şi s-a menţinut ulterior graţie perspicacităţii unor administratori de divers rang – nu prea mulţi la număr – care i-au înţeles valoarea în cadrul reformei de învăţămînt ce declarase necesitatea centrării procesului educaţional pe copil şi nu pe cadru didactic. Sau, poate, succesul se datorează susţinerii masive din partea profesorilor şi a părinţilor, care au intuit oportunitatea pe care le-o oferă Programul tuturor actorilor cîmpului educaţional: de a creşte (a se dezvolta) într-un mediu ce promovează învăţarea activă, prin colaborare. Ei ai fost cei care au sesizat valoarea noii sinergii care apare într-un asemenea mediu. Cît priveşte „piaţa educaţională”, consider că o piaţă adevărată a serviciilor educaţionale, din păcate, încă nu avem. Şi nu din lipsa unor eventuali prestatori de servicii, ci dintr-o inerţie a sistemului şi o inconsecvenţă a factorilor de decizie în susţinerea reformelor democratice.

Dată fiind realitatea din şcolile noastre, unde părinţii nu sînt solicitaţi să se implice în viaţa şcolară a copilului, care au fost primele lor reacţii la invitaţia Dvs. de a colabora?

– În toate timpurile profesorii dedicaţi şi creativi au ştiut să găsească diverse forme de conlucrare cu familia. În învăţămîntul tradiţional însă relaţia este dominată, în general, de convingerea că expert în ale educaţiei copilului este cadrul didactic şi nu familia. Respectiv, relaţia este una de inegalitate, familia fiind acceptată doar pînă în pragul grupei/clasei. În cadrul Programului nostru familia este ridicată la un alt rang: ea este recunoscută ca prim educator al copilului, fiind şi factor decisiv în alegerea formei de învăţămînt, a instituţiei etc., deci, este partener cu drept egal şi interesat de succesul şcolar al copilului. De aceea, familia este invitată să contribuie nemijlocit la „construirea curriculumului” din grupă/clasă. Desigur, această nouă paradigmă relaţională solicită mari schimbări atitudinale atît din partea cadrului didactic cît şi a familiei. Primele reacţii ale profesorilor la prezenţa părinţilor la ore erau dictate de un sentiment de disconfort. Treptat însă, dacă au avut încurajarea administraţiei şi o susţinere metodică respectivă, cadrele didactice au ajuns să vadă multiplele modalităţi şi

avantaje ale implicării familiei în activitatea cotidiană a copiilor din sala de clasă. Cît privește reacția părinților, ei, prin definiție, o dată ce au optat pentru Program, sînt dispuși, cel puțin la nivel de intenții, să se includă în acest parteneriat. Dar nici aici stereotipurile de gîndire nu sînt depășite ușor și repede. În plus, nu putem ignora circumstanțele de ordin obiectiv pentru angajarea lor permanentă și masivă – responsabilitățile de serviciu etc.

Deoarece toți angajații Programului sînt ghidați de același scop: eficientizarea procesului de învățare, bănuiesc că între ei s-au stabilit deja anumite raporturi de conlucrare. Sînteți mulțumită de calitatea acestora? În ce măsură colaborarea cu părinții optimizează cu adevărat procesul educațional?

– După cum am spus, succesul unui parteneriat depinde de conștientizarea și realizarea de către toți participanții a oportunităților și beneficiului acestuia: cadrul didactic ajunge să cunoască mai repede și mai bine copilul, cu laturile lui puternice și mai slabe, cu interesele și necesitățile lui, astfel avînd ocazia de a alege și aplica strategii de instruire mai eficiente. Părintele are posibilitatea de a-și înțelege mai bine copilul, de a-i observa progresul nemijlocit, nu doar din spusele profesorului, de a se instrui pentru a-l ajuta. Pentru copil participarea părinților este expresia sentimentului de empatie, care le sporește aprecierea de sine, motivația și conștientizarea importanței activității lor de învățare.

Desigur, ideea parteneriatului se materializează în mod divers, de la caz la caz. Cert este că el reprezintă o bună școală a democrației pentru toți – luarea de decizii în mod participativ, elaborarea în comun a strategiilor optime, asumarea conștientă de responsabilități etc. De aceea, considerăm foarte importantă promovarea experienței reușite în cadrul rețelei de instituții educaționale.

Ce succese ați înregistrat în procesul didactic, drept consecință a implicării părinților în activitățile desfășurate în comun?

– După cum știți, multe activități din cadrul Programului se desfășoară pe centre, aceasta fiind o modalitate de a-i face pe copii, lucrînd în grupuri mici asupra unor sarcini suficient de provocatoare, să colaboreze și să-și construiască propriile cunoștințe. Cu cît copiii sînt mai mici, cu atît mai mult beneficiază de asistența unui adult. Astfel, la grădiniță, un părinte sau bunel ar putea să le citească ceva copiilor în centrul *Alfabetizare*, un altul – să-i ajute pe cei din centrul *Artă* să finiseze un proiect de modelare, un altul să-i ghideze, fără a veni cu soluții de-a gata, la măsurarea unor obiecte rotunde sau ovale în centrul *Matematică*, în timp ce educatoarea își poate concentra atenția asupra unui grup care lucrează la o sarcină mai dificilă sau asupra unui copil ce are anumite carențe. Părinții deseori sînt invitați să participe la studiile tematice în diverse ipostaze, inclusiv ca experți. Îmi amintesc, de exemplu, de un tătic-stomatolog care, într-o formă interactivă și adecvată vîrstei copiilor de grădiniță, a abordat tema bacteriilor și a importanței igienei. Într-o clasă de a IV-a, unde se practică activitatea *Invitatul săptămînii*, cu participarea adulților, o fetiță cu multă mîndrie l-a prezentat pe bunelul său, fost colaborator al Institutului de Tehnologii Alimentare, care a adus mostre de produse alimentare pentru cosmonauți. Bunelul a fost uimit de diversitatea întrebărilor cu care l-au „atacat" copiii. Multe activități sînt sugerate de părinți. De exemplu, elevii din cîteva clase de a III-a, în cadrul unor „studii sociale", au fost ghidați de tăticii-experți la Aerogară și la Poliția Rutieră, unde s-au documentat despre profesiile oamenilor ce lucrează acolo, luînd de la ei și interviuri, ca apoi să prezinte rezultatele investigațiilor în clasă. După cum vă puteți da seama, toate aceste lucruri nu se produc spontan, ci necesită o planificare prealabilă riguroasă, efectuată în comun, care-l face și pe părinte să se documenteze mai bine, să deschidă mai des dicționarul pentru a verifica corectitudinea vreunui termen din domeniul său profesional – nu în zadar am zis că **școala devine un loc unde învață toată lumea.**

Cred că cititorii ar fi curioși să știe dacă aveți un anumit grup de inițiativă, constituit din părinți, și care ar fi obiectivele și responsabilitățile acestuia?

– Nu avem doar un singur grup de inițiativă – fiecare instituție, ba chiar grupă/clasă decide formele de implementare a parteneriatului. În multe cazuri au fost create asociații ale părinților și cadrelor didactice care, în lipsa aproape totală a asigurării centralizate a unităților educaționale, găsesc modalități de creare pentru copiii lor a unui mediu de dezvoltare optim. Astfel, pînă și în condițiile vitrege de la sat, au fost procurate seturi de mobilier modular și enciclopedii pentru biblioteca clasei.

– Sînt tradiţii şi tradiţii. Unele dintre ele, care constituie adevărate valori, sînt cu multă grijă cultivate, iar pe cele "autoritare" încercăm să le depăşim. Nu cred că sîntem singurii în dificultatea trecerii de la un sistem de învăţămînt autoritar la unul democratic. Pînă şi în ţările cu reale tradiţii democratice schimbările în sistemul educaţional s-au produs mult mai lent în virtutea conservatismului acestuia. Cu atît mai dificilă este transformarea pentru ţările din această parte a lumii, unde în educaţie, ca şi în toate celelalte sfere ale vieţii, se consolidase supremaţia statului asupra cetăţeanului: statul îi garanta acestuia că-i va învăţa copilul în instituţii asigurate cu cele necesare, în schimb cetăţeanul era privat de dreptul de alegere şi participare la acest proces. Astfel părinţilor le-a fost cultivată o poziţie inertă, ei aşteptînd ca statul să aibă grijă de toate, poziţie ce în actualele condiţii deseori se transformă în una deconstructivă,i uneori chiar agresivă. Nu mai insist asupra unor trăsături specifice ale neamului nostru, reflectate în dictoanele „Lasă-mă să te las" sau „Dă-mi o pace şi-ţi dau două". Desigur, nici ele nu sînt constructive sub nici un aspect, cu atît mai mult sub cel al unui eventual parteneriat, fie el şi în interesul propriului copil. Au fost şi funcţionari care ziceau că Programul *Pas cu Pas* nu este bun pentru Moldova, căci copiii noştri ştiu "numai de băţ" şi nu le poţi da multă libertate, iar părinţii n-au ce căuta în sălile de clasă deoarece nu au studii pedagogice. Lucrurile însă se mai schimbă, deşi uneori dureros de greu. Din fericire, exemplele pozitive sînt şi ele foarte molipsitoare.

În ce măsură metodele de lucru cu părinţii se adaptează şi se racordează la tradiţiile ancestrale, la valorile şi nonvalorile specifice societăţii noastre?

– „Merită să perseverăm în actuala criză profundă a societăţii, în ansamblu, şi a sistemului de învăţămînt, în special, cu programe educaţionale cum este Pas cu Pas?" Sînt absolut convinsă că da.

La ce întrebare aţi dori să ne mai răspundeţi?

Consemnare: Dana TERZI

Serghei **LÎSENCO**

Quo vadis?

"It is better to debate a question without settling it than to settle a question without debating it."

J. Joubert

Totul a început astfel… Numărul 12 al revistei *Didactica Pro*... urma să fie dedicat problemelor educaţiei şi redactorul-şef a venit cu iniţiativa de a organiza o dezbatere. Liga Naţională Debate, care are drept obiectiv formarea tinerilor prin intermediul dezbaterilor, a susţinut această idee. La 28 martie, în incinta bibliotecii CEPD, s-au întîlnit echipa "Pro", în componenţa Anastasiei Primov, Veronicăi Malai şi Ianei Secrieru, de la Liceul din Criuleni (clubul de dezbateri CDC), şi echipa "Contra" – Dan Belostecinic, Constantin Albot şi Dinu Ghilaş, elevi ai Liceului "Mircea Eliade" din Chişinău (reprezentanţi ai clubului municipal).

Pentru această activitate a fost propusă tema *Educarea copiilor în spiritul democraţiei*. Conform regulamentului, echipa "Pro" urma să focusese dezbaterile într-un domeniu concret şi să elaboreze un proiect de educare a copiilor în spiritul democraţiei. Sarcina echipei "Contra" consta în combaterea poziţiei oponenţilor, depistarea carenţelor şi lansarea unor idei de alternativă.

Iată care este punctul de vedere al fetelor prezentat succint: "De zece ani Republica Moldova pretinde la titlul de stat democratic. A fost adoptată Constituţia şi alte legi, recunoscute de experţii străini drept acte democratice; sînt consfinţite principiul separării puterilor şi cel al pluralismului politic; sînt declarate toate libertăţile fundamentale. Cu regret însă, deseori asistăm la multiple încălcări ale drepturilor, fie acceptîndu-le, fie revoltîndu-ne astfel încît ignorăm, la rîndul nostru, drepturile altor oameni.

Această stare de lucruri este condiţionată de următorul factor: concepţia despre lume a concetăţenilor noştri deocamdată nu s-a schimbat, mai mult decît atît, copiilor le este inoculată vechea mentalitate. În republică se întrevăd

formele exterioare ale democraţiei, dar lipseşte *spiritul democraţiei*. Pentru a urgenta "instaurarea" lui, este necesar de a-l educa în familie, întrucît anume în acest mediu are loc formarea viitoarei personalităţi şi a viitorului cetăţean. Dacă copiii vor creşte de mici într-o atmosferă în care sînt ascultaţi şi li se respectă părerea, în care se bucură de drepturi reale şi, respectiv, au anumite obligaţii, ei îşi vor cunoaşte drepturile şi vor şti "cum trebuie să fie", vor crea în jurul lor un climat în care totul va fi aşa "cum trebuie să fie".

În ce mod familia poate realiza educarea copiilor în "spiritul democraţiei"? Propunem un proiect care prevede două etape. Prima implică desfăşurarea de training-uri pentru viitorii părinţi, avînd drept scop transmiterea unor cunoştinţe despre educarea copiilor şi cultivarea dexterităţilor necesare în acest domeniu. De respectivele training-uri vor beneficia, în primul rînd, tinerii ce în curînd vor deveni părinţi. Opţiunea în favoarea acestei categorii nu este întîmplătoare: a învăţa persoanele în etate ce-i democraţia este tîrziu. Majoritatea nu vor reuşi să renunţe la deprinderile şi stereotipurile formate de-a lungul anilor, ceea ce nu semnifică că doritorii de a participa la training-uri vor fi privaţi de o asemenea posibilitate. La această etapă vor interveni transformări esenţiale în procesul de educaţie în familie, se vor modifica relaţiile dintre fraţi şi surori, iar schimbările produse în comportamentul şi mentalitatea copiilor îi vor determina pe părinţi să reflecteze asupra necesităţii de a se schimba ei înşişi.

Etapa a doua va fi definită de transformări mult mai rapide. Tinerii participanţi ai training-urilor, devenind părinţi, îşi vor educa copiii într-o atmosferă pătrunsă de libertate şi respect pentru drepturile omului. Astfel, o dată cu implementarea acestui proiect, vom accelera tranziţia spre o societate cu adevărat democratică."

Echipa "Contra" a răspuns la această poziţie în felul următor:

"Procesul de edificare a democraţiei, pentru care este caracteristică separarea puterilor în stat, stipularea în actele legislative a drepturilor omului, se află abia la faza iniţială. Sîntem de acord cu faptul că trebuie să-i învăţăm pe copii ce e democraţia, dar propunerile echipei "Pro" conţin şi multe inadvertenţe.

În primul rînd, ea vine cu următoarea sugestie: a se educa respectul, capacitatea de a asculta şi a înţelege un alt punct de vedere. Aceste valori sînt general-umane, dar nu strict democratice.

În al doilea rînd, democraţia presupune *egalitate*. Cînd ne referim la familie nu putem vorbi de egalitate din considerente de ordin obiectiv: copiii sînt prea mici pentru a avea aceleaşi drepturi şi responsabilităţi ca părinţii. Ar fi ridicol să desemnăm capul familiei în urma unor alegeri democratice.

În al treilea rînd, familia constituie un cadru limitat pentru a-l învăţa pe copil ce înseamnă convieţuirea în societate. Spre a o cunoaşte, el trebuie să comunice nu doar cu rudele, ci cu multe alte persoane.

Viziunea expusă de echipa "Pro" este contradictorie: vorbind despre educaţia în familie, în calitate de unic instrument este propusă organizarea unor training-uri, care, bineînţeles, nu pot cuprinde întreaga arie a fenomenului. De aceea, susţinem că învăţarea democraţiei trebuie efectuată în şcoală (cu sprijinul statului), unde comunicarea şi interacţiunea cu oamenii are loc pe o scară mult mai largă decît în familie. Un impact deosebit va avea şi angajarea copiilor în programe, cum ar fi *Dezbateri* şi *Parlamentul copiilor.*

Ambele echipe s-au străduit să-şi impună punctul de vedere, operînd cu argumente inspirate din fapte concrete şi indicînd punctele slabe din reflecţiile oponenţilor. La auzul unor afirmaţii ingenioase, ascultătorii încercau un sentiment de bucurie. Au existat momente cînd ideile speaker-ilor coincideau cu cele ale observatorilor, dar şi momente cînd se pierdea consecutivitatea gîndurilor. De fapt, o persoană "cu stagiu" în desfăşurarea dezbaterilor ar fi susţinut că totul a decurs "ca la carte". Obiectivul principal a fost atins: tinerele şi tinerii au avut posibilitatea să-şi perfecţioneze abilităţile de a-şi expune concepţiile în faţa publicului, de a identifica aspectele vulnerabile din argumentările oponenţilor şi de a-şi aborda critic poziţia.

Activitatea a prezentat interes dintr-un motiv anume: *confruntarea de idei*, un factor ce ghidează nu atît spre răspunsuri "de-a gata", cît spre generarea de noi întrebări şi reflecţii profunde despre lumea înconjurătoare şi locul nostru în acest univers – un lucru greu sesizabil, dar foarte valoros (tocmai de aceea îmi plac dezbaterile). Aceste gînduri le-a împărtăşit şi publicul, care a permis continuarea discuţiei şi după ridicarea indicatorului "STOP".

Ce înseamnă, totuşi, *democraţia*? E o formă de guvernămînt sau o stare deosebită a spiritului? Există valori caracteristice doar democraţiei sau acestea constituie o parte a valorilor general-umane? Cînd vom putea declara sus şi tare că trăim într-o ţară democratică: atunci cînd vom dispune de nişte legi democratice sau cînd se va schimba mentalitatea noastră? Cunoaşterea prevederilor fundamentale ale Drepturilor Omului şi Drepturilor Copilului ne conferă automat statutul de oameni liberi sau urmează să mai întreprindem ceva pentru a stîrpi "sclavul" din noi, înstăpînit aproape la nivel genetic? Cînd şi unde începe formarea cetăţeanului unei societăţi democratice? Ce fac oamenii, ce fac eu pentru ca societatea să devină mult mai democratică? Aceste întrebări au fost condiţionate de dezbaterile la care am asistat. Să încercăm să găsim nişte răspunsuri împreună.

Uneori am impresia că Republica Moldova poate fi comparată cu un copil mic care îşi pune sacoul şi pălăria tatălui şi declară că este deja mare, că are voie să facă ceea ce fac adulţii. "Vrem în Europa!" – susţinem noi. Ne gîndim însă dacă doreşte cineva să ne vadă în Europa?

Sîntem "copţi" pentru acest pas? Ce s-a schimbat la noi în afară de "ţoale"? Am declarat principiul separării puterilor în stat şi am proclamat supremaţia legii. De ce atunci cînd sînt violate drepturile noastre (neachitarea în termen a salariului sau obligativitatea studierii unei anumite discipline), preferăm să ne revoltăm în piaţă, dar nu ne adresăm instanţelor judecătoreşti?

Cred că fiecare dintre noi, în postură de părinte sau profesor, se confruntă cu situaţia cînd copiii, prin acţiunile lor, ne provoacă să adoptăm un comportament autoritar, iar atunci cînd aplicăm forţa şi puterea, aceştia se liniştesc satisfăcuţi. Ce le condiţionează o asemenea conduită – instinctul primar de a se simţi parte a turmei sau "genele sclaviei"? În ce mod am putea îmbina un astfel de comportament cu democraţia?

Am afirmat necesitatea umanizării procesului de învăţămînt unde fiecare elev este privit ca o personalitate. Este capabilă o persoană care arareori a fost tratată ca una liberă să vadă în omul de alături o personalitate? Poate să se considere liber un profesor care are un salariu de trei ori mai mic decît coşul minim de consum şi care urmează recomandările ministerului ca pe nişte indicaţii stricte?

Dacă "spiritul democraţiei" consistă în cunoaşterea drepturilor omului, atunci cărui "spirit" îi corespunde simţul responsabilităţii? Mulţi tineri declară – fie la şcoală, fie acasă – "am dreptul", iar cei ce aud această afirmaţie au impresia că e un act de grosolănie. Prin ce se explică acest lucru? Poate prin faptul că deocamdată sîntem preocupaţi de forma exterioară – de a transmite cunoştinţe despre Drepturile Omului – şi mai puţin de a dezvolta simţul responsabilităţii? *Sau poate pentru că nu sîntem încă în stare să educăm acest simţ?* Deseori percepem responsabilitatea ca un angajament între două persoane, de exemplu, elevul are răspunderi faţă de profesor, cadrul didactic – faţă de funcţionarii ministerului, iar aceştia – faţă de… Iată de ce o astfel de "responsabilitate" dispare atunci cînd "controlorul" se face a nu vedea. Poate adevărata libertate şi democraţie încep acolo unde omul se ştie responsabil faţă de sine însuşi?

Oamenii au fost şi vor fi mereu diferiţi: autoritari şi docili, activi şi simpli observatori. Democraţia, ca formă de organizare politică, îi oferă fiecărui individ posibilitatea de a-şi afla locul în societate. Mai e nevoie să căutăm nişte priorităţi deosebite în educaţie, caracteristice doar democraţiei? Poate acestea nu există şi, încercînd să le stabilim, acţiunile noastre contravin "spiritului democraţiei"?

Atîtea întrebări… Se prea poate că nu vom afla răspunsurile în nişte poziţii-extreme. Dar cum să găsim acea cale de mijloc? Cum să te menţii pe o muchie de cuţit? Nu aşteptaţi sugestii sau indicaţii, *problema sîntem noi*.

Poate e cazul şi momentul să ne îndreptăm atenţia spre perfecţionarea noastră lăuntrică şi să renunţăm să tot măsurăm hainele adulţilor? Poate, astfel, va sosi clipa cînd nu vom mai cerşi intrarea în societatea „celor mari", ci vom fi invitaţi într-acolo cu mult respect.

Traducere: Mariana VATAMANU-CIOCANU

Dan **BOGDEA**

Educaţia pentru familie

"Semeni un gînd, culegi o faptă; semeni o faptă, culegi un obicei; semeni un obicei, culegi un caracter; semeni un caracter, culegi un destin."

Stephen R. Covey

Problematica familiei este pe departe de a fi epuizată, rămînînd un cîmp vast de cercetare, cu posibilităţi de aplicare.

Ideea de bază ce ne-a călăuzit efectuarea unui sondaj sociologic printre adolescenţi a fost aceea de a uni mai multe metode de cercetare, de a evita, pe cît e posibil, realizarea unui studiu ce ar lua în calcul doar opiniile specialiştilor în domeniu sau ale autorilor ce s-au ocupat tangenţial de această problemă, astfel îndepărtîndu-ne de ceea ce s-ar numi <<„teorie" teoretică>> [15, p.7]. Am întreprins un efort de cunoaştere a elevilor, însoţit de unele reflecţii care, sperăm, vor fi utile profesorilor de *Etica şi psihologia vieţii de familie.*

La sondaj au participat 225 de elevi din cl. IX-XII (159 fete şi 66 băieţi) de la Liceul „Mihail Sadoveanu", Călăraşi, judeţul Ungheni (25); Liceul din Balatina, judeţul Bălţi (43); Gimnaziul „L. Blaga" (41); Liceul „Gaudeamus" (26); Liceul Teatral (rus.) (25); Şcoala Evreiască (12); Liceul „M. Koţiubinski" (ucr.) (29); Liceul bulgar „V. Levski" (24) – toate din municipiul Chişinău. Nu am urmărit să efectuăm un studiu comparativ: sat-oraş, gimnaziu-liceu, minorităţi naţionale etc. Am ales un asemenea eşantion pentru a spori gradul de reprezentativitate. Elevii au fost rugaţi să răspundă la 61 de întrebări grupate în 9 compartimente, după cum vor fi prezentate. Vom arăta, fără a recurge la comentarii, părerile adolescenţilor privind relaţiile din familie, diversele aspecte ale pregătirii pentru viaţa de familie.

FAMILIA LA GENERAL

Pregătirea pentru viața de familie ar avea mai multe componente: crearea unui ideal al familiei moderne, conştientizarea necesității căsătoriei, cultivarea valorilor familiei [8, p. 63]. Ea ar veni în completarea educației din cadrul familiei.

Credem că elevul ar trebui familiarizat cu tendințele familiei contemporane (pozitive ori negative) care, în opinia unor savanți, ar fi într-o profundă criză: „*Familia a rămas o uniune a două persoane dominate de raționalitate şi nu de sensibilitate, de activitate interesată şi nu de tradiție afectivă, de profit şi nu de sentiment"* [10, p. 38]. În evoluția ei istorică, familia a trecut prin mai multe faze, de la promiscuitate, prin poliginandrie şi poligamie, la monogamie. Actualmente ea este "rivalizată" de: celibat, cupluri fără descendenți, concubinaj, familii monoparentale, căsătorii deschise, familii reconstituite; de experimentele neofamiliale: semi-căsnicia, pseudo-căsnicia („viețile paralele"), uniuni homosexuale, grupuri comunitare sexuale etc. Familia, în varianta ei clasică, se pare că n-ar mai exista [după I. Mitrofan].

În această ordine de idei, profesorii urmează să explice unele lucruri esențiale pentru elevi, să le propage ideea unei familii normale (în înțelesul deplin al cuvîntului) ce ar păstra, ca structură, caracteristicile celei tradiționale, iar ca noutate, ar comporta o schimbare a mentalității în ceea ce priveşte rolul fiecărui membru. De asemenea, va accentua faptul că familia este mai importantă decît cariera profesională, acumularea de averi etc. şi că ultimele nu pot fi privite drept o „compensare" a unei vieți fireşti în cadrul cuplului.

***

Prin acest capitol din sondaj am intenționat să obținem informații generale despre familiile elevilor chestionați. O familie din 4 persoane este cel mai des întîlnită (la 56% dintre respondenți); la 18% – cu 2 şi la 10% cu mai mult de 5 membri. Doar 12% dintre acestea pot fi atribuite categoriei familiilor largi, cu posibilități de influență educațională din partea bunicilor. Mai mult de jumătate dintre participanți au afirmat că starea materială a familiei este satisfăcătoare (doar 4 – foarte bună şi 30 – nesatisfăcătoare). În 50% din familii în rol de lider apar ambii părinți. Doar 7% sînt conduse în mod autoritar, cîte 45% – în mod democratic sau mixt. 50% din cei chestionați au răspuns că părinții îi susțin sub toate aspectele, ceilalți – că le înțeleg problemele, dar îi ajută doar parțial, din lipsă de timp sau de resurse financiare; doar 3 elevi au menționat că părinții sînt indiferenți față de cerințele lor.

FAMILIA – „FILOZOFIA VIEȚII"

Evident este faptul că oamenii îşi formează, în virtutea împrejurărilor sau supuşi unei influențe (benefice sau nu), o imagine, un set de convingeri despre familie, despre rolul ei în societate şi în viața personală a fiecăruia.

Recursul la filozofie ni se pare unul binevenit dacă o înțelegem nu doar ca pe un *catalog de opinii prestigioase* [12], ci ca un studiu care te face să percepi multe lucruri interesante şi importante privind diversele probleme ale ființei umane. Dar a gîndi filozofic nu înseamnă să repeți datele, ideile şi concepțiile elaborate de alții, ci să-ți formezi propria gîndire, propria „filozofie a vieții".

Adolescenții, aflați în pragul unei alegeri ce le poate marca întreaga existență, au nevoie de o idee clară a ceea ce întreprind. Credem că familia, dragostea, fericirea pot fi abordate nu doar din perspectiva „cotidianului", prin analiza unor cazuri concrete, ci şi din una filozofică.

Concepțiile filozofilor diferă – de la poziții pro-familia pînă la cele negativiste. Vom prezenta doar cîteva care, sperăm, vor „contamina" curiozitatea profesorilor şi o vor impulsiona pentru alte căutări.

În opinia lui Berdeaev, viața conjugală ştirbeşte din „libertatea omului" şi-l apropie, astfel, de alte specii ale lumii biologice. Individul se „diluează" în obiectul dragostei/pasiunii, îşi pierde „individualitatea". Familia ar fi o instituție bazată pe o strictă ierarhie unde n-ar mai fi loc pentru iubire, adică *socializarea iubirii determină anihilarea ei* (?).

Arthur Schopenhauer consideră că dragostea nu este altceva decît voința de supraviețuire a speciei [13], este o necesitate de perpetuare prin ignorarea iluziilor şi bucuriilor efemere pe care omul le trăieşte. Amorul ar fi condiția fundamentală a existenței, *viața în sine*, pe care natura a reuşit s-o creeze cu eforturi de miliarde de ani şi vrea s-o păstreze cu orice preț.

În viziunea lui Emil Cioran, omul contemporan a descoperit că *mai presus de viață stă conştiința vieții, iar cunoaşterea „legilor fericirii" – mai presus de fericire.* Înțelepciunea recomandă fericirea prezentă, existentă, pe care deseori o refuzăm, transformîndu-ne în *„amatori de fericire imaginată"* [3].

***

La solicitarea de a face o ierarhie a motivațiilor unei căsătorii, răspunsurile au fost următoarele: pe primul loc s-a situat dragostea, adică posibilitatea de iubi şi a fi iubit (ă); II – transformarea calitativă a personalității; III – posibilitatea de a avea copii; IV – o viață intimă în doi; V – siguranța zilei de mîine şi pe ultimul loc – o mai bună stare materială (!). Pentru întemeierea unei familii, elevii cred că ar fi nevoie de (în ordinea importanței): asumarea unor responsabilități, o bună experiență de viață pentru a înfrunta problemele cotidiene, o maturitate a sentimentelor. 95% dintre adolescenți au menționat că viitoarea familie va ocupa un loc esențial în viața lor şi doar 5% – au indicat că aceasta nu se află printre priorități. Vîrsta cea mai potrivită pentru căsătorie s-a dovedit a fi 20-25 de ani (66%), urmată de 25-30 (22,4%) şi 18-20 (8,8%), doar 3% dintre elevi văd căsătoria binevenită la o vîrstă trecută de 30 de ani.

Elevii au susținut că principalul factor educațional în viața lor este familia (68%), şcoala (13%) şi prietenii (11%). Majoritatea au mărturisit că se consideră copii

aproape de maturitate şi doar 32 dintre ei că ar fi deja maturi. Rugaţi să aprecieze generaţia lor şi cum o văd din interior, deoarece, din exterior, părerea „comună" (nedemonstrată sociologic, dar care persistă pe parcursul istoriei) este că actuala generaţie ar fi mai rea, părerile elevilor s-au împărţit astfel: 39% cred că generaţia lor este mai bună, 23% – că este la fel şi 32% că ar fi mai rea în comparaţie cu cele precedente.

ETICA FAMILIEI

Complexitatea relaţiilor din cadrul familiei nu poate fi descrisă în cîteva rînduri, iar normele de conduită, atitudinea faţă de „bine" şi „rău" se situează uneori în afara oricăror evaluări, fiind personale, situaţionale etc. De aceea, profesorului i-ar fi foarte greu să discute cu elevii pe marginea acestui subiect, chiar şi la nivel de principii.

Desigur, sentimentele omului nu se vînd şi nu se cumpără. Dar experienţa ne demonstrează că practic nu există relaţii interpersonale absolut dezinteresate. Între parteneri se stabileşte, în subconştient, o tranzacţie ce se constituie într-un gen de „moralitate". Ar fi bine să le explicăm elevilor că nu este condamnabilă o analiză a celor oferite sau primite în relaţiile de familie. Multe din judecăţile noastre sînt influenţate de modul în care percepem costurile şi beneficiile, dar în majoritatea cazurilor *subiectivitatea se impune în faţa obiectivităţii*, deoarece tindem să supraestimăm oferta noastră. Insistenţa unora de a fi categorici în discuţii ar trebui temperată de conştientizarea faptului că poziţia celuilalt diferă la nivel de *percepţie* şi *evaluare*. În aprecierea unei persoane urmează să ţinem cont de principiul că toţi sîntem *un amalgam de calităţi*, iar în funcţie de condiţii, ies în evidenţă doar unele, care ar putea să nu caracterizeze personalitatea în totalitatea ei.

Dacă actualmente pentru adolescenţi motivaţia căsătoriei este dragostea reciprocă, ar trebui să li se explice că acesta este un sentiment indispensabil pentru o viaţă de familie, dar nu şi singurul. Din contra, pasiunea şi dragostea exagerată pot fi elementele în stare să distrugă o căsnicie, lucru ce se întîmplă atunci cînd vedem doar iubita/iubitul şi nu soţia/soţul, cînd nu depăşim stadiul idealizărilor, cînd nu ne asumăm nişte roluri specifice, nişte obligaţiuni. Totul porneşte de la confuzia creată de noţiunile „a iubi" şi „ a fi îndrăgostit", confuzie ce implică riscul de a comite erori în alegerea partenerului de viaţă. Perioada „alegerii" deseori este prea scurtă pentru a se cunoaşte mai bine, deoarece, în dorinţa de a părea mai buni, îndrăgostiţii îşi modifică pe moment personalitatea, deci contextul situaţional nu este unul obişnuit. În astfel de cazuri unicul remediu este timpul.

Sîntem pentru propagarea adevăratelor valori ale familiei, or multe forme de „convieţuire" nu pot înlocui familia. Concubinajul, de exemplu, este perceput de unii tineri ca fiind mai confortabil, cu mai puţine angajamente, în afara unui contract legal, unde deseori relaţia este lipsită de durabilitate. Mulţi preferă concubinajul unei căsătorii formale, considerîndu-l o formă mai atractivă de uniune, în care pe prim-plan apare fidelitatea liber consfinţită.

Şi totuşi... omul se poate manifesta pe deplin doar în cadrul familiei.

***

Întrebaţi care ar trebui să fie calităţile morale ale viitorului soţ/soţie, elevii nu au făcut distincţia clară între calităţi morale şi calităţi la general, astfel răspunsurile nu au putut fi cuantificate. Majoritatea au notat toată gama trăsăturilor pozitive şi doar unii au fost de părerea că viitorul partener ar trebui să fie „bogat", „blondă cu ochi albaştri" sau „sexy". Pentru o viaţă de familie armonioasă ar fi nevoie de (în ordinea importanţei): dragoste, respect reciproc, prietenie, încredere. Doar 16 adolescenţi consideră că infidelitatea conjugală este necondamnabilă. Dacă se va ajunge la divorţ, acest pas va fi dictat de: I – existenţa viciilor (alcoolism, narcomanie etc.); II – infidelitatea conjugală; III – lipsa dragostei; IV – lipsa copiilor; V – greutăţile materiale.

PREGĂTIREA PSIHOLOGICĂ

În opinia comună, alături de compatibilitatea „socială", cea psihologică apare ca o condiţie a unei bune înţelegeri în familie. Însă interacţiunea caracterelor, temperamentelor se poate produce şi pe baza complementarităţii: o femeie firavă s-ar simţi bine lîngă un bărbat puternic, un melancolic s-ar împăca cu un coleric, activismul unui sanguinic este tentant pentru un flegmatic etc. Încercăm să ne găsim perechea, deoarece dimensiunea noastră psihologică „*este marcată profund de şansa de a fi şi a te releva în cadrul convieţuirii, căutînd partenerul cu ajutorul căruia să ne dezvoltăm (afectiv, sexual, mental şi spiritual) unul prin intermediul celuilalt"* [10, p. 11].

Prima lege a atracţiilor – complementarismul, formulată în Antichitate de Platon, se rezumă la ideea că fiecare fiinţă poartă în sine doar o jumătate a întregului, cautînd-o instinctiv şi necontenit pe cealaltă pentru a se împlini. Un merit deosebit în explicarea compatibilităţii calităţilor masculine şi feminine îi revine lui Weininger. De exemplu, bărbatul cu trei sferturi de masculinitate (în accepţie modernă – *yang*) şi o pătrime de feminitate (*yin*) va găsi complementul natural al femeii cu valorile inversate. Desigur, analizînd „la rece" această teorie, nu vedem decît o structură absolut arbitrară, imposibil a fi calculată sau aplicată.

O idee analoagă este conţinută în vechea concepţie astrologică. De aici şi tendinţa multor tineri de a consulta horoscoapele şi tot felul de preziceri, care au devenit o modă în zilele noastre şi se prezintă la nivelul unei naivităţi conştientizate.

Pregătirea psihologică pentru viaţa de familie ar conţine cunoaşterea, dar şi acceptarea diferenţelor psihologice dintre bărbat şi femeie, precum şi modalităţile de aplanare a unor conflicte în relaţiile dintre parteneri.

***

Compatibilitatea psihologică într-o prietenie sau căsătorie reprezintă, în opinia adolescenților, o condiție obligatorie (33%), parțial obligatorie (49%) și neobligatorie (13%). Recursul la horoscoape și preziceri este privit favorabil de 57% (!), ceilalți respondenți nu cred în asemenea lucruri. O treime din participanții la sondaj consideră că diferențele dintre psihologia femeilor și cea a bărbaților pot genera disensiuni; o jumătate sînt de părere că ele pot fi aplanate prin dorința ambelor părți de a le depăși. 1/2 dintre adolescenți cred că "masculinizarea" femeilor și "feminizarea" bărbaților este un proces nefiresc; 1/4 – că ar fi firesc și 1/4 – că ar fi o caracteristică a omului civilizat.

VIZIUNEA RELIGIOASĂ

Poate o familie credincioasă să fie un model pentru tinerii de astăzi? Mulți ar răspunde negativ. În pofida faptului că aceasta nu pare să prezinte un interes deosebit pentru unii adolescenți, merită s-o propagăm chiar și în condițiile actuale cînd „*secularizarea societății continuă să erodeze sanctitatea familiei"* [7, p. 336]. Dacă omul a fost creat pentru a se realiza în societate, familia ar fi locul unde el se poate desăvîrși.

Nu te poți considera o persoană cultă dacă nu cunoști propriile referințe religioase sau pe cele ale altor membri ai comunității, astfel "*educația religioasă poate fi un prilej de fortificare interioară, de identificare a sinelui... de reconvertire a persoanei spre lumea valorilor absolute"* [4, p. 14].

Chiar dacă un elev nu poate înțelege fenomenul religios la nivelul unui Eliade (*lumea se lasă descoperită ca lume, în măsura în care se dezvăluie ca univers sacru*), urmează să-l îndrumăm să acționeze asemeni unui om credincios.

Este greșită părerea precum că prescripțiile biblice ar arăta doar inegalitatea dintre femeie și bărbat, incompatibile cu unele principii democratice ale lumii de astăzi. Totul depinde de interpretare. Putem găsi și argumente de alt gen, dacă sînt pe deplin înțelese, de exemplu: „*Bărbaților, iubiți pe femeile voastre după cum și Hristos a iubit Biserica* [Biblia, Epistola către Efeseni, cap. 5] sau în optica teologică „*Dumnezeu a creat femeia din coasta bărbatului cu un scop. Nu din capul lui, pentru ca să-l stăpînească și nici din picioarele sale pentru a nu fi călcată în picioare, ci dintr-o parte de sub brațul său protector, încît să meargă alături pe drumul vieții"* [16, p. 137].

În viziunea religioasă, căsătoria este un ritual sacru, soții își promit fidelitate reciprocă în fața Bisericii, iar harul divin este dat de binecuvîntarea preotului. Cununia creează tinerilor un spațiu de sfințenie, o comuniune cu Dumnezeu, *astfel calea vieții de familie nu este un simplu itinerar.*

Iubirea laică poate fi o victimă fără apărare a instabilității umane. Omul are nevoie de un pilon, un sprijin, care nu este altceva decît credința, sau de o autoritate, care este duhovnicul sau învățătura lui Iisus Hristos în cazul creștinilor ori, eventual, învățăturile altor religii.

***

La acest capitol, 31,5% dintre adolescenți au susținut că sînt credincioși (merg la biserică, sinagogă, casă de rugăciuni etc.); 53% – religioși, dar nu merg la biserică, sinagogă, casă de rugăciuni etc. și 11% s-au declarat atei. 66% din respondenți au indicat că toți membrii familiei sînt religioși; 18% – numai bunei și 5% – numai părinții. Jumătate dintre elevi sînt convinși că credința în divinitate duce la o mai bună înțelegere în familie; 71% acceptă cununia, 5% nu vor merge la biserică pentru a oficia căsătoria; 22% – nu s-au decis încă. Dintre cei ce aprobă căsătoria religioasă, 42% o fac din motivul că așa se obișnuiește, iar 49% că ar crede sincer în Taina Cununiei. O treime din adolescenți au răspuns că atunci cînd apar probleme în familie, recurg la sfatul preotului, rabinului, îndrumătorului spiritual etc., ceilalți – rareori sau nici o dată.

PERSPECTIVA INTERCULTURALĂ

Într-o țară multinațională educația interculturală prin care se va urmări *"formarea unei atitudini și a unui comportament – formă de răspuns la pluralismul cultural, acceptînd virtuți ca toleranța, respectul reciproc, egalitatea ori complementaritatea valorică a culturilor"* [5, p 18] ar trebui să-și găsească locul sub diverse forme.

În cazul nostru, educația pentru viața de familie ar avea o componentă în plus ce ar contribui la eliminarea a tot felul de prejudecăți în relațiile interetnice. Unii specialiști sînt de părerea că vor trece încă minimum 50 de ani pînă cînd o căsătorie mixtă va deveni o normalitate. În general, o căsătorie mixtă, pe lîngă avantajele de ordin cultural, ar avea și avantaje biologice, un fel de eugenie [1, p.5].

***

35% din elevii chestionați provin din familii mixte. Mai mult de jumătate (55%) nu s-au arătat interesați de a cunoaşte cultura, religia și obiceiurile altor popoare, cu toate acestea, 77% ar accepta o căsătorie cu o persoană de altă naționalitate, 34% – cu o persoană de altă religie și 47% cu o persoană de altă rasă.

EDUCAȚIA ECONOMICĂ

Trăim cu toții într-o societate în care argumentul economic prevalează în luarea unor decizii de ordin politic, cultural, educațional etc. Raționamentul economic domină mentalitățile și afectează hotărîrile noastre astfel încît ne determină existența și, în multe cazuri, chiar *fericirea*.

Deși sistemul de învățămînt încearcă să ofere o viziune asupra acestei lumi, latura slabă în educația economică a elevilor este văzută de unii specialiști ca o *„imposibilitate a școlii de a gîndi în termeni de inteligență financiară"* [9, p. 146].

Elaborarea unui buget al familiei în cadrul lecţiei va avea implicaţii mai puţin semnificative decît participarea reală a elevului la stabilirea acestuia sau la completarea veniturilor familiei.

***

În 2/3 din familii la elaborarea bugetului participă şi adolescenţii. Jumătate din respondenţi îşi notează cheltuielile personale. Pentru a afla atitudinea elevilor faţă de distribuirea eficientă a banilor, aceştia au fost rugaţi să facă o ierarhie a următoarelor enunţuri. Ei consideră că un om ar trebui să aibă: I – suficienţi bani dacă ştie să-i economisească; II – puţini, dar să ştie cum să-i înmulţească; III – venituri ce ar depăşi cu puţin minimumul de existenţă şi IV (!) – foarte mulţi bani pentru a-şi permite orice. Aproape unanimă a fost opţiunea pentru administrarea banilor de către ambii soţi. 55% dintre copii contribuie parţial la completarea veniturilor familiei. Întrebaţi dacă cunosc alte modalităţi de sporire a cîştigurilor în afară de salariu, pe lîngă răspunsuri de genul "economiile din bancă", „comerţul", „chiria" etc., destul de frecvente au fost şi „mită", „furt" care, credem (de ce ne-ar mira), reflectă o realitate...

EDUCAŢIA JURIDICĂ

Sondajul a demonstrat că elevii nu acceptă o căsătorie neînregistrată la oficiul stării civile – 65,7%; 14% sînt indecişi, iar 20% pot ocoli această instituţie, pronunţîndu-se pentru concubinaj sau neconsiderînd necesară oficializarea unor relaţii intime. 2/3 dintre adolescenţi au cunoştinţe insuficiente despre legislaţia Republicii Moldova referitoare la dreptul familiei, drepturile copilului sau drepturile tinerilor, 95% doresc să afle mai multe lucruri din acest domeniu.

EDUCAŢIA SEXUALĂ

În optica moraliştilor, educaţia sexuală realizată în şcoală uneori este o contra-educaţie, deoarece tinerii sînt trataţi doar ca nişte „simple vieţuitoare reproducătoare", neacordîndu-i-se sexului dimensiunea spirituală. În condiţiile date, introducerea educaţiei sexuale în şcoală n-ar contribui doar la formarea unor calităţi, ci ar avea şi un impact negativ. Acest gen de inovaţii în sistemul de învăţămînt din Suedia (şi nu numai) a determinat creşterea numărului de graviditäţi extraconjugale. Astfel se pune sub semnul întrebării afirmaţia potrivit căreia informarea în acest domeniu ar duce inevitabil la o modificare de comportament. Experienţa Statelor Unite şi a ţărilor dezvoltate ne arată că familiarizarea cu metodele anticoncepţionale nu implică utilizarea lor de către majoritatea adolescenţilor, deşi aceştia cunosc pericolele pe care le prezintă anumite boli, cum ar fi SIDA.

Tinerii, în viziunea lui Freud, sînt ghidaţi de principiul plăcerii, care-l învinge pe cel al „realităţii", instinctele fiind greu „educabile". Din punctul de vedere al psihanalizei, dragostea nu este altceva decît înclinaţia libidiană, iar certitudinea că aceasta ar putea să reapară este motivul unui ataşament de durată, un element al „persistenţei iubirii" într-un cuplu sau într-o căsătorie.

În general, se observă o schimbare a rolului pe care îl are sexul în civilizaţia actuală, care se impune tot mai pregnant sub diverse forme. Pe lîngă progresul vizibil şi sesizabil al civilizaţiei materiale, se atestă un regres în moralitate. Actualmente, spre deosebire de alte perioade, „*interesul predominant nu mai este cel intelectual sau spiritual, nu mai este cel eroic sau, oricum, raportat la manifestări superioare ale afectivităţii, ci acela subpersonal, determinat de interesele materiale şi ghidate de principiul plăcerii de moment"* [6, p. 54].

Relaţiile intime înainte de căsătorie sînt privite diferit de către adolescenţi. În opinia psihologilor americani [Apud Grebennikov] acestea ar avea atît efecte pozitive, interpretate de către tineri unilateral, cît şi negative, mai des neglijate. Din categoria *pro* ar fi: satisfacerea instinctului sexual ce se constituie ca un gen de comunicare în care se dezvoltă anumite emoţii şi trăiri utile în căsătorie; adeverirea compatibilităţii fizice a celor doi, datorată unui „antrenament erotic"; despărţirea fără complicaţii etc. Din categoria *contra* (argumente ale educaţiei bazate pe abstinenţă sexuală) ar fi urmările negative ale unor asemenea legături: pericolul graviditäţii, al bolilor sexual- transmisibile, inclusiv SIDA; perpetuarea sentimentului de vinovăţie; dezaprobarea publică în cazul încălcării unor precepte morale.

Fără a căuta definiţii şi a insista într-un domeniu atît de sensibil, în care o explicaţie poate genera multe alte întrebări, vom încheia cu un citat ce cuprinde şi un posibil răspuns: *„Sexul este superb, încîntător şi necesar ... este o exprimare a sinelui, o implicare totală, o dăruire absolută. Sexul nu este un drept pe care să îl solicităm, dar nici o favoare pe care s-o tratăm infantil; aşa cum nu e nici o armă pentru a-l domina pe celălalt şi nici o răsplată pentru bună purtare"* [16, p. 115].

***

33% din adolescenţi au indicat familia drept sursă principală de informare privind viaţa intimă, apoi urmează prietenii (30%), şcoala (14%) (!), mass-media (16%), iar 62% consideră că au cunoştinţe suficiente la acest capitol. Elevii au relatat că noţiunile de *sex* şi *dragoste* sînt: diferite – 60%, au ceva în comun – 36% şi 2% – sînt una şi aceeaşi. 1/3 din respondenţi ar dori ca educaţia sexuală să cuprindă atît cunoştinţe de fiziologie, metode anticoncepţionale, prevenirea bolilor sexual-transmisibile, cît şi despre relaţiile dintre parteneri, legile unei vieţi intime armonioase. Majoritatea sînt de părerea că această informaţie trebuie să parvină de la un medic specialist şi nu de la profesor. 33% dintre adolescenţi cred că motivaţia unor relaţii sexuale este dragostea reciprocă; 27% – curiozitatea, 25% – dorinţa de a se afirma ca matur şi 14%– teama de a nu pierde prietenul/prietena. Totodată, ei consideră că relaţiile sexuale înainte de căsătorie sînt benefice pentru echilibrul viitoarei familii (33%), constituie o experienţă ce va afecta negativ familia (20%), iar 43% s-au abţinut de la răspuns.

CONCLUZII

Sociologii remarcă că în comunitatea ştiinţifică sînt vehiculate multe idei potrivnice sondajelor [11, p. 207], cum ar fi: invadarea vieţii private, a intimităţii individului; simplificarea unor probleme mai complexe şi, în sfîrşit, lipsa lor de importanţă, deoarece se ocupă de o entitate mereu în schimbare – lumea părerilor. Am fi de acord cu această poziţie în cazul în care ar exista o altă metodă mai eficientă. Pe de altă parte, credem că elevii au răspuns sincer la întrebările propuse. Intenţionat nu vom face nişte generalizări (pentru aceasta ar fi fost necesar un eşantion mai mare), am arătat doar o stare de lucruri care, în linii mari, reflectă o realitate, lăsînd cititorului să interpreteze datele. Cercetarea socială însă nu ar trebui să se mărginească doar la constatări şi explicaţii, ci şi să ofere direct soluţii. În cazul nostru, am încercat – nu ştim cît de bine ne-a reuşit – să îmbinăm aceste două rigori.

În viziunea oponenţilor, pregătirea pentru viaţa de familie ar avea şi anumite puncte slabe. În primul rînd, ei ar susţine că nu e nevoie de nici o educaţie în acest sens, că pe timpuri n-a existat aşa ceva, familiile neresimţind lipsa ei etc. În al doilea rînd, ne-ar atenţiona asupra aşa-numitei „căi empirice", omul învăţînd totul din mers, întrucît viaţa de familie este, întîi de toate, „o experienţă trăită", care nu poate fi cu adevărat înţeleasă decît din interior. În al treilea rînd, ni s-ar aduce incontestabilul argument al sporirii vîrstei de căsătorie a tinerilor care, pe parcurs, ar putea să mai „piardă" din cunoştinţele obţinute în şcoală (de ce nu ne-ar îngrijora că ar putea „uita" şi alte obiecte de studiu?). Recunoaştem că toate aceste gînduri persistă în mintea multor maturi; le-am da dreptate spunînd că ar avea „un sîmbure de adevăr", dar care nu reprezintă pe deplin şi nu e mai mare decît „fructul întreg".

Educaţia pentru viaţa de familie poate fi concepută şi altfel. Actualmente există doar obiectul de studiu *Etica şi psihologia vieţii de familie* care, din cîte ştim, nu se află printre priorităţile şcolii (70% din respondenţi nu studiază această disciplină). Plus la asta, problematica familiei este cuprinsă în unele capitole din *Bazele statului şi dreptului* şi *Educaţia civică*. Propunem, la nivel de discuţie, o nouă abordare – elaborarea unui *Curriculum de educaţie pentru familie* ce ar uni, într-o viziune integratoare, toate aspectele expuse anterior. Aceasta, credem, ar fi o primă etapă pentru crearea cadrului necesar introducerii unei noi discipline, care se va extinde, ca durată, la nivelurile gimnazial şi liceal.

Este greşit să afirmăm că o materie de studiu ar fi mai importantă decît alta. Sîntem departe de acest gînd. Considerăm însă că o anumită ierarhie (ţinîndu-se cont, în primul rînd, de cerinţele economice ale societăţii) deja s-a încetăţenit la noi. Fără a o analiza în detaliu, ne vom expune convingerea că această ierarhie poate fi, în timp, reactualizată. Dacă invocăm principiul marelui pedagog american J. Dewey, care susţine că şcoala ar trebui să devină viaţa însăşi, atunci familia, educaţia pentru familie şi-ar ocupa locul binemeritat nu numai printre „noile educaţii", ci şi ca o expresie a normalităţii, a firescului. Astfel poate s-ar echilibra puţin balanţa între educaţie şi instruire.

Este oare posibil acest lucru în condiţiile noastre? Credem că da şi drumul conştientizării nu va fi prea lung. O schimbare (reaşezare pe alte principii) a conţinutului învăţămîntului, o redefinire a unor priorităţi se va produce neapărat. Vrem însă ca modificările să nu cuprindă doar *forma*, concretizată în deja banala „deschidere spre nou", ci să implice o muncă serioasă în vederea realizării unei pregătiri pentru viaţă a tinerilor. Vom demonstra astfel potenţialul nostru de adaptare şi dorinţa de a privi viitorul în termeni optimişti.

Evident, orice schimbare necesită timp (în cazul nostru, elaborarea curriculumului şi a manualelor, pregătirea profesorilor), dar începutul l-ar constitui *acceptarea ideii ca atare*. 90 la sută din elevii chestionaţi optează pentru introducerea unui nou obiect de studiu. *Ce vor spune însă specialiştii în domeniu, profesorii, părinţii?...*

Rolul familiei în devenirea omului este crucial:

- În familie el trebuie să înveţe *să iubească*, să compătimească, să uite de orgolii şi să se dăruiască celor apropiaţi.
- Familia are menirea să conserve o anumită *tradiţie spirituală*, deopotrivă naţională şi religioasă.
- În familie copilul are ocazia să înveţe să înţeleagă corect şi să respecte *autoritatea*. Părinţii apar ca un model firesc al unei ierarhii în care se respectă reguli, în care se cultivă disciplina şi autodisciplina.
- Familia trebuie să fie o şcoală de formare a unui sănătos simţ al proprietăţii private, al *valorii* în general.

Fără îndoială, putem aduce nenumărate argumente pentru a demonstra importanţa familiei atît ca instituţie cît şi ca generator de valori. Ne vom opri, în final, doar la *interdependenţa dintre valorile familiei şi perpetuarea unei civilizaţii*. Antropologul britanic John D. Unwin [16, p.18] a efectuat un studiu aprofundat a 80 de civilizaţii dispărute pe parcursul a 4 mii de ani, descoperind o legitate. În toate cazurile, se debuta cu un set de norme morale conservatoare, familia avînd un rol central. Pe măsură ce aceasta, afectată de liberalizarea valorilor, pierdea din statutul ei de odinioară, civilizaţia intra într-un declin ce accelera dispariţia ei. Ar putea acest fapt să ne pună pe gînduri?

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Акопян, А., *Человек и человечество в новом столетии*, în: *Наука и религия*, nr. 8, 2001.
2. *Biblia*, Societatea Biblică Internaţională din România, Bucureşti, 1988.

3. Cioran, E., *Istorie şi Utopie*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994.
4. Cucoş, C., *Educaţia religioasă. Repere teoretice şi metodice*, Editura Polirom, Iaşi, 1999.
5. Dasen, P.; Perregaux, Ch.; Rey, M., *Educaţia interculturală. Experienţe, politici, strategii,* Editura Polirom, Iaşi, 1999.
6. Evola, I., *Metafizica sexului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994.
7. Gandel, K.; Benson, W., *Educaţia creştină. Istoria şi filosofia ei*, Editura Cartea Creştină, Oradea, 1994.
8. Гребенников, И., *Основы семейной жизни,* Просвещение, Москва, 1991.
9. Kiyosaky, R., *Tată bogat, tată sărac. Educaţia financiară în familie*, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2001.
10. Mitrofan, I.; Ciupercă, C., *Incursiuni în psihosociologia familiei,* Editura Press Mihaela, Bucureşti, 1998.
11. Rotaru, T.; Iluţ, P., *Ancheta sociologică şi sondajul de opinie. Teorie şi practică*, Editura Polirom, Iaşi, 1997.
12. Savater, F., *Întrebările vieţii*, Editura ARC, Chişinău, 2000.
13. Schopenhauer, A., *Viaţa, Amorul, Moartea*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992.
14. Shedd, Ch., *Scrisori Caterinei, sfaturi unei tinere căsătorite*, Edutura Bizantină, Bucureşti, 1998.
15. Singly, F.; Blanchet, A.; Gotman, A.; Kaufmann, J-C., *Ancheta şi metodele ei: chestionarul, interviul de producere a datelor, interviul comprehensiv,* Editura Polirom, Iaşi, 1998.
16. Ziglar, Z., *Secretul căsniciei fericite*, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2001.

Masa rotundă:
Copilul – între părinţi şi profesori

Au participat: Eugenia PARLICOV, specialist principal la Ministerul Învăţământului; *profesori* de la Liceul „Gh.Asachi", Chişinău: Ecaterina ŞOITU, Tamara RUSU, Natalia BULAT, Ala LOZAN, Emilia ORZEA, Maria RUSU, Viorelia BABUC, Maria GUZUN, Irina VASILIEV, *elevii*: Tatiana LOZAN, Corina CUCU, Maricica ŞEREMET, Veronica IACHIM, Marcela NICOLAESCU, Mihaela CHIRIAC, Veronica CIOBANU, Vlad NASTAS, Otalia OANŢA, Dan FURTUNĂ, Vladimir ROTARU, Eugen BURUIANĂ; *părinţii*: Eliza JITARU, Maria PÎRVAN, Larisa ROMANSCHI, Valentina CHIRTOACĂ, Vera POPUŞOI; *colectivul redacţiei "Didactica Pro*...": Nadia CRISTEA, Dana TERZI, Maria BALAN, Dan BOGDEA, Nicolae SUSANU.

N. Cristea: Am cuteza să afirmăm că familia constituie baza societăţii şi asigură continuitatea şi prosperitatea unui neam. O societate devine puternică prin integritatea familiei, prin posibilităţile acesteia de a le da copiilor o educaţie. Tot de aici derivă şi sintagma „cei şapte ani de-acasă" cu bunul simţ, corectitudinea, sentimentul religios, adică oferă societăţii un *Om* cu multiplele sale virtuţi şi carenţe.

Astăzi, adunaţi într-o formulă complexă, vom încerca să punem nişte accente, să vedem care este rolul părinţilor, dar şi al profesorilor în educaţia copiilor. Ce facem noi pentru a-i ajuta şi care este contribuţia lor la acest proces? Cum reuşesc profesorii să se implice în viaţa de familie, atunci cînd este cazul, şi, pe de altă parte, care este aportul părinţilor la educaţia copiilor în cadrul şcolii.

D.Terzi: Programul de astăzi va continua cu un brainstorming, apoi se va lucra pe ateliere, respectiv părinţi, profesori şi elevi, după care va urma discuţia propriu-zisă cu prezentări şi concluzii. Invităm participanţii să emită cît mai multe idei, în special elevii şi profesorii, deoarece din perspectiva acestora pot fi sesizate anumite lucruri care ar putea rămîne imperceptibile pentru părinţi. Gîndiţi-vă la educaţia în familie şi la implicarea părinţilor în viaţa şcolară a copilului. Cum este ? Cum ar trebui să fie? Daţi frîu liber imaginaţiei şi gîndirii...

În cele ce urmează prezentăm concis gîndurile exprimate în cadrul brainstorming-ului:

- Comunicarea insuficientă părinte-copil;
- Lipsa de toleranţă, răbdare în relaţiile dintre aceştia;
- Relaţii libere şi democratice în familie
- Crearea unui confort psihologic în familie;
- Aprecierea copilului la justa lui valoare;
- Respectarea drepturilor copilului;
- Comunicarea deschisă între toţi membrii familiei;
- Dezacordul dintre vorbă şi faptă;
- Parteneriat familie-şcoală;
- Soluţionarea conflictului interior al copilului;
- Consultanţa psihologică;
- Cunoştinţe insuficiente despre educaţie;
- Educaţia moral-creştină;
- Dezacordul între *trebuie* şi *nu am posibilitate*/*nu vreau;*
- Relaţii bazate pe încredere, prietenie;
- Indiferenţa părinţilor;
- Neîncrederea în forţele copilului;
- Supraaprecierea/subaprecierea copilului;

- Lipsa de colaborare profesori-părinți.

D. Terzi: Ideile menționate de dvs. se referă la următorul aspect: ce se întîmplă cu sistemul educațional şi cu copilul în cadrul acestui sistem. Să încercăm să comasăm cele enunțate în cîteva probleme generale:

- Valorile educației
- Comunicarea insuficientă între părinți, copii, profesori
- Relațiile democratice în familie
- Confortul psihologic
- Educația părinților
- Starea materială a familiei
- Parteneriatul familie-şcoală

Discuțiile au continuat în trei ateliere de lucru: părinți, elevi, profesori, avînd drept sarcină elaborarea unor strategii şi soluții. Ulterior acestea au fost împărtăşite colegilor, fiecare grup făcînd cîte o prezentare pe poster.

Participanții au răspuns la următoarele întrebări:

Părinții:

Ce oferă şcolii	Ce oferă copiilor	Prin ce modalități
• Susținere morală şi, în măsura posibilităților, materială • Participarea la toate manifestările organizate în cadrul liceului şi în afara lui • Educarea în familie a respectului față de profesor, față de istoria liceului etc.	• Suport moral şi material • Respect • Înțelegere • Dragoste • Onorarea drepturilor şi obligațiunilor	• Comunicarea mai activă părinți-copii-profesori • Organizarea unei "Şcoli a părinților" • Discuții neformale • Rubrica părinților în ziarul liceului

Profesorii:

Ce aşteaptă de la părinți	Ce oferă
• Educație primară (cei 7 ani de-acasă) • Toleranță, înțelegere reciprocă • Colaborare părinți-profesori-elevi-psihologi • Ajutor reciproc prin elaborarea strategiilor de educație • Susținere morală şi materială • Respectarea demnității • Păstrarea tradițiilor familiale • Dezvoltarea patriotismului şi a virtuții • Autoevaluarea şi autoinstruirea • Protejarea copilului de climatul nefavorabil (planificarea corectă a timpului liber) • Continuitatea în procesul educațional	• Cultivarea valorilor etice şi morale (adevăr, bine, sacru) • Informarea obiectivă a părinților despre comportamentul şi reuşita copilului • Schimb de experiență şi comunicare sinceră • Exemple demne de urmat • Educația nonviolentă • Crearea climatului psihologic adecvat • Educarea şi formarea sentimentului de responsabilitate • Asigurarea sănătății fizice şi psihice

Elevii:

Ce aşteaptă de la părinți şi profesori	Ce oferă părinților, şcolii
• Înțelegere • Încredere • Comunicare deschisă • Neetalarea unei atitudini de superioritate • Neimpunerea unor idei preconcepute • Respectarea propriilor opinii • Toleranță • Punctualitate	• Sprijin, susținere morală • Dragoste • Un sentiment de satisfacție şi mîndrie pentru succesele obținute • Reuşită (uneori nereuşită) şcolară • Performanțe extraşcolare

CUM AR TREBUI SĂ FIE	
La şcoală	**Acasă**
• Să fie ascultate şi acceptate toate opiniile elevilor • Să fie instituită frecvenţa liberă • Justa apreciere a elevilor • Studierea opţională a materiilor • Acordarea de înlesniri pentru elevii merituoşi • Scutirea de la examene a elevilor cu medie foarte înaltă • Învăţămînt (cu adevărat) gratuit	• Relaţii bazate pe încredere • Acceptarea personalităţii copilului • Timp liber suficient • Îndeplinirea promisiunilor

N.Cristea: După ce am analizat problema multiaspectual, ce completări mai aveţi a face?

V. Babuc: Nu există nici un dezacord între ceea ce susţin părinţii, elevii şi profesorii. Analizînd ideile expuse de cele trei grupuri, am înţeles că aspirăm cu toţii spre buna înţelegere, respect reciproc, comportament agreabil... Oricum, pînă la urmă, nu le avem...

D.Terzi: Întrebarea firească ar fi: ce facem pentru a le avea? Ce putem întreprinde?

M. Guzun: Noi, cei maturi, urmează să ne cultivăm dorinţa de a face ceva concret, astfel, prin propriile fapte, vom reuşi s-o cultivăm şi copiilor. Cred că acest lucru e posibil, indiferent de împrejurări. Este necesar să conştientizăm faptul că avem un scop comun. Să ne organizăm acţiunile în aşa mod încît să rezolvăm cele mai importante probleme astăzi, pentru ca mîine să nu fie prea tîrziu.

D. Terzi: Să începem astăzi cu un zîmbet, mîine să continuăm cu o vorbă, o discuţie etc.

E. Jitaru: Aş vrea să-mi expun părerea referitor la şcoala părinţilor, în care ar trebui atraşi toţi părinţii, mai ales ai copiilor dificili.

D. Terzi: Într-adevăr, ar fi binevenit ca părinţii copiilor cu probleme să se angajeze mai mult în activităţile şcolii, dar aş vrea să atenţionez că deseori anume elevii cu o reuşită bună la învăţătură, cu capacităţi deosebite au un comportament dificil. Se pare că e un paradox, dar un astfel de copil poate fi intolerabil, agresiv, taciturn. Adică nu trebuie să delimităm părinţii copiilor cu succese de ai celor cu nereuşită şcolară. Toţi sînt părinţi cu copii, iar copiii sînt cum sînt.

Părinţii cred că o dată ce şi-au dat copilul la şcoală nu mai trebuie să participe la instruirea şi educaţia lui. Această problemă îşi are sorgintea în gîndirea stereotipizată a părinţilor.

N.Bulat: Vorbind despre educaţie şi valorile etice, se pare că le-am abstractizat. Noi, profesorii şi părinţii, ne confruntăm cu nişte probleme cotidiene mult mai grave. Deseori mă întreb: de ce sîntem atît de nepăsători faţă de anumite lucruri? Aş vrea să le adresez această întrebare elevilor: de ce manifestă indiferenţă faţă de aproapele lor, faţă de propria instruire şi activităţile extracurriculare. Egoismul şi nepolitetea se nasc atît în familie cît şi la şcoală. Rolul profesorului este de a-l ajuta pe elev să înţeleagă şi să se implice în acţiuni creative pentru că o personalitate integră se formează în baza acestora.

D.Terzi: Cred că aveţi dreptate cînd afirmaţi că abstractizăm nişte lucruri. Problema cea mare rezidă în comunitate şi ar fi ireal să vorbim acum despre posibilitatea de a crea un liceu „ideal", cu copii educaţi şi manieraţi. Există probleme globale de care este responsabilă întreaga societate.

M.Guzun: Le-am propus elevilor să scrie o lucrare cu tema: *Indiferenţa – calitate sau viciu?* Expunerile au fost deosebit de interesante. Au urmat nişte discuţii care m-au convins că e în puterea noastră, a părinţilor şi profesorilor, să-i ajutăm să se orienteze la timp, să înţeleagă corect anumite situaţii concrete.

N.Cristea: Aş vrea să precizăm un moment: unde totuşi se produce ruptura, de ce nu realizăm în educaţie ceea la ce aspirăm, unde anume pierdem din valori?

V. Rotaru: Cred că „pe drumul de acasă spre şcoală", pentru că „educaţia" din stradă este absolut diferită de cea oferită de familie sau şcoală, şi ea, de fapt, ne influenţează cel mai mult. Sîntem personalităţi şi ne formăm pe noi înşine.

E.Şoitu: Elevii consideră că sînt atraşi de stradă şi din vina unor profesori. Ei nu frecventează orele din motiv că nu li se acordă destulă atenţie. Profesorul lucrează doar cu elevii puternici, iar cei slabi sînt calificaţi drept răi. Elevii care depun eforturi, dar nu înregistrează rezultate înalte la învăţătură nu trebuie lăsaţi în umbră.

T.Lozan: Aş vrea să confirm cele spuse de dna directoare. Profesorul nu încearcă să analizeze şi să schimbe situaţia, să-şi modifice comportamentul sau atitudinea faţă de elevi.

N.Bulat: Atunci cînd vorbim despre implementarea curriculară, cu multiple activităţi în grup, fiecare are şansa să-şi demonstreze capacităţile, fie în faţa colegilor, fie a profesorilor. Dar apare deseori o altă problemă: simularea, care-i face pe elevi să găsească o mie de scuze pentru a nu realiza sarcina propusă sau a studia o temă.

E.Jitaru: Indiferent de faptul dacă elevului îi place sau nu profesorul sau disciplina, el trebuie să fie prezent la lecţii, să asculte cu atenţie şi să înveţe. Aici le dăm dreptate pedagogilor.

D.Terzi: Nu trebuie să-l impuneţi pe elev să frecventeze lecţiile, ci să încercaţi să-i schimbaţi atitudinea faţă de obiectul de studiu sau faţă de profesor.

A.Lozan: De multe ori problema educaţiei este privită de profesori şi părinţi din perspectiva propriilor viziuni, a propriei personalităţi şi de multe ori se neagă perso-

nalitatea copilului. Am citit recent o carte foarte utilă: *Eficiența în 7 trepte sau un abecedar al înțelepciunii,* semnată de St. R.Covey. Dacă principiile expuse în ea ar fi puse la baza activității centrului pe care intenționăm să-l organizăm, am realiza ceva extraordinar. Trebuie să fim cu toții *proactivi*. Înainte de toate să rezolvăm problemele personale, apoi să trecem la educația copilului.

M.Guzun: Să ne educăm copii în spiritul valorilor morale şi estetice. Ce e bine şi ce e rău? Ce e urît şi ce e frumos? Cînd e bine? De ce nu e bine?... Cred că soluția e răbdarea şi comunicarea continuă; dacă greşeşte, urmează să-i explicăm şi să-l corectăm la timp, să-i argumentăm tot ce facem.

D.Furtună: Cred că relațiile dintre părinte şi copil trebuie să fie bazate pe prietenie şi încredere. Atunci cînd vii acasă şi tata sau mama sînt deja „pe post de jandarm", dînd mii de indicații, te simți într-un fel încorsetat. Nu poți comunica cu ei, iar problemele tale sînt plasate pe plan secund. Chiar dacă îți oferă nişte sfaturi şi te orientează, te fac să uiți de propria părere, care uneori este mai bună decît a lor. Atunci cînd părinții îți vorbeşte de la egal la egal, relațiile dintre ei şi copii se consolidează.

M.Nicolaescu: Pe cît de malefică este subaprecierea unui copil, pe atît de dăunătoare este şi supraaprecierea lui, acordarea unei încrederi oarbe. Dacă profesorul atenționează că elevul are restanțe la învățătură şi un comportament dezagreabil, unii părinții nu vor să accepte acest fapt.

E.Parlicov: Să încercăm, totuşi, să răspundem la

întrebarea: ce trebuie să facem ca să depăşim actuala stare de lucruri? Cunoaşteți regula de aur a lui Confucius: comportă-te cu celălalt aşa cum ai vrea să se comporte el cu tine. Din păcate, rareori încercăm să ne privim cu ochiul celuilalt, să ne plasăm în situația celuilalt, să ne apreciem pe noi înşine. Este exact ceea ce spune înțelepciunea populară: „Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face". O altă problemă „la modă" este cea a drepturilor copilului şi a libertății acestuia. Libertatea însă nu poate fi concepută în afara responsabilității. Dacă vorbim despre drepturi, nu trebuie să uităm de îndatoriri. Cu acest gînd vin în susținerea celor afirmate de un părinte: îi place sau nu, copilul trebuie să fie prezent la lecții.

Un aspect important ce urmează să fie luat în considerație este acel al copiilor cu reuşită şcolară, dar care se simt străini în familie şi printre colegi. Poate din cauza că nu au aceleaşi valori, că acordă prea multă atenție studiilor şi mai puțină relațiilor cu cei din jur. Să încercăm să ne apropiem mai mult de ei. Sinceritatea întotdeauna a fost răsplătită cu sinceritate.

Pentru mine profesionalism înseamnă nu doar cunoaşterea materiei de studiu. Cadrul didactic poate să o posede la perfecție, dar calitatea de dascăl mai reclamă şi omenie, înțelegere, respect, dragoste față de copil. Dar dacă îl iubim şi îl respectăm cu adevărat este imposibil să nu-l observăm. Dacă nu a răspuns bine la o lecție, să-l stimulăm pentru a se pregăti mai bine pentru orele viitoare. Fiecare copil îşi are potențialul său, de aceea nu toți sînt capabili de a însuşi materia la cel mai înalt nivel. Ar trebui să-l apreciem în funcție de progresele lui: astăzi a fost mai bun decît ieri şi are toate şansele să fie şi mai bun. Să-i încurajăm pe cei care încă nu au trăit bucuria succesului. Este foarte important să-i îndrumăm să se dezvolte, atît în şcoală cît şi în cadrul activităților extraşcolare. Astfel le va rămîne mai puțin timp pentru stradă. Dacă mintea şi mîinile copilului nu sînt ocupate cu nimic, se alterează spiritul.

M.Guzun: Părinții şi profesorii trebuie să reuşească în comun să trezească în sufletul copilului *dorința* de a cunoaşte, de a afla, de a realiza lucruri frumoase, de a creşte şi de a fi mai bun. În aceste condiții copilul va avea *ce* să învețe şi de la colegi; de la profesori – *ce* şi *cum* să înțeleagă; acasă – *timp* pentru studii şi pentru ajutor părinților.

N.Cristea: Cine dintre elevi doreşte să aibă un copil exact ca el? Autoevaluarea ne permite să înlăturăm lacunele sau să fortificăm ceea ce avem a le oferi descendenților noştri. Pentru ei veți fi obligați să creşteți, să vă perfecționați, să fiți toleranți, binevoitori. Ce s-ar întîmpla dacă astăzi vom face un efort de a ne înțelege părinții şi profesorii? Şi dacă astăzi vă lipseşte *atenția* părinților şi profesorilor, să nu-i privați de ea pe urmaşi.

Aş vrea să amintesc aici o povață despre o familie cu bunici, părinți şi copilaşi. Stînd într-o zi la masă, s-a spart vasul bunicului. Tatăl a făcut din lemn o nouă străchinuță şi a pus-o pe vatra cuptorului. De atunci

bunicul mînca acolo. Într-o zi, tata îl vede pe fecior cioplind ceva şi-l întreabă ce face. Acesta i-a răspuns că meştereşte un vas pentru a i-l oferi atunci cînd va fi bătrîn ca bunicul, să mănînce din el, de pe vatră...

Copilul va repeta întocmai ceea ce vede în familie. Dragi copii, să nu faceţi asemenea vase pentru părinţi, pentru că astfel veţi demonstra că sînteţi mai buni. Uneori, cedînd poţi fi superior celui ce a cîştigat. Omenia se educă în familie, între cei patru pereţi ai casei părinteşti.

Probabil multe gînduri au rămas nerostite şi multe temeri mai sînt ascunse în sufletele voastre. Chiar dacă nu vi s-au împlinit aşteptările, încercaţi să învăţaţi şi din ceea ce nu am reuşit să cuprindem în discuţia de astăzi...

Vă mulţumim tuturor!

Consemnare: Maria BALAN,
Liceul "Gh. Asachi", 20 martie, 2002

Educaţia – artă ce trebuie mereu perfecţionată

Viorica **PETCU**

„O educaţie bună este izvorul întregului bine în lume."

Immanuel Kant

Educaţia este o artă a cărei practică reclamă o perfecţionare continuă. Fiecare generaţie, acumulînd cunoştinţele celor precedente, este totdeauna mai în măsură să o ridice pe o nouă treaptă ce ar dezvolta, într-o dreaptă proporţie şi potrivit ţintei alese, toată înzestrarea noastră naturală. Acesta constituie unul din dezideratele cele mai dificile de realizat.

Familia este izvorul din care membrii ei îşi pot extrage resursele pentru a face faţă vieţii; ea este locul în care aceştia caută înţelegere şi susţinere, afecţiune şi devotament. Relaţiile din familie trebuie să se bazeze înainte de toate pe respectul reciproc între soţi, între părinţi şi copii, între bunei şi nepoţi, pe un climat de prietenie – tot ceea ce în mod inevitabil o uneşte şi o cimentează. Prietenia dintre maturi şi cei mici, de regulă, este continuarea prieteniei dintre părinţi. Există doar un singur mijloc de a consolida acest mecanism lăuntric foarte complicat – de a găsi posibilitatea să pătrunzi astfel în universul copilului, încît el să se apropie de părinţi şi în sufletul lui să se înfiripe şi să se întărească sentimentul de ataşament şi dragoste filială. Fără o bună educaţie în familie copilul este privat de un lucru ce lasă amprentă pentru toată viaţa.

Maturii au tendinţa conservatoare de a delimita membrii familiei în cei educaţi şi cei care educă, iar fluxul de influenţă educativă este îndreptat numai într-o singură direcţie – de la părinţi spre copii. Acţiunea inversă nu este admisă. Părinţii sînt părinţi, copiii sînt copii, dar uneori avem ce învăţa şi de la copiii noştri. Cazurile cînd copiii din familii „bune" au fost atraşi în companii şi fapte reprobabile sînt frecvente. Nici acasă, nici la şcoală nu au fost învăţaţi de rău, în sufletul lor însă era ascunsă o carie ce mai devreme sau mai tîrziu a ieşit la suprafaţă. Să nu tragem concluzii pripite, deoarece de multe ori avem de a face cu o fire neformată, în care se mai desfăşoară procesul de autocunoaştere. Poticnindu-se, tînărul dornic de afirmare ne demonstrează că încă n-a ieşit din „faşa" experienţei sufleteşti, s-a reţinut în copilăria fără griji.

Prin ce diferă un matur de un adolescent? Prin drepturi deosebite. Adulţii consideră că le este permis să dea indicaţii membrilor mai mici ai familiei, să facă tot ce doresc, să mintă, să se lenevească, să vorbească urît. Ei îşi iartă toate slăbiciunile, chiar şi neajunsurile, iar copiilor le cer să aibă un comportament ideal.

A făuri viaţa după legile libertăţii, echităţii, cinstei şi dragostei este de o mie de ori mai bine, dar de tot atîtea ori mai complicat decît după legile neadevărului, constrîngerii şi lăcomiei. Un mod de viaţă corect înaintează faţă de om cerinţe mai înalte, aşteaptă de la el o atitudine mai conştientă, o responsabilitate sporită faţă de misiunea sa, o cultură elevată. Toate acestea trebuie învăţate cu multă stăruinţă, discutînd cu elevii la şcoală şi acasă, publicînd materiale în paginile revistelor, cărţi etc.

Complexitatea caracterului în perioada de trecere de la copilărie la adolescenţă presupune, înainte de toate, înţelegerea surselor conflictelor cu rudele: nu mama şi tata au devenit alţii, după cum uneori cred tinerii, ci ei s-au schimbat. Aceste transformări sînt dureroase pentru întreaga familie, deşi sînt firesti. Cunoscînd atitudinea chibzuită, critică faţă de propriile sentimente şi fapte, copiii nu vor îndrăzni să ofenseze fiinţele cele mai dragi – părinţii.

Familia contribuie nemijlocit la dezvoltarea capacităţilor intelectuale ale copiilor. Dacă ne referim la supraîncărcarea programelor şcolare, vedem că în condiţiile creşterii rapide a fluxului de informaţie acest lucru este inevitabil. Elevul de astăzi este pus în situaţia să parcurgă într-un scurt răstimp o cale pe care ştiinţa a străbătut-o

timp de secole. În acest sens se depun eforturi considerabile, tot mai evidentă este şi reorientarea educaţiei intelectuale spre abordarea creatoare a problemelor. Cu toate acestea, numărul elevilor care nu reuşesc la învăţătură este destul de mare. Care-i cauza?

Dacă în procesul de acumulare a cunoştinţelor unui elev i s-a creat o discontinuitate, această lacună îl va împiedica să însuşească materialul ulterior. Deseori, copilului îi este ruşine să le spună părinţilor adevărul, sperînd că se va descurca singur şi, în loc de o memorizare conştientă, bazată pe o relaţie logică, pe interdependenţa dintre fapte şi fenomene, el recurge la o memorizare mecanică, adică la un procedeu puţin productiv, ce necesită un volum de muncă şi timp mult mai mare. Treptat, avalanşa devine tot mai periculoasă. Cunoştinţele nefiind organizate într-un sistem organic, ci legate tei de curmei, elevul se vede nevoit să piardă tot mai mult timp pentru însuşirea informaţiei noi. În felul acesta el îşi creează, în fond, impresia unei supraîncărcări a programelor, uneori dificil de asimilat chiar dacă depune o muncă sistematică. Cine, dacă nu părinţii trebuie să le ofere sprijin în asemenea situaţii? Dar, în loc să înţeleagă cauza dificultăţilor survenite, unii se grăbesc să dea vina pe programele şcolare, pe organizarea defectuoasă a procesului de instruire etc. În familiile unde s-au creat relaţii pline de tact, respect şi atenţie reciprocă o astfel de situaţie poate fi uşor depăşită.

Educarea copiilor prin eforturile comune ale familiei, şcolii, societăţii începe cu nivelul de cultură şi exemplul personal al adulţilor. Încurajînd noile tendinţe în formarea copiilor, trebuie să se ţină cont de diversitatea împrejurărilor în care se manifestă, precum şi de particularităţile individuale ale acestora.

Aidoma unei flori, plăsmuită din îmbinarea tuturor petalelor, şi a celor principale, şi a celor secundare, toţi factorii implicaţi în activitatea educativă sînt la fel de importanţi, deoarece pe om îl educă şi oamenii, şi lucrurile, şi evenimentele. Rolul esenţial însă le revine părinţilor şi pedagogilor.

Nu trebuie să scăpăm din vedere nici o latură a educaţiei: vorbindu-le elevilor despre ţinută, noblețe şi bunele maniere, le vom sugera că eleganţa trebuie să fie o expresie a purităţii şi frumuseţii interioare. Dar acestea, bineînţeles, vor avea efect doar atunci cînd vor fi confirmate prin exemplul personal, prin experienţa proprie a maturilor.

Educaţia copilului trebuie să se întemeieze pe respectarea unor cerinţe fundamentale. În primul rînd, adulţii ar trebui să aibă un comportament afectiv, exprimîndu-şi în mod clar şi precis atitudinea pentru tot ce poate constitui obiectul percepţiei copilului. În al doilea rînd, ei trebuie să fie cît se poate de duioşi şi blînzi, fapt ce va stimula dezvoltarea psihică a copilului, contribuind totodată la formarea sentimentului deplinei siguranţe. În al treilea rînd, cerinţele adulţilor faţă de copil este necesar să aibă un caracter permanent şi să se întemeieze pe posibilităţile reale ale acestuia – condiţie obligatorie pentru a-i forma voinţa, precum şi capacitatea de a acţiona în baza unui sistem de aprecieri constant, plin de discernămînt, şi nu a unuia superficial, fundamentat pe situaţii nesemnificative, incidentale. În al patrulea rînd, este oportun să i se permită copilului să-şi evalueze propriile acţiuni, cît şi rezultatele acestora: chiar şi atunci cînd procedează greşit, trebuie să-l lăsăm, în măsura posibilităţilor, să-şi ducă lucrul pînă la capăt fără să-l corectăm la fiecare pas, căci astfel îl vom împiedica să acumuleze o experienţă şi să-şi formeze capacitatea de a se autoaprecia, i-am putea crea predispoziţii pentru acte impulsive, nemotivate.

De la comunicare începe procesul cunoaşterii de sine. Prin contacte personale se constituie gama emoţiilor umane, a concepţiilor etice şi deprinderilor estetice, a calităţilor volitive. Insuficienţa comunicării, cu atît mai mult izolarea îndelungată pot genera imagini deformate despre lumea înconjurătoare, despre sine, iar uneori pot determina şi un dezechilibru psihologic.

Copilul trebuie învăţat să vadă frumosul din jurul lui – în natură, în viaţă şi muncă, în conduită şi gînduri, în judecată şi comportament. Familia poate face multe pentru dezvoltarea artistică a copiilor, chiar dacă părinţii nu au o pregătire specială. În ce mod? Prin manifestarea unui interes sporit faţă de preocupările copiilor. De exemplu, tata şi mama susţin frecventarea *Teatrului Tînărului actor* de către fiica sau fiul lor, dar găsesc ei timp pentru a se duce la teatru cu copiii? Fără îndoială, părinţii au destule griji. Aceasta însă nu trebuie să constituie o justificare (sau afirmînd că fiului sau fiicei nu îi este interesant cu ei). Ambele poziţii sînt sub orice critică, deoarece în realitate copiilor de vîrstă preşcolară şi celor din clasele mici le place foarte mult să călătorească împreună cu părinţii în lumea misterioasă a artelor. Cît despre lipsa de timp, există oare familii scutite de aşa ceva? Oare nu lenea sufletească a părinţilor este cauza acelor zigzaguri din comportamentul copiilor?

Cercul *Teatrul tînărului actor* îi oferă copilului posibilitatea să cunoască literatura ce nu este inclusă în programa de studiu, să aleagă rolul după caracter, expresie, temperament: trăirea pe scenă îi permite să afle o viaţă absolut diferită de a lui, iar realizarea decorului necesită o informare minuţioasă privind moda şi tradiţia amenajării unei încăperi din secolul sau arealul respectiv, istoria costumului etc.

Cercurile *Croşetare artistică* şi *Meşteşug* au ca scop dezvoltarea multilaterală şi armonioasă a personalităţii, formarea unor deprinderi elementare de muncă, trezirea interesului de a crea noi valori materiale, pregătirea pentru activitatea în gospodărie, iniţierea în arta artizanatului, meşteşugurilor populare; educarea înţelegerii şi evaluării în timp şi spaţiu a culturii propriului popor şi a altor popoare; creşterea unei generaţii active şi perseverente, rezistentă la noile condiţii economice.

Cercul *Tînărul pictor* cultivă gustul estetic, înțelegerea particularităților limbajului plastic.

Formele activităților pot fi diverse: lecții, discuții, serate, întîlniri cu artiști plastici, vizitarea unor muzee și expoziții etc., lucrările elevilor fiind prezentate la expozițiile cercului, la cele municipale, județene și republicane. Arta plastică merge în pas cu muzica, dansul. De aceea ansamblurile de fluieraşi, corurile, formațiile de dansuri populare și sportive sînt binevenite în orice liceu. Organizarea cercurilor în școală reprezintă un bogat conținut emoțional și estetic și contribuie la perfecționarea relațiilor umane.

Cea mai importantă schimbare, determinată de noile cerințe ale educației, constă în faptul că ea va trebui să cuprindă în mod sistematic sarcina formării personalității, deoarece *„Copilul nu este un vas pe care trebuie să-l umpli, ci o torță pe care trebuie s-o aprinzi."*

(Montaigne)

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Afanasieva, T. M., *Familia*, Editura Lumina, Chișinău, 1986.
2. Buianov, M. I., *Copilul are nevoie de dragostea părintească*, Editura Lumina, Chișinău, 1988.
3. Opriță, E., *Rețete pentru familia noastră*, București, 2001.
4. Savater, F., C*urajul de a educa*, Editura ARC, Chișinău, 1997.
5. Tatarchevici, M. V., *Familia și cerințele ei raționale*, Editura Lumina, Chișinău, 1988.

Ion **MĂRGINEANU**

Educația: între societate și familie

Dăinuirea și prosperarea unor popoare, mai numeroase ori mai puțin numeroase, se datorează și tradiției (politicii bine chibzuite) de a orienta, de a educa generațiile în creștere spre o activitate economică productivă, contînd pe resursele și specificul zonei în care locuiesc.

Anglo-saxonii, englezii de azi, sînt poporul cel mai conservat din Europa, care chiar dacă nu deține primatul economic, rămîne o mare putere influentă sub toate aspectele. Dacă ne întrebăm cum de au izbutit englezii rămaşi singuri în fața mașinii de război germano-fasciste nu numai să reziste, dar și să mobilizeze forțele lumii împotriva dușmanului, vom constata că unul dintre factorii care a condus la această reușită este conservatismul lor. A nu se confunda conservatismul cu izolaționismul, primul fiind mai curînd un mijloc de afirmare.

Englezii, în general foarte activi, reușeau să implementeze operativ și rezultativ în colonii toate tehnologiile noi. Dar nu și pe pămînturile proprii, pentru că nu sînt comunitari – ca mod de organizare a vieții sociale. Și aceasta pentru că saxonii, fiind oameni ai pămîntului, erau mai independenți, mai autonomi, mai deschiși în apărarea intereselor lor, acționînd pe propria răspundere. A se vedea că acest tip de comportament nu a dat naștere autocrației, ci egalității în drepturi. Anglii pretindeau la cît mai multe pămînturi, dar nu pentru exploatări agricole, ci ca răsplată, ca onorarii – orgolii ce i-au dezbinat, fapt care a înlesnit izbînzile saxonilor. După aceste izbînzi saxonii-cuceritori nu le impuneau modul lor de viață, nici limba, ci îi ademeneau în federație. Temeiul vieții private ordonate a saxonilor, cu felul lor sacru de a munci și de a-și ocroti vetrele strămoșești, a fost atît de puternic influențat încît i-a captivat pe angli.

Părintele științei economice, Adam Smith (englez de origine), avea să deducă: *„Munca este avuția oricărei națiuni"*. Principiul muncii, al activității în interesul familiei, constituie fundamentul organizării învățămîntului de orice nivel în Anglia, pe cînd în școlile altor țări europene accentul se pune pe instruirea și pregătirea cadrelor pentru domeniile de activitate publică (funcționari de stat, militari, polițiști etc.). Admiterea, obținerea unui loc de muncă, promovarea în funcții mai bine plătite se efectuează, în mare măsură, pe bază de mită, nepotism etc. Instituțiile de învățămînt, apoi întreprinderile de stat, nu au interesul să selecteze absolvenți, cadre de muncă inteligente, pregătite în specialitate. Prevalează supuşenia, toleranța, neamestecul. Această ultimă categorie este satisfăcută de următoarele considerente: au un salariu stabil, nu li se cere spirit novator, risc etc. În atare atmosferă nu se solicită valori, progres, cunoștințe aprofundate, ci lupta pentru a ocupa și a te menține în niște posturi, funcții comode. Iar aceasta înseamnă depersonalizare, docilitate, mediocritate. În lumea unde doar examenele formale dau șansa unei cariere, tinerii și părinții lor se vor preocupa de admitere (scopul scuză mijloacele), și nu de acumulare a unor cunoștințe utile,

de creşterea moral-spirituală, de pregătirea generală pentru a ţine piept îndatoririlor de cetăţean şi cap de familie.

Să nu se creadă, din spusele noastre, că pledăm pentru desfiinţarea examenelor ca atare, ci doar a modalităţii de desfăşurare a acestora. Examenele trebuie să aibă un caracter deschis, o maximă transparenţă şi obiectivitate. Doar aşa vor dispărea şi de la noi aranjamentele, contestările şi aroganţa examinatorilor.

Napoleon a promovat în Europa internatele, căci imperiul său avea nevoie de funcţionari mulţi şi ascultători, iar acestea constituiau calea cea mai accesibilă pentru formarea unor astfel de cadre. Şi lagărul socialist nu a putut rezista tentaţiei, a împrumutat metoda: educaţia comunitară, spiritul gregar, fapt ce convine, întrucît exponenţii internatelor sînt uşor de manipulat pe parcursul întregii vieţi. De ce să fie stimulată familia trainică, prosperă, care reproduce caractere tari şi personalităţi, buni gospodari şi cetăţeni devotaţi? Deschidem şcoli speciale, internate, pentru cei mai buni copii ca să-i orientăm unde vrem şi cum ne trebuie, să-i modelăm „asemenea nouă", să-i despărţim de părinţi, să-i facem „sociali", adică ai nimănui. Nu s-au pomenit copiii de la noi acum cîţiva ani ai nimănui? De unde procentul atît de mare de narcomani, infractori, defavorizaţi?!

Atunci cînd societatea prin legile ei, prin facilităţile acordate unor categorii de persoane, nu stimulează valorile (specialişti buni, bine plătiţi şi asiguraţi cu un cîmp de activitate), cînd nu se îngrijeşte de talentele ţării, cînd şcoala nu răspunde cerinţelor elevilor, ci este un instrument de nivelare, de înăbuşire a aspiraţiilor, ea îşi sugrumă cu propriile mîini viitorul – este în rolul microbului ce devorează organismul care îl întreţine.

Menţionam că în Anglia învăţămîntul este axat pe instruirea social-economică: absolventul unei şcoli este deja pregătit pentru activitate independentă. Pe timpurile sovietice se dumirise cineva că e o socoteală şi în asta, de unde tot felul de experimente: taberele de muncă de vară, profesiile, mai bine zis meseriile însuşite în şcoli (croitoria, şoferia etc.). Doar că şi aici se întrecea cu măsura: nu toate fetele aveau îndemînarea de a profesa croitoria sau nu toţi băieţii aveau vocaţia de şofer. Nu exista posibilitatea de a alege la modul serios. Prin urmare, statul cheltuia multe mijloace fără nici un efect.

Şcoala românească de pe timpuri era una a capacităţilor, a celor cu dragoste de carte. Poate anume prin aceasta se explică şi faptul că şi-a păstrat autoritatea, a cîştigat prestigiu şi recunoaştere în lume. Pentru ceilalţi existau şcoli de meserii sau „meseria tatălui". Acum să ne întrebăm deschis şi să răspundem cu mîna pe inimă: ce ştiu şi ce pot face copiii noştri după absolvirea a nouă clase? Acceptăm, cîţiva elevi vor obţine recomandări pentru a urma un liceu. Dar ceilalţi? Cu atît mai gravă este situaţia în oraşele noastre cu şomajul atît de ridicat, unde ei practic nu au şanse să se angajeze într-o activitate remunerată. Pe părinţii copiilor care susţin examenul de capacitate în acest an nu-i interesează noile tehnologii de instruire, care au înghiţit o groază de bani la elaborare şi editare, şi pe care tocmai ei vor fi nevoiţi să-i întoarcă îndoit sau întreit. Pe părinţi îi interesează ce fac copiii lor după aceşti ani de şcoală: sînt contribuabili, corecţi, li se reţin impozite, mai dau şi pe deasupra în numerar (pentru reparaţii sau alte născociri). Şi atunci, cu ce s-au ales copiii lor?

Am impresia că după zece ani de reformă a învăţămîntului încă nimeni nu s-a gîndit la modul serios asupra acesteia. A participat cineva la vreun sondaj de opinii să vedem cine, cîţi şi de ce acceptă sau nu acceptă reforma învăţămîntului? În euforia care s-a produs, nu s-a aruncat şi copilul o dată cu scăldătoarea? Sau poate s-a aruncat copilul şi scăldătoarea a rămas?!

Unde ne sînt dascălii? Prin care suburbii europene îşi irosesc sănătatea şi priceperea, îngrijind handicapaţi în loc să ne educe odraslele cu mîndria, inteligenţa şi dragostea ce-i caracteriza cîndva? În lupta inegală pentru existenţă apare posibilitatea selecţiei naturale. Firește, vor promova 25-30%, cei mai dotaţi, mai capabili, cei mai inteligenţi. Datoria sacră a societăţii este să exploateze cu chibzuinţă aceste „daruri", să le facă loc, să le creeze condiţii, să le susţină, căci această categorie de oameni reprezintă naţiunea în rîndul celor civilizate. Cît priveşte celelalte categorii, ele nu vor fi neglijate şi nici defavorizate. Ele trebuie să-şi găsească locul conform *capacităţilor*, *sănătăţii* şi *voinţei.* Din aceste considerente, presupunem că rolul şcolii este decisiv în selectarea talentelor, apoi, cu susţinerea familiei, şi în orientarea profesională. Şcolile de elită nu pot suplini această funcţie. Principiul de înscriere în clasele lor, pe criterii de posibilităţi financiare, este discriminatoriu. Datoria şcolii de orice tip ar fi să creeze *condiţii egale* de autoafirmare. Planul general al învăţămîntului ar putea fi redus, orientînd mai multe mijloace spre pregătirea profesională, cercuri facultative, grupuri de creaţie, şcoala părinţilor. Educaţia se va transmite, în principiu, familiei care va conserva valorile tradiţionale. Nu societatea va crea personalitatea, ci familia va oferi societăţii personalităţi. Rolul familiei în edificarea comunităţii moderne este incontestabil. Argumentăm teza, aducînd drept exemplu rezultatele obţinute în Ungaria, statele baltice şi scandinave, în care triumfă ordinea şi bunăstrarea.

Unele probleme şi perspective ale educaţiei extraşcolare

Eugenia **PARLICOV**

„Nu din averi izvorăşte virtutea,
ci din virtute izvorăsc şi averi
şi toate celelalte lucrări
pentru individ şi societate.”

Apologia lui Socrate

În sistemul de învăţământ de la noi, tradiţional, influenţele educative sistematice se efectuează în mod direct şi indirect. În mod direct – prin însuşi procesul de învăţământ, în cadrul căruia pedagogii valorifică valenţele educative ale disciplinelor de studiu în vederea realizării unei laturi a educaţiei: intelectuală, fizică, estetică, morală etc. În mod direct educaţia se mai înfăptuieşte, conform curricula şi manualelor în vigoare, prin lecţii de educaţie muzicală, artă plastică, educaţie tehnologică, educaţie fizică, educaţie civică (începînd cu anul de învăţământ 2000-2001), prin ore de dirigenţie şi activităţi extracurriculare (cercuri pe interese, secţii sportive, cluburi şi asociaţii ale elevilor).

Evoluţia societăţii contemporane, caracterizată prin accelerarea schimbărilor în toate sferele de activitate, a creat situaţia cînd şcoala, oricît de elevată ar fi, nu mai poate juca rolul de unic generator de cultură. Educaţia *intra muros* trebuie dezvoltată prin educaţia *extra muros*. Acest tip de educaţie include şi educaţia extraşcolară care, în conformitate cu Legea Învăţământului (art.34), se realizează în instituţii extraşcolare pe baza unor activităţi instructiv-educative specifice de către cadrele didactice în colaborare cu unităţile socioculturale, mass-media, organizaţiile de copii şi tineret, familia etc.

Termenul *educaţie extraşcolară* în ultimul timp este deseori substituit prin *educaţie complementară*. Ultimul este atestat în ***Dicţionarul de pedagogie*** ca provenind de la proiectul de Lege a învăţării publice şi private din 1881 care exprima intenţia de a înfiinţa un ciclu primar cu caracter practic pentru orientarea tinerilor spre agricultură, meserii, comerţ etc.

Actualmente în acest sistem funcţionează diverse cursuri de formare profesională continuă a populaţiei adulte (de contabili, de studiere a limbilor străine, de utilizare a calculatorului etc.). Astfel, termenul *educaţie extraşcolară* pare a fi unul mai adecvat domeniului ce-l determină.

Apărute în anii ‘50 ai sec. XX ca bază pentru instruirea în afara şcolii a copiilor şi tinerilor, transformate prin anii ‘70 în centre instructiv-metodice ale educaţiei comuniste, instituţiile extraşcolare au depăşit aceste funcţii, afirmîndu-se ca parte integră a sistemului actual de învăţământ, care desfăşoară activităţi complementare procesului educaţional din toate tipurile de şcoli, inclusiv licee, în scopul dezvoltării aptitudinilor creatoare ale elevilor în domeniile ştiinţei, tehnicii, artelor, sportului, turismului etc., precum şi al organizării utile a loisir-ului.

Educaţia extraşcolară diferă de alte forme de educaţie prin caracterul ei opţional-benevol, pluridisciplinar; prin varietatea formelor şi a conţinutului; prin utilizarea unor metode specifice de evaluare şi apreciere a rezultatelor; prin posibilitatea de a alege tipul, profilul, timpul convenabil pentru ocupaţii; prin raporturile de colaborare, apropiere, încredere şi prietenie între profesori şi elevi; prin climatul permisiv, în care cuvîntul copiilor – expresia doleanţelor, opţiunilor, intenţiilor lor – este solicitat şi favorizat.

În prezent în republică (cu excepţia raioanelor de est) funcţionează 69 de instituţii extraşcolare cu un efectiv de peste 40 de mii de participanţi, ceea ce constituie 7,17 % din numărul total de elevi din învăţământul preuniversitar.

Instituţiile extraşcolare sînt finanţate din buget, de aceea ele prestează servicii gratuite, asigurînd accesul tuturor doritorilor indiferent de origine, stare socială, confesiune etc.

Spectrul de activităţi al instituţiilor extraşcolare este unul variat şi flexibil în funcţie de interesele şi doleanţele copiilor: de la tradiţionalele cercuri de dans, de creaţie tehnică, formaţii folclorice etc. la teatru de modă, cluburi ale erudiţilor, cluburi de dezbateri, şcoli ale viitorilor lideri etc.

Rezultate remarcabile atestă pe parcursul mai multor ani Centrele de creaţie a copiilor din Făleşti, Floreşti, Căuşeni, Teleneşti, Leova, Chişinău, Centrele de creaţie tehnică a elevilor din Orhei, Floreşti, din sectoarele Buiucani, Rîşcani şi Centru, precum şi cel municipal din Chişinău, Centrul tinerilor turişti din Bălţi, Centrele Tinerilor Naturalişti din Chişinău, Leova, Giurgiuleşti ş.a. În ultimul timp, graţie eforturilor manageriale ale dnei T.Botezatu, susţinute de administraţia locală, este reanimat Centrul de Creaţie a Copiilor din Zîrneşti, Cahul – unica instituţie extraşcolară situată în zonă rurală căreia i-a fost atribuit statutul de instituţie judeţeană.

În afară de activităţile curente, în teritoriu şi la nivel republican, se organizează diverse concursuri, festivaluri, expoziţii, competiţii, ce le permit copiilor să comunice, să facă schimb de experienţă şi să avanseze în domeniul preferat. Unele dintre ele depăşesc limitele unităţilor administrative respective, avînd ca participanţi elevi din alte judeţe şi ţări

(Festivalul *Duminică la Florii*, desfăşurat în judeţul Cahul din iniţiativa împătimitului de folclor dl V. Chiper şi cu susţinerea factorilor de decizie locali şi republicani; Festivalul *Duminica Mare* de la Teleneşti; Săptămîna Internaţională a Ştiinţei şi Tehnicii pentru Copii şi Adolescenţi, cu participarea delegaţiilor din România, Polonia, Cehia, Ucraina; festivalurile folclorice republicane ş.a.). Programul activităţilor extraşcolare în învăţămîntul preuniversitar este elaborat, aprobat şi difuzat pînă la începutul anului financiar, pentru ca cei interesaţi să-şi racordeze propriile intenţii la cele propuse la nivel republican.

De rînd cu succesele obţinute, instituţiile extraşcolare se confruntă cu multiple probleme, una dintre cele mai stringente de la 1992 încoace fiind cea a bazei materiale. Or, începînd cu anul curent aceste organizaţii sînt finanţate doar la capitolul salarizare.

Se pare că problema cea mai importantă ţine de mentalitate. Ignorarea de către factorii de decizie a valenţelor educative ale instituţiilor extraşcolare este reprobabilă. În condiţii normale, acestea ar putea oferi o şansă tuturor celor care, în virtutea mai multor circumstanţe, nu pot trăi bucuria succesului nici în familie, nici în şcoală, şi pe care îi educă, în mare, strada. Efectele sînt bine cunoscute. Neconştientizarea faptului că nici o pierdere nu este atît de costisitoare şi greu recuperabilă ca cea din domeniul educaţiei este regretabilă.

Viaţa sub toate aspectele ei se află într-o continuă transformare. Ideile, concepţiile, gusturile, moravurile se schimbă de la o generaţie la alta. După cum menţiona P.Lengrand, referindu-se la educaţia permanentă, *„toate eforturile educatorilor şi psihologilor, oricît de constructive ar fi ele, vor fi reduse la zero dacă atît copiii cît şi adolescenţii nu au alte posibilităţi pentru a-şi satisface nevoile de distracţie decît strada, barul şi cinematograful cel mai apropiat”*. La noi însă nici cinematograful nu este prea accesibil, ba mai mult, atît prin intermediul lui cît şi al televiziunii – forma preferată de agrement pentru majoritatea populaţiei – se promovează o pseudocultură, cu puternice tente comerciale, ce conduce la modelarea spirituală în baza unor valori contrare celor general-umane. În asemenea condiţii importanţa instituţiilor extraşcolare cu înaltele lor valenţe educaţionale rămîne a fi substanţială.

Ar fi naiv să susţin că buna activitate a instituţiilor extraşcolare ar putea soluţiona pe deplin problema criminalităţii juvenile. Cred că menirea lor este alta. Şi ea concordă cu rezultatele unui studiu realizat în Rusia pe eşantioane diferite de copii din diverse teritorii: circa 10 la sută dintre ei sînt dotaţi şi avansează fără prea mult efort din partea sistemului; circa 20 la sută – în virtutea unor factori ereditari sau de alt ordin şi indiferent de eforturile educaţionale ale sistemului, constituie grupul de risc. Instituţiile extraşcolare ar putea contribui la menţinerea unui echilibru: cei 70 la sută din copii să nu coboare sub limita de jos, să nu sporească rîndurile grupului de risc.

Din păcate, deficitul bugetar din ultimii ani împiedică în mare măsură realizarea obiectivelor pe care şi le propun instituţiile extraşcolare. Astfel, comparativ cu anul 1992 numărul acestora s-a redus cu circa 50 % (al centrelor de creaţie tehnică cu 70 %, al tinerilor naturalişti – cu 70 %, al tinerilor turişti – cu 72 %), diminuîndu-se în aceeaşi proporţie şi procentajul copiilor antrenaţi în activitate (de la 12,3% la 7,17%). Schimbările respective s-au produs în urma comasării instituţiilor extraşcolare şi reducerii numărului de ore destinate activităţii cercurilor. Drept consecinţă, în 3 judeţe (Soroca, Taraclia şi Tighina) există doar cîte o singură organizaţie. În Centrul de Creaţie a Copiilor din judeţul Taraclia nu fiinţează nici un cerc al tinerilor naturalişti şi doar cîte un cerc de profil sportiv. N-au fost cruţate nici instituţiile extraşcolare cu merite recunoscute în republică, precum cea din Floreşti.

Insuficienţa cadrelor didactice (salarii mizere, concedii mici, lipsa oricăror înlesniri), precum şi dificultăţile de aprovizionare a cercurilor cu utilajul şi materialele necesare au condus la nevalorificarea pe deplin a numărului de ore destinate acestui gen de activitate. Ca urmare, se constată neutilizarea raţională a spaţiului, propunîndu-se desfăşurarea cercurilor în şcoli, în schimbul II, închirierea altor localuri etc. Astfel, ne-am pomenit că la Rezina patrimoniul Centrului de Creaţie a Copiilor este constituit doar din masa şi scaunul directorului, plasate într-un colţ de cabinet, indicat de şefii mai mari. Situaţia e identică şi la Hînceşti, unde clădirea Centrului a fost luată de primărie, directorul „beneficiind” de un loc în subsolul Şcolii Medii nr. 2, iar cercurile activînd prin şcoli, fapt ce contravine prevederilor regulamentului de funcţionare. E strigătoare la cer starea edificiului Centrului Tinerilor Naturalişti din Giurgiuleşti care „găzduieşte” muzeul inedit *Casa Naturii*, finanţat de primăria din localitate. Şirul poate fi completat cu un caz recent. Primarul de Leova, dl E.Braga, a avertizat directorul Centrului Tinerilor Naturalişti despre faptul că gardul de fier, obţinut în anul 1988 de colectivul instituţiei în urma participării merituoase la campania ecologică din lunca Prutului, va fi demontat şi instalat la cimitirul din orăşel, iar Centrul va primi în schimb unul de sîrmă ghimpată! Este oare aceasta o atitudine grijulie faţă de copii?

Problemele ce exercită o influenţă negativă asupra funcţionării instituţiilor extraşcolare ar putea fi soluţionate prin:

- elaborarea şi aprobarea unor normative de stat de finanţare a activităţii acestora indiferent de subordonarea lor administrativă;
- lichidarea diferenţelor privind mărimea salariului şi concediului cadrelor didactice din unităţile respective;
- elaborarea Concepţiei educaţiei extraşcolare;
- elaborarea materiilor curriculare.

Sperăm la mai multă înţelepciune şi dragoste faţă de copii, manifestate prin fapte concrete.

Centrul Judeţean de Creaţie a Copiilor *Universul*

În condiţiile trecerii la o economie de piaţă tot mai mult se simte necesitatea unei pedagogii în care fiecare copil ar putea să-şi conştientizeze propria valoare şi ar avea o şansă reală de a se integra în societate. Acest obiectiv poate fi atins prin educarea unei personalităţi integre. Rolul decisiv în soluţionarea respectivei probleme aparţine tuturor profesorilor, dar în mod special celor de la Centrele de Creaţie. Educaţia prin artă, prin promovarea frumosului contează mult, deoarece prin dispariţia valorilor etice şi morale vor fi afectate şi cele economice.

Educaţia este în esenţă schimbarea fiinţei umane din bine spre mai bine şi se bazează pe următorul principiu: trebuie să înţelegem viaţa şi să ne iubim meseria – cea de pedagog. Arta realizează această transformare şi îi acordă omului şansa de a-şi construi o a doua existenţă, alături de cea fizică. În artă, ca şi în educaţie, creaţia şi formarea sînt mai importante decît reflectarea şi acumularea, deoarece arta este condiţia supremă a libertăţii umane; este o cunoaştere reflexivă prin definiţie (Kant). De aceea, un sistem specific de activitate angajează elevul receptor-creator în măsură mult mai mare decît disciplinele şcolare.

Actualmente, educaţia unei personalităţi creative constituie o problemă ce nu mai suportă amînare. Planurile de învăţămînt nu acordă destul spaţiu disciplinelor creativ-artistice, accentul fiind pus pe instruire, diminuîndu-se astfel impactul pozitiv pe care-l poate avea educaţia prin artă. Posibilităţile de integrare interdisciplinară sînt reduse la minimum. Cu părere de rău, procesul educaţional din şcoală, avînd ca temelie planurile de învăţămînt lipsite de flexibilitate reală, este însă preponderent autoritar şi normativ, nu corespunde tendinţelor democratice dominante astăzi în lume.

Conceptul de creativitate apare într-o componenţă tridimensională: proces, produs şi personalitatea creatoare. Cadrele didactice ale Centrelor de Creaţie sînt interesate bineînţeles mai mult de al treilea aspect. Psihologii au constatat că însăşi creaţia nu este o virtute caracteristică unor personalităţi excepţionale, ci e specifică majorităţii oamenilor, deosebirea fiind doar de ordin cantitativ şi de valoarea operei.

Centrul de Creaţie a Copiilor a fost fondat în 1992 şi pe parcursul activităţii colectivul didactic s-a străduit să facă faţă cerinţelor şi să realizeze obiectivele propuse. Centrul are 9 filiale în judeţul Cahul în care sînt cuprinşi 402 copii.

De o popularitate mare se bucură:

– colectivul de dans contemporan *Mirabela* din com. Zîrneşti (cond. Tatiana Botezatu), care a prezentat 128 de spectacole muzicale în Republica Moldova şi România;

– orchestra de instrumente populare *Ghiocel* din s. Roşu (cond. Ion Bantuş), care a dus faima folclorului moldovenesc în diferite regiuni ale republicii şi peste hotarele ei;

– grupul etnofolcloric *Moştenitorii* (cond. Ina Boinceanu), care promovează folclorul autentic din s. Cotihana;

– grupul de scauţi *Egreta* din com. Zîrneşti (cond. Nadejda Dobîndă), care sînt pionierii mişcării scautice în zona de sud a Moldovei;

– grupul de jurnalişti *Condeiul Albastru* din Zîrneşti (cond.Leontina Nistreanu), care informează opinia publică din judeţ despre activităţile Centrului de Creaţie.

Nutrim mari speranţe faţă de activitatea noilor colective: ansamblul de dans popular *Busuioc* din com. Cucoara (cond. Natalia Bălănel), ansamblul vocal-instrumental *Plai* din Zîrneşti (cond. Vasile Filip), cercul dramatic din s.Paşcani (cond. Polina Savca), taraful din s. Andruşul de Jos (cond. Ilie Pralea), cercul de sculptură în lemn *Făuraş* din s. Andruşul de Sus (cond. Andrei Miron).

Am participat la toate concursurile organizate de Secţia Cultură a DGJÎTS Cahul, de Ministerul Învăţămîntului: *Ziua Pedagogului*, Expoziţia *Tîrgul Gospodarilor*, Concursul Judeţean *Cînta-voi Domnului*, *Concursul Judeţean al Obiceiurilor de iarnă*, *Concursul Mărţişor*, *Concursul Cîntecului Pascal* etc.

Din 1997 pe lîngă Centrul de Creaţie funcţionează organizaţia neguvernamentală ***Copiii Bugeacului***, cîştigătoarea Proiectului *Centrul de Inspiraţie UNIVERSUL*, finanţat de Corpul Păcii, datorită căruia a fost posibilă achiziţionarea instrumentelor pentru taraf şi ansamblul vocal-instrumental *Plai* şi este susţinută activitatea cercurilor *Tînărul Jurnalist*, *Croşeta Magică*. Proiectul *Adolescentul şi Buchia Legii*, finanţat de Ambasada Statelor Unite în Republica Moldova, ne-a oferit ocazia să procurăm echipament tehnic şi să desfă-

şurăm ample activităţi de informare a copiilor despre drepturile lor.

Proiectul *Centrul de zi VESTA*, susţinut financiar de DFID (Marea Britanie) este preconizat pentru 54 de copii din familii nevoiaşe care şi-au găsit „căminul familial" la *VESTA*. Aici ei au acces la computer, audiază muzică preferată, vizionează filme, sînt instruiţi în domeniile: ecologie, sănătate, cultură, drept. La dispoziţia copiilor este pusă şi o bibliotecă, bogată în literatură pentru orice vîrstă.

Astăzi există multiple probleme în munca extraşcolară. Ţinînd cont de situaţia dificilă în care ne aflăm cu toţii, e necesar să luăm decizii nestandarde, antrenînd în acest proces structurile de stat, comerciale, organizaţiile obşteşti şi investitorii străini.

Centrul de Creaţie are drept obiectiv cultivarea aptitudinilor, formarea unei gîndiri libere, cutezătoare, deoarece orice copil are un har, un talent ce trebuie descoperit şi dezvoltat. Spiritul trebuie să se descătuşeze.

Tatiana BOTEZATU, Leontina NISTREANU

Centrul Orăşenesc al Tinerilor Naturalişti din C işinău

Centrul Orăşenesc al Tinerilor Naturalişti (COTN) din Chişinău funcţionează de la 15 decembrie 1955 şi a reuşit pînă în prezent să realizeze multe lucruri frumoase.

În ultimii ani s-a perfecţionat activitatea instructiv-metodică a cercurilor, s-au îmbogăţit colecţiile sectorului experimental (130 de specii de plante decorative şi de cultură) şi ale colţului viu (16 specii de animale). COTN dispune de 7 cabinete estetic amenajate unde îşi desfăşoară activitatea 61 de cercuri ce includ 870 de elevi ai şcolilor, gimnaziilor, liceelor din municipiu. Cercurile activează conform profilurilor: Acvariumistică, Zoologie, Ecologie, Natură şi fantezie, Arta aranjamentului floral, Horticultura, Cunicultura, Viticultura, Pomicultura, Legumicultura.

Pe sectorul experimental tinerii naturalişti cultivă plante decorative anuale şi perene. O parte din materialul săditor poate fi oferit şcolilor, grădiniţelor pentru înverzirea spaţiilor.

COTN acordă o atenţie deosebită instruirii şi educaţiei ecologice a elevilor, oferindu-le posibilitatea de a se familiariza cu problemele protecţiei mediului şi a se încadra activ în soluţionarea acestora.

Desfăşurarea bilunarului ecologic *Meleagul natal – un paradis* are scopul de a educa responsabilitatea generaţiei în creştere pentru starea mediului ambiant, prin aprofundarea cunoştinţelor şi dezvoltarea deprinderilor practice în acest domeniu. Pentru luna aprilie curent în municipiu sînt preconizate multiple activităţi: acţiunea *Arborele*, concursul desenelor *Avem un singur Pămînt,* concursul cîntecului ecologic, conferinţa *Un mediu curat pentru viitor*.

Conform planului de activitate, aprobat de Departamentul Educaţie, Ştiinţă, Tineret şi Sport, COTN desfăşoară şi seminarii metodice în vederea schimbului de experienţă cu alte organizaţii extraşcolare din republică şi din România.

Datorită colaborării fructuoase cu unităţile educaţionale, cu Mişcarea Ecologică, Pretura sectorului Botanica, organizaţii neguvernamentale, Centrul a reuşit să-şi perfecţioneze şi să-şi diversifice activitatea, bucurîndu-se de succesele obţinute în cadrul concursurilor municipale şi internaţionale, confirmate prin diplome de onoare.

M. RUMLEANSCHI, V. SEVOSTIANOV

Centrul Tinerilor Naturalişti din Giurgiuleşti

Colectivul Centrului, împreună cu pedagogii Şcolii medii de cultură generală şi cu specialiştii din agricultură din localitate, depun eforturi considerabile pentru a dezvolta deprinderile de muncă la elevi, a educa spiritul de responsabilitate faţă de tot ceea ce fac. Copiii sînt sensibilizaţi pentru ocrotirea mediului înconjurător şi acumulează cunoştinţe din diferite domenii: pomicultură, viticultură, horticultură, zootehnie etc. Centrul dispune de un teren pentru cercetări ştiinţifice, unde elevii efectuează diverse experimente şi capătă abilităţi de cultivare a plantelor agricole.

În cadrul centrului funcţionează muzeul zoologic *Casa Naturii*, în care se reflectă fauna din lunca Prutului şi Delta Dunării. Iniţial, materialul a fost adunat pentru cabinetul de biologie al şcolii, înfiinţat în anul 1972, ulterior însă tinerii naturalişti au colectat sute de exemplare, inclusiv şi fosile găsite în împrejurimile satului Giurgiuleşti.

Activităţile din cadrul Centrului au fost distribuite în funcţie de vîrsta, capacităţile şi posibilităţile reale de lucru ale elevilor: unii se ocupă cu împăiatul păsărilor şi mamiferelor, alţii – cu creşterea, îngrijirea şi observarea peştilor de acvariu sau a plantelor decorative. În prezent dispunem de un bogat material botanic şi zoologic. Păsările şi mamiferele împăiate reprezintă aproximativ toate speciile de baltă, de cîmp şi de pădure, existente în această zonă. De asemenea, colecţiile cuprind: meduze, corali roşii, stele de mare, peşti, caracatiţe ş. a. Pentru a le demonstra elevilor relaţiile organismelor cu mediul înconjurător, s-au realizat machete care redau viaţa dintr-o anumită biocenoză. Muzeul este împărţit în trei compartimente: primul conţine exponate din lumea vegetală, aproximativ 600 de specii de plante: begonii, asparagus, monstera, tradescantia, palmieri, cactuşi şi alte plante tropicale. O secţiune specială prezintă ierbare şi semînţare. Al doilea compartiment inserează material zoologic: trei acvarii cu exemplare de peşti exotici, o colecţie de păsări şi mamifere împăiate şi una de preparate cu nevertebrate. Cel de-al treilea compartiment constituie, de fapt, colţul viu care are un spaţiu destinat exponatelor ce nu pot fi păstrate la lumină.

Tinerii prieteni şi scutieri ai naturii au organizat un serviciu de gardă. Ei îngrijesc plantele de cameră şi animalele, desfăşoară excursii pentru copii, acumulează noi materiale pentru colecţia muzeului.

Colectivul CTN Giurgiuleşti

Învăţămîntul extraşcolar – probleme şi soluţii

Centrul de Creaţie al Copiilor din Floreşti (CCC) a fost înfiinţat în august 1995, în urma comasării a trei instituţii extraşcolare: Centrul tinerilor tehnicieni, Centrul tinerilor naturalişti şi Casa de creaţie. În prezent aici activează 1350 de copii în 41 de cercuri pe interese.

Deşi activitatea CCC Floreşti era înalt apreciată la nivel judeţean şi republican, fiecare al nouălea copil fiind deţinătorul unei diplome a concursurilor naţionale, în februarie 1999, din iniţiativa factorilor de decizie locali, în scopul optimizării cheltuielilor, au fost reduse 70% din statele instituţiei.

Pentru activitatea şcolară există motivaţii serioase: notele, promovarea clasei, absolvirea instituţiei. Indiferent de faptul dacă elevul este încîntat sau nu de procesul de învăţămînt, el frecventează totuşi şcoala, pe cînd în instituţiile extraşcolare copilul vine doar dacă îi este interesant. A organiza activităţi ce l-ar captiva, i-ar trezi curiozitatea pentru ceea ce le propunem, nu este atît de simplu. De serviciile instituţiei noastre beneficiază elevi ai cl. II–XII. Importanţa ei creşte mai ales în condiţiile în care fiecare al treilea copil trăieşte cu un singur părinte sau chiar fără ambii, aceştia fiind plecaţi la muncă în străinătate. Admitem că instituţiile extraşcolare nu sînt capabile să rezolve definitiv problema, dar dacă măcar cîţiva dintre copiii dificili vor fi salvaţi de influenţa străzii, vor petrece timpul cu pedagogii, cu semenii lor din instituţiile extraşcolare, credem că merită să ne îndreptăm atenţia spre aceste unităţi.

- În actuala situaţie social-economică din Republica Moldova nu toţi copiii pot activa în cadrul instituţiilor extraşcolare, unde trebuie să-şi procure materialele necesare, să achite cheltuielile pentru participarea la diferite concursuri, expoziţii, competiţii etc.
- Pentru a reuşi în munca noastră, avem nevoie de oameni cu mare dragoste de copii şi cu mult entuziasm în activitate, iar aceştia trebuie să fie remuneraţi la justa lor valoare.
- Statul ar trebui să susţină mult mai mult învăţămîntul extraşcolar (în cazul cînd se conştientizează faptul că e nevoie de o astfel de activitate), să ne păstreze sediile, să asigure cercurile cu materiale de lucru.

P.S. Cînd pregăteam această informaţie ni s-a comunicat decizia DGJÎTS Soroca privitor la acordarea instituţiei noastre a încă 4,5 unităţi de conducător de cerc. Să fie într-un ceas bun această pornire şi să sperăm că, în pofida tuturor greutăţilor financiare cu care se confruntă republica, se vor găsi mijloace necesare pentru a sprijini activitatea instituţiilor extraşcolare.

Profesia de pedagog a presupus întotdeauna o mare doză de curaj şi astăzi poate mai mult ca oricînd ni se pretinde această calitate.

Olga GROZA

CENTRUL EDUCAȚIONAL PRO DIDACTICA
Programul "Modernizarea Învățământului Preuniversitar"
Strategii de program 2002-2004

(*sumarul elementelor-cheie*)

I. Aspecte pe care le considerăm esențiale pentru implementarea/dezvoltarea programelor educaționale:

Activitatea în cadrul programelor educaționale implementate de Centrul Educațional PRO DIDACTICA pornește de la conștientizarea faptului că un efort congruent de promovare a schimbărilor în educație trebuie să ia în considerație:

- Sprijinul informațional (asigurarea accesului la informație),
- Facilitarea schimbului reciproc de experiență,
- Dezvoltarea capacității de autoevaluare a unității școlare,
- Perfecționarea nivelului profesional al cadrelor manageriale,
- Perfecționarea competențelor profesionale ale cadrelor didactice,
- Îmbunătățirea abilităților profesorilor de a elabora materiale didactice proprii,
- Facilitarea procesului de sensibilizare și implicare a comunității, pe plan local și național,
- Crearea unor comunități de învățare care să urmărească dezvoltarea abilităților de formare continuă pe întreg parcursul vieții *(life-long learning skills)*,

toate acestea fiind orientate spre asigurarea, în ultimă instanță, a **formării și dezvoltării competențelor elevilor**.

II. Zone și grupuri țintă cărora li se va acorda prioritate:

- **Școlile din zonele dezavantajate (rurale) –** în vederea facilitării oportunităților egale de educație;
- **Școlile internat și școlile pentru copiii cu necesități speciale –** în scopul îmbunătățirii performanței profesionale a cadrelor didactice și a sprijinului pentru integrarea copiilor în societate;
- **Comunitatea/comunitățile,** pe plan național și local, pentru a promova implicarea societății în rezolvarea problemelor școlii;
- **Cadrele didactice și manageriale** – în vederea oferirii sprijinului și posibilităților de cooperare și schimb de experiență cu alți colegi care au realizări în soluționarea de probleme concrete.

III. Considerații privind dezvoltarea conținuturilor de program. Elemente intrinsece pe care le vom promova:

- **Abordare holistică:**
  - Sprijin pentru subiecți aparte și pentru instituții ca unități integre;
  - Crearea unor comunități de învățare;
  - Asigurarea impactului prin eforturi complexe: formarea profesională continuă, dezvoltare informațională, cooperare, identificare și soluționare de probleme etc.;
  - Democratizarea proceselor educaționale.
- **Răspuns la necesitățile instituțiilor educaționale ca unități integre,** în vederea constituirii unor comunități de învățare:
  - Formarea abilităților de elaborare, adaptare și utilizare a unor instrumente de autoevaluare, identificare de probleme și planificare a acțiunilor pentru dezvoltarea instituției școlare, în domeniile:
    - Management educațional;
    - Implicarea comunității;
    - Dezvoltarea profesională a cadrelor didactice;
    - Performanța elevilor;
    - Implementarea curriculumului;
  - Oferirea de programe de instruire și consultanță pentru școli concrete, în domenii identificate de comunitățile școlare:
    - Management educațional;
    - Management general;

  - Tehnologii educaționale;
  - Probleme de implementare a curriculumului școlar;
  - Dezvoltare a colaborării școală – comunitate;
  - Elaborare, implementare și evaluare de proiecte;
  - Elaborare de curricula opționale;
  - Instruire pentru dezvoltarea abilităților de gîndire critică;
- ➢ Asistență tehnică individualizată (literatură didactică, echipament, conexiune Internet, elaborare de materiale didactice);
- ➢ Asistență informațională prin intermediul unor canale variate:
  - Revista *"Didactica Pro…";*
  - Schimb de experiență între echipele din școli;
  - Site-ul *„Internet Pro education";*
  - Conferințe, mese rotunde și activități de informare, mai mult ori mai puțin formalizate;
  - Promovare a experienței școlilor pe plan național și internațional;

- **Răspuns la necesitățile individuale de dezvoltare profesională a cadrelor didactice și manageriale:**
  - ➢ Programe de burse de instruire pentru profesorii din zonele rurale și școlile internat;
- **Sprijin informațional și facilitare a comunicării/ schimbului de experiență la toate nivelurile**:
  - ➢ Diseminarea experiențelor de succes (mass-media, Internet, revista *"Didactica Pro..."*);
  - ➢ Elaborarea unor materiale didactice suport (colecția *"Pro Didactica"*);
  - ➢ Traducerea materialelor de referință din alte țări;
  - ➢ Conferințe și mese rotunde, cu implicarea factorilor de decizie și a mass-media, pe probleme educaționale stringente;
  - ➢ Site-ul *„Internet Pro Education"* ca instrument de informare și schimb de experiență;
  - ➢ Colaborarea cu diverse rețele de biblioteci și centre informaționale;
  - ➢ Găsirea unor posibilități de activizare/interesare mass-media pentru problemele educaționale.

IV. Considerații privind implementarea programelor.

Obiective specifice pe care le vom urmări:

- Consolidarea parteneriatului cu instituțiile educaționale–cheie, de stat și neguvernamentale;
- Amplificarea eforturilor direcționate spre școlile rurale;
- Găsirea posibilităților de mărire a contribuțiilor directe, financiare și in-kind, a beneficiarilor înșiși și a altor finanțatori;
- Găsirea posibilităților de a răspunde, în perspectivă, și necesităților altor beneficiari, în vederea educării unei piețe de servicii educaționale și a spargerii monopolizării de către instituțiile de stat a acestui domeniu;
- Găsirea unor parteneri pentru noi proiecte;
- Atenție sporită posibilităților de a implica în activitățile programului și în schimbul de experiență comunitatea didactică din Transnistria;
- Popularizarea problemelor educaționale, sensibilizarea comunității în vederea implicării la rezolvarea acestora.

"Învățarea prin Cooperare"

În cadrul unei investigații realizate de Centrul de Cercetare Educațională din Lituania, în topul listei de răspunsuri la întrebarea *Ce cunoștințe și deprinderi (abilități) nu-și vor pierde valoarea peste 10 ani și urmează a fi obiect de studiu în Universitățile Pedagogice?* s-a plasat deprinderea de a **comunica și a coopera în activități de grup,** fapt deloc întîmplător, deoarece problemele lumii contemporane sînt atît de complexe încît pot fi soluționate doar prin acțiuni comune. Posedarea *Artei Cooperării* devine o necesitate pentru tinerii sec. XXI.

Proiectul *Învățarea prin Cooperare*, lansat în februarie 2002, vine să susțină inițiativele de conlucrare prin instruire, de formare profesională a tinerilor – viitori pedagogi din Moldova.

Învățarea prin cooperare este o verigă importantă în fundamentele teoretice ale Programelor *Pas cu Pas* și *Lectură și scriere pentru dezvoltarea gîndirii critice,* care sînt implementate cu succes în instituțiile preuniversitare și universitare din Moldova.

Suportul teoretic al Programului de instruire *Învățarea prin Cooperare* este constituit din generalizarea

(continuare în pag. 36)

I.L.Caragiale

Despre lume, artă şi neamul românesc

Am fost, precum ţi-am mai spus de multe ori, un copil neastîmpărat, veşnic dorîtor de alte orizonturi.

*

...Vorba nu e să umpli lumea largă cu o operă, ci o operă strîmtă s-o umpli cu lumea; fiindcă o operă trebuie să trăiască în lung, nu în larg, ca o rază, care pătrunde drept înainte, nu ca un balon de la luminaţie, care se umflă în lături.

*

Generaţii după generaţii de imense majorităţi se vor strecura fără să lase în urma lor ceva deosebit una pentru gîndirea alteia; cu păstrarea patrimoniului de gîndire şi cu continuarea speculării lui, vor fi însărcinaţi totdeauna numai cîţiva, un foarte restrîns număr; aceia vor însemna cultura şi progresul lumii întregi, aceia vor putea să dea un înţeles altul continuităţii speciei umane decît al continuităţii altor specie animale.

Trebuie să înţeleagă dar oricine ce grea e sarcina acestor puţini – sarcina artiştilor şi gînditorilor – şi cum trebuie ca să se îngreuneze cu cît mai multe generaţiuni se succed, pentru că, cu cît mai tîrziu e venit artistul sau gînditorul în lume, cu atît îi trebuie mai multă originalitate şi mai mare putere de concepţie pentru a covîrşi capitalul din ce în ce sporit de gîndire umană şi pentru a găsi forma nouă.

*

Şi amabilitatea este cîteodată o formă a tiranici.

*

Oricît ar fi cineva de înaintat în vederile politice, oricît ar crede că, numai din ridicarea necontenită a nivelului intelectual şi moral al unei societăţi şi numai din treptata egalizare a condiţiilor de trai al indivizilor, poate rezulta ordinea ideală a statului şi culmea de înflorire a speţei umane, trebuie să recunoască un lucru, că niciodată nu se vor egaliza puterile şi virtuţile particulare ale indivizilor. În lumea viitoare, în lumea pe care cel mai extrem utopist o poate visa, vor fi diferenţe de închipuire, de judecată şi de gust de la individ la individ.

Cel mai extrem utopist nu şi-ar putea, credem, închipui o lume compusă din indivizi absolut deopotrivă la spirit, o lume în care toţi indivizii să fie egal de talentaţi sau lipsiţi de talent, egal de inteligenţi sau egal de proşti.

*

... Mă rog spune-mi d-ta, care zici că eşti om învăţat, ce ţi se pare mai nostim: catîrul cu potcoave de aur, ori nerodul urcat la măriri?

*

Despre adevăr, să mă ierţi că nu-ţi pot răspunde nimic. Nu-nţeleg ce lucru anume e însemnat cu acest cuvînt pe care-l rostim şi-l auzim rostit atît de des la fiece pas al vieţii...

A-de-vă-rul!...

Stă el de sine însuşi fără amestecul minţii noastre? Ori numai cu acest amestec îşi capătă fiinţa? Ori este o creaţiune a minţii omeneşti? Este el un *ce*, un *cum*, ori amîndouă?

*

Noi, românii, sîntem o lume în care, dacă nu se face ori nu se gîndeşte prea mult, ne putem mîndri că cel puţin se discută foarte mult.

*

E foarte greu aşa gîndesc eu, să scrii româneşte: nu doar pentru limba românească, fiindcă şi în limba noastră se poate spune frumos orice adevăr; ci pentru lumea românească, în faţa căreia nu orice adevăr trebuie spus, fie spus cît de frumos – ba, încă mai ales atunci...

Nu e vorba – în lumea toată, totdeauna, nu s-au putut şi nu se vor putea spune toate adevărurile, dar nu crez să fie pe lume multe locuri unde să se poată spune mai puţine decît la noi.

*

Cum se poate să nu încurajezi începuturile noastre de cultură? Dar, slavă Domnului! de la 1853 în fiece an – şi e jumătate de veac la mijloc! – ce facem alta decît să încurajăm mereu la începuturi? N-ar fi odată vremea să isprăvim cu începuturile astea interminabile?

*

Multe am învăţat de cînd trăiesc în mijlocul Europei civilizate – unde e dreptate la tribunale fiindcă este şi pe stradă – şi între toate una mai ales, că omul trebuie să spună europeneşte, nu greco-ţigăneşte, ceea ce crede.

Ediţie de Dan C. Mihăilescu,
Editura Humanitas, Bucureşti, 1994

Ioan Alexandru

EDUCAȚIA

Omul este ceea ce este, învățînd, spune Pindar. Fără educație nu există libertate. Pe frontispiciul unei mari universități europene stă scris: însușirea adevărului prin învățătură vă face liberi.

Copilul are cea mai mare libertate cu cît depinde mai mult de iubirea părinților săi înaintași, iar aceștia sînt cei mai buni fii ai omenirii, care ne-au lăsat pilda vieții lor în opere de seamă în diferite graiuri și civilizații de-a lungul veacurilor.

Grecii au ajuns la o înflorire spirituală pilduitoare prin educație, prin această *paideia* care înseamnă formarea omului plenar în trup și suflet prin tot ce-i frumos și bun din fragedă copilărie. Respectul pentru paideia era atît de mare încît grecii au văzut în ea o față a divinului, iar această cinstire exprimă adevărul că omul, netrecut prin focul spiritului, nu-și poate concretiza în faptă istorică înzestrările.

Un mare fizician contemporan, Heissenberg, afirma că a ajuns la descoperiri științifice de timpuriu și fiindcă a avut parte de o educație umanistă încă din familie, tatăl său fiind un bizantinolog de seamă.

Trăim o epocă foarte complexă, de un mare rafinament și profunzime, pe de o parte, iar pe de alta sărăcită de multă superficialitate.

Aceasta din urmă este expresia lipsei de educație temeinică în familie și societate, pe marile valori spirituale ale omenirii. Educația nu-i seacă înșiruire de sentințe morale, ci captarea ființei umane prin puterea convingătoare pe care o tăinuiesc marile personalități ale lumii, prin lucrarea lor în poezie, pictură, muzică, în filozofie și istorie. Puterea cuvîntului poetic inspirat poate fi renăscătoare de generații. Nu se poate ca un om pătrunzînd în universul lui Sofocle sau al Bibliei, al lui Dante sau al lui Shakespeare, al lui Eminescu sau ascultîndu-l pe Bach, să nu devină mai bun și mai vrednic în toate faptele sale. Nu se poate văzînd Sfînta Sofia sau Voronețul, Chartres sau San Marco să nu fii copleșit de frumusețea nepieritoare.

Iar omul crescut în spiritul acestei generoase moșteniri devine cu adevărat coroana creaturilor.

Iubirea de patrie,
Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978

(continuare din pag. 33)

rodului muncii teoretice şi al cercetărilor practice ale savanţilor cu renume din domeniul pedagogiei şi psihologiei: Jean Piajet, Lev Vîgotski, Erik Erikson, John Dewey.

Proiectul a întrunit cîte 16 studenţi şi 2 profesori din colegiile pedagogice din Călăraşi, Orhei, Tighina, Cahul şi Comrat.

Participanţii la proiect, în cele 4 Module de training planificate, vor fi iniţiaţi cu principiile învăţării prin cooperare. Activităţile sînt concepute astfel încît beneficiarii să conştientizeze necesitatea, avantajele lucrului în comun în soluţionarea problemelor complexe. Ele poartă o încărcătură dublă în proiectul nostru: pe de o parte participanţii vor învăţa ce este învăţarea prin cooperare, cum să folosească metodele de învăţare prin cooperare în activitatea pedagogică, cum să promoveze principiile şi tehnicile învăţării prin cooperare, iar pe de altă parte îşi vor dezvolta abilităţile de asigurare a unei colaborări fructuoase în echipă. Pentru a se include real în activităţi de instruire prin cooperare, participanţii vor elabora mini-proiecte de cercetare în echipe mixte, ce vor fi prezentate la Conferinţa studenţilor, care se va desfăşura în octombrie 2002. Realizarea activităţilor proiectate în colegiile pedagogice va contribui la înfiinţarea cluburilor studenţeşti, care ulterior vor forma o reţea naţională de echipe ce vor colabora în cadrul proiectelor de cercetare pe subiecte de maxim interes pentru tineri.

Cîte doi profesori din colegiile pedagogice, participante la proiect, vor crea o echipă de lucru în vederea elaborării unui suport pentru cursul opţional *Învăţarea prin Cooperare*, care va fi prezentat la Conferinţa de totalizare a proiectului, în luna martie 2003.

Pînă la ora actuală s-au realizat deja primele două module de instruire. Rezultatele obţinute, opiniile studenţilor şi ale profesorilor vizavi de impactul acestora ne inspiră speranţa şi încrederea implementării cu succes a proiectului.

Valentina CHICU

Două modele teoretice într-o strategie

La 5 aprilie 2002, în cadrul Programelor Educaţionale ale CEPD, a avut loc un atelier de dezbateri pentru formatori cu tema: "*Două modele instructive într-o strategie unică: teoria obiectivelor şi teoria constructivismului (a învăţării situaţionale*)". După cîteva prezentări profunde şi provocatoare, argumentate ştiinţific, în două echipe de sarcină s-au dezbătut avantajele şi dezavantajele teoriilor în cauză, aplicate în practica educaţională avansată din Republica Moldova.

Formatorii au reflectat asupra subiectului enunţat din perspectiva experienţei de peste 10 ani de educaţie a adulţilor şi a abordărilor de specialitate din diverse surse.

Teoria obiectivelor, apărută la 1956 şi sintetizată în deceniul şapte al secolului trecut de V. de Landsheere, teoria curriculară oficială a sistemului nostru de învăţămînt nu se utilizează (şi nici nu este realist să pretindem una ca asta) corect şi integral în cadrul predării-învăţării-evaluării. Pentru evitarea „tehnologizării" şi a dogmatizării teoretice, practica reclamă o apropiere mai mare de situaţia concretă de învăţare şi de contextul clasei, care nu poate fi anticipat şi nici proiectat în cele mai mici detalii, oricît de mult ne-ar preocupa funcţionarea eficientă a procesului.

Ca replică a elaborării obiectivelor de dragul obiectivelor şi a exagerărilor de divers ordin, în ultimul sfert al veacului trecut, în Occident, a apărut teoria constructivistă, conform căreia *„cel care învaţă îşi structurează singur informaţia în baza activităţii sale mentale şi este considerat subiect activ în căutare permanentă de semnificaţii"*.

În această ordine de idei, pedagogia constructivistă, printre multe altele, ne recomandă:

- să distingem obiectivele didactice proiectate de profesori de cele ale elevilor; să susţinem educabilii să-şi elaboreze şi să urmărească propriile obiective;
- să rezistăm tentaţiei de a stabili în prealabil absolut totul, elevul generînd el însuşi probleme, întrebări sau modalităţi de prezentare;
- să nu ne lăsăm ghidaţi de conţinuturi uşor măsurabile şi manipulatorii (deseori, cele mai importante finalităţi educaţionale sînt greu de estimat);
- să realizăm faptul că instruirea nu poate fi ghidată întru totul de obiective. Singurul remediu este să proiectăm evenimente de învăţare plăcute şi fertile, pe care elevul să le poată aduna, constituind, astfel, un conţinut propriu, semnificativ pentru el.

Considerăm că s-au produs nişte dezbateri eficiente şi utile, că s-au tras concluzii relevante pentru activitatea noastră în vederea promovării unei tehnologii avansate, calitative şi deschise şi, nu în ultimul rînd, am provocat participanţii la reflecţii şi inovaţii întru îmbunătăţirea practicii educaţionale.

Viorica GORAŞ-POSTICĂ

Tezaur

Ştiinţa este un tezaur mai scump decît comorile de aur, deoarece aurul are valoare de schimb şi conferă splendoare obiectelor lumii exterioare, iar ştiinţa descifrează luminile astrale şi tainele genezei fenomenelor Universului.

Savanţii explică tainele cosmosferei, biosferei, ale florei şi faunei, ale antroposferei în frunte cu Omul – făuritorul valorilor civilizaţiei materiale şi al culturii spirituale; ei cercetează legităţile sociosferei, popoarele care luptă pentru instaurarea păcii şi armoniei în relaţiile interpersonale şi interstatale. Inginerii, prin spiritul lor inventiv, extind dimensiunile tehnosferei, elaborînd noi aparate prin intermediul cărora cosmonauţii călătoresc în spaţiul astral, punînd bazele civilizaţiei virtuale.

Oamenii de creaţie surprind nuanţele luminii spectrale, edificînd panorama artelor naţionale şi universale.

Medicii depistează cu ajutorul utilajului ultramodern simptomele maladiilor pentru a le trata, ocrotind sănătatea umană, chezăşia prelungirii vieţii planetare.

Pedagogii modelează universul spiritual al personalităţii în devenirea sa pentru a fi capabilă să conştientizeze cum a fost în trecut, cum este în prezent şi cum va fi în viitor.

Viitorologii anticipează în pronosticurile lor dezvoltarea cosmosferei, biosferei, antroposferei, tehnosferei, economosferei, sanosferei, artosferei şi scientosferei pentru a renova, consolida şi proteja valorile civilizaţiei materiale şi ale culturii spirituale, inclusiv: Adevărul, Binele, Frumuseţea, Sănătatea, Prosperitatea, Pacea, Libertatea, Legalitatea, Echitatea şi Dreptatea, care vor licări asemenea unor constelaţii.

Această pledoarie a fost inspirată de Conferinţa ştiinţifico-practică din cadrul Săptămînii Internaţionale a Ştiinţei, Tehnicii şi Artei pentru copii şi adolescenţi, organizată de Centrul de creaţie tehnico-ştiinţifică a elevilor din Moldova, conducător Anatol Carnauhov, Asociaţia *Creativitate – integrare*, preşedinte de onoare Ion Borşevici, şi Mica Academie de elevi dotaţi *Viitorul*, preşedinte Constantin Turtă.

Conferinţa a avut loc la 11-15 martie 2002, în incinta

Academiei de Ştiinţe cu participarea savanţilor din republică. În cadrul şedinţelor pe secţiuni au fost prezentate 50 de referate ale elevilor din liceele şi centrele de creaţie municipale şi judeţene, dintre care 26 au fost premiate. În urma dezbaterilor, în dorinţa de a îmbunătăţi ediţiile ulterioare ale *Săptămînii Internaţionale a Ştiinţei, Tehnciii şi Artei pentru copii şi adolescenţi*, participanţii au propus:

1. A se elabora programe integre de investigare a problematicii creaţiei tehnico-ştiinţifice şi artistice cu participarea elevilor dotaţi din republică.
2. A invita la organizarea şi conducerea investigaţiilor ştiinţifice ale elevilor atît savanţi de la Academia de Ştiinţe, cît şi profesori de la instituţiile preuniversitare şi universitare.
3. A anunţa din timp programul *Săptămînii Internaţionale a Ştiinţei, Tehnicii şi Artei pentru copii şi adolescenţi* şi a întreprinde eforturi în vederea obţinerii unor granturi sau sponsorizări, pentru a avea posibilitatea de a invita cît mai mulţi participanţi din ţările CSI şi ale Uniunii Europene.
4. A elabora cursuri opţionale de iniţiere în metodologia investigaţiilor ştiinţifice, modelare tehnică şi inventică şi a propune includerea lor în planurile de învăţămînt ale instituţiilor preuniversitare şi universitare.
5. A solicita finanţare pentru editarea revistei *Creativitate, modelare şi inventică* pentru copii şi adolescenţi.

Ion HANGANU

ANUNŢ

Pro Didactica
CENTRUL EDUCAŢIONAL

Centrul Educaţional PRO DIDACTICA anunţă un concurs (ediţia a II-a) pentru jurnaliştii din Republica Moldova. La concurs sînt invitaţi atît jurnalişti profesionişti cît şi corespondenţi netitulari din presa scrisă, TV şi radio. Obiectivele urmărite de Centru vizează sensibilizarea opiniei publice cu privire la problemele educaţionale stringente şi sprijinirea eforturilor depuse de reprezentanţii mass-media la oglindirea cît mai amplă a stării de lucruri în domeniu.

La concurs se vor prezenta două materiale la două dintre următoarele subiecte:

- accesul la educaţie;
- statutul profesorului;
- democratizarea învăţămîntului;
- şcoala şi comunitatea;
- calitatea manualelor şcolare;
- utilizarea tehnologiilor informaţionale;
- aspecte ale politicii educaţionale;
- pregătirea cadrelor didactice;
- dezvoltarea profesională a cadrelor didactice.

Criterii de evaluare a materialelor:

- profunzime în abordarea temei;
- originalitate a expunerii;
- documentare;
- actualitate.

Portofoliul de participare la concurs va include:

- CV-ul participantului;
- Textul dactilografiat al materialului;
- O copie a materialului, în dependenţă de forma în care a fost prezentat (pagină ziar/revistă; casetă audio/video, cu menţiunea despre data şi ora difuzării).

Portofoliul va fi prezentat la sediul Centrului Educaţional PRO DIDACTICA, pînă la data de 1 octombrie 2002.

Vor fi acordate următoarele premii:

3 premii I (presa scrisă, TV şi Radio) a cîte 100 dolari SUA;
3 premii II a cîte 75 dolari SUA;
3 premii III a cîte 50 dolari SUA.

Persoana de contact: Lilia STÂRCEA,
coordonator Relaţii cu Publicul

str. Armenească, 13, Chişinău 2012, Republica Moldova
Tel.: (3732) 541994, 542556, Fax: (3732) 544199, E-mail: prodidacticaăt cepd.soros.md

Relația adolescenți – părinți:
dimensiunea psihopedagogică
Educarea copiilor din clasele primare
în spiritul libertății
Atelierul de scriere: variațiuni

Larisa CUZNEȚOV

Dimensiunea psi opedagogică a relațiilor adolescenți – părinți

"...Fiecare individ matur a fost cîndva tînăr, însă rămîne să ne uimim cît de puțin completează acest fapt cunoștințele noastre despre vîrsta dată, considerată unanim de către savanți drept cea mai importantă etapă a maturizării umane..."

H. Remschmidt

Studiul adolescenței, ca etapă distinctă în viața omului, cu o dinamică excepțională în timp, a cunoscut în ultimele decenii o amploare fără precedent. Adolescența ocupă un loc important în evoluția ființei umane, constituind vîrsta marilor prefaceri, sub raport fizic și psihic; este vîrsta autodeterminării morale, sociale și profesionale.

Savanții și practicienii menționează trei funcții fundamentale ale vîrstei adolescentine:

a) ***funcția de definire a personalității,*** care îl implică pe adolescent într-o permanentă căutare și descoperire de sine, asigurîndu-i derularea procesului complex de individualizare, diferențiere și stabilire a propriei identități;
b) ***funcția de depășire,*** care îl orientează spre o perfecțiune continuă;
c) ***funcția de adaptare la mediu,*** care determină și ghidează integrarea tînărului în viața socială.

Adolescența reprezintă vîrsta în care are loc o ultimă accelerare a dezvoltării biologice și a consolidării somatice. Maturizarea biologică se asociază cu dezvoltarea psihică și se sprijină pe maturizarea socială.

Ca să conștientizăm multitudinea și diversitatea modificărilor biopsihosociale pe care le suportă tînărul/tînăra și particularitățile relațiilor adolescenți-părinți, să efectuăm o analiză succintă a teoriilor despre maturizarea personalității.

Astfel, ***abordarea biogenetică*** pune la bază procesele dezvoltării biologice, celelalte fiind considerate drept urmare sau manifestare a primelor. Unul dintre cei mai remarcabili reprezentanți ai teoriei biogenetice, St. Hall (1916), susținea că legea esențială a dezvoltării este cea „a recapitulării", conform căreia ontogeneza constituie o repetare a etapelor filogenezei.

Adepții abordării biogenetice consideră că maturizarea omului este programată biologic și se desfășoară conform unui „plan" determinat genetic (Kroh, O., 1952 și Werner, H., 1953).

Abordarea psihanalitică a maturizării se bazează pe teoria lui S. Freud (1924), care susține că perioada maturizării sexuale și începutul maturității se caracterizează prin eliberarea (în legătură cu transformările biologice din organism) a unei cantități enorme de energie „libido" sub influența căreia „cade" tînărul/tînăra ce învață treptat a dirija această forță; ca urmare se declanșează „mecanismele de securitate" la nivelul subconștientului, ceea ce afectează relațiile adolescent-adult.

Abordarea sociogenetică constă în încercarea de a explica caracterul psihicului adolescentului pornind de la structurile societății, modul de socializare și tipul relațiilor interumane, inclusiv cele familiale.

Abordarea psihogenetică se caracterizează prin accentuarea dezvoltării psihice a individului. Din mulțimea teoriilor respective se evidențiază concepția lui E.H. Erikson (1965). Savantul demonstrează că fiecare fază a dezvoltării psihice este definită prin apariția unor noi fenomene și însușiri psihice inexistente la etapa precedentă. În adolescență se formează simțul individualității, începe a se contura imaginea eului, se disting rolurile

sociale şi se intensifică relaţiile interumane.

De formarea personalităţii adolescentului ţin şi cercetările lui L.I. Bojovici (1968) şi H. Remschmidt (1994), care sînt importante atît din punct de vedere psihologic cît şi din punct de vedere pedagogic, deoarece savanţii analizează nu numai apariţia formaţiunilor noi în structura psihicului şi personalităţii adolescentului, dar şi constituirea lor sub influenţa educaţiei, mai cu seamă sub influenţa educaţiei familiale.

Raporturile adolescentului cu adulţii constituie una dintre cele mai complexe, controversate şi actuale probleme ale psihopedagogiei contemporane, întrucît conţinutul relaţiilor dintre generaţii permit a înţelege mai profund integrarea socială a adolescentului.

Relaţiile dintre generaţii au fost complicate în toate timpurile, datorită faptului că fiecare generaţie este purtătoarea unor valori spirituale (culturale, morale), care au devenit stabile şi chiar rigide, schimbîndu-se mult mai încet decît condiţiile de viaţă. Generaţiile tinere îşi creează noi valori, deseori neînţelese şi neacceptate de cei mai în vîrstă. Or, aprecierea diferenţiată a valorilor constituie cauza conflictelor ce se manifestă în relaţiile adolescenţilor cu adulţii.

Raporturile adolescenţilor cu părinţii, ca parte integrantă a intercomunicării dintre ei, merită o atenţie deosebită şi o examinare minuţioasă la nivel interdisciplinar. În pofida faptului că influenţa familiei scade simţitor în perioada maturizării, caracterul relaţiilor familiale continuă să determine direct dezvoltarea psihicului, formarea personalităţii, autodeterminarea şi integrarea socială a adolescentului.

Atitudinea adolescentului faţă de părinţi în procesul maturizării evoluează şi se schimbă în modul următor:

- maturizarea funcţiilor cognitive şi a sferei emoţionale a adolescenţilor se reflectă frecvent în relaţiile lor cu părinţii, încorporînd forme de atitudine critică, conflicte, situaţii dubioase, uneori chiar de opoziţie faţă de valorile morale şi comportamentul acestora;
- în procesul integrării sociale adolescentul se apropie tot mai mult de semenii săi care în mare măsură îi înlocuiesc relaţiile cu părinţii;
- transferul „centrului de integrare socială" din familie în grupul semenilor provoacă „slăbirea relaţiilor afective cu părinţii" şi substituirea lor cu un şir de relaţii noi, influenţa cărora, deşi este în întregime mai redusă, contribuie, totuşi, la formarea noilor modalităţi de comportament la adolescenţi.

Elementele subculturii adolescentine (ţinuta, manierele, vestimentaţia, coafura) şi alte particularităţi de conduită devin tot mai conturate şi mai importante. Acestea şi nonconformismul specific primei faze de maturizare pot provoca între adolescenţi şi părinţi conflicte de diferită durată, intensitate şi forţă. Cele mai frecvente au loc din cauza detaşării adolescenţilor, izolării de familie. Părinţii trebuie să ştie că în majoritatea cazurilor izolarea adolescenţilor este temporară şi parţială şi se sfîrşeşte o dată cu satisfacerea necesităţii de autonomie.

Începutul detaşării adolescentului/adolescentei de familie îl sesizează în primul rînd părinţii; apropierea lor de grupul referent al semenilor se reflectă asupra contactelor cu părinţii. Adolescenţii încep să lipsească tot mai frecvent de acasă, tot mai rar însoţesc părinţii în diverse locuri publice, „nu au timp" să comunice cu părinţii, nu le îndeplinesc cerinţele, are loc „substituirea idealurilor", depersonificarea lor. Deseori se observă o diminuare a autorităţii şi influenţei părinţilor, relativ stabile rămînînd doar relaţiile afectiv-simpatetice.

Comportamentul părinţilor se schimbă şi el în funcţie de mulţi factori: vîrstă, sex, temperament, caracter, experienţa proprie în problema dată, cunoştinţele respective şi reprezentările lor despre procesul detaşării adolescentului de familie.

Forţa şi gradul de exteriorizare a acestor reprezentări sînt foarte importante pentru accelerarea sau frînarea detaşării adolescentului de familie.

Cercetînd această sferă, H. Stierlin (1980) a stabilit trei aspecte ale reprezentărilor şi aşteptărilor părinţilor vizînd conduita adolescenţilor:

a) capacitatea de a fi independent;
b) capacitatea de a stabili noi relaţii interpersonale;
c) capacitatea de a întreţine relaţii cu familia după detaşarea de ea.

În concluzie putem remarca următorul moment: dacă părinţii îl consideră pe adolescent incapabil de autonomie, atunci ei se opun şi încep a frîna procesul de detaşare a acestuia de familie pe diverse căi, ceea ce provoacă un lanţ de conflicte, fapt menţionat de savanţii: Dumitrescu, I., 1980; Kon, I.S., 1959; Remschmidt, H., 1994; Stierlin, H., 1980.

Aceasta nu explică, desigur, toate dificultăţile care pot să apară în raporturile adolescenţilor cu părinţii şi nu confirmă inevitabilitatea divergenţelor în procesul autodeterminării tînărului, dar constituie un factor important pentru înţelegerea mai profundă a relaţiilor adolescenţi-părinţi.

Aceiaşi savanţi au studiat şi reprezentările adolescenţilor privind problema autonomizării lor. În acest context trebuie menţionate trei forme de „conciliere" practicate de adolescenţi, evidenţiate de H. Stierlin, în relaţiile adolescenţi - părinţi.

1. **Concilierea de integrare** – include atît integrarea cît şi diferenţierea sentimentelor, motivelor, declanşînd mecanismele de securitate şi identitate.
2. **Concilierea de adaptare** – asigură conştientizarea contradicţiilor, transformarea şi includerea lor în structura personalităţii, producînd autoreglarea şi autorealizarea adolescentului.
3. **Concilierea reparativă** – contribuie la orientarea adolescentului spre învingerea dificultăţilor legate

de despărțirea lor de părinți și asigură, mai apoi, reînnoirea relațiilor familiale.

Pentru a înțelege esența raporturilor adolescenți – părinți, trebuie luate în considerație condițiile social-economice, particularitățile individuale și de vîrstă ale adolescenților și situația dual complicată în care se află aceștia.

Tendința spre autonomie, autoafirmare și sentimentul de stimă față de sine, îl fac pe adolescent să se detașeze de familie, iar neîncrederea în forțele proprii, nesiguranța, neliniștea și frămîntările căutării eului, îl fac să găsească în persoana părinților un ajutor, o susținere.

Situația în cauză produce un conflict în sufletul adolescentului, care se completează cu o dură neînțelegere, cu neatenție sau cu niște izbucniri afective din partea părinților, plus un stil neadecvat al educației familiale (de dominare, despotic etc.) și necunoașterea ori nerespectarea particularităților individuale sau a celor mai elementare principii de educație, putem deveni martorii unor consecințe grave.

Diapazonul lor poate fi destul de vast, începînd cu încăpățînarea, negativismul, fuga de acasă și terminînd cu conduitele deviante (în unele cazuri chiar și conduita de suicid).

În corelație cu aceste momente menționăm că, pentru o mare parte dintre adolescenți, în procesul detașării de familie, există riscul de a cădea sub influența grupurilor antisociale ceea ce ridică responsabilitatea părinților, devenind deseori cauza unor conflicte drastice.

F. Neidhardt (1970) subliniază că *procesul de „clarificare a relațiilor" cu părinții devine foarte acut spre sfîrșitul maturizării, desfășurîndu-se pe trei căi posibile:*

a) *apariția unei „rupturi" îndelungate;*
b) *restabilirea și consolidarea relațiilor cu părinții;*
c) *păstrarea unor relații ambivalente (care de fapt continuă divergențele dintre adolescenți și părinți).*

Considerăm a fi de un real ajutor pentru adulți cunoașterea și conștientizarea celor mai importante conduite manifestate de adolescent în viața cotidiană, deoarece ar asigura eficiența parentală. Mai frecvente sînt:

- ***conduita exaltării și afirmării*** ce se caracterizează prin confruntarea deschisă cu anumite persoane în scopul valorificării potențialului intelectual, creativ, prin căutări permanente, indiferență pentru viitorul material, orientare spre afirmarea spirituală plenară;
- ***conduita izolării sau închiderii în sine*** constă într-un strict examen de conștiință, în introspecție, autocontrol cu scopul autodeterminării;
- ***conduita de verificare a demnității*** rezidă într-o analiză și comparație a acțiunilor și comportamentului său și a altor persoane;
- ***conduita revoltei*** se observă atunci cînd adolescenții sînt prea tutelați sau dominați de adulți și nu-și pot realiza independent ideile proprii; se poate exprima prin acte de nesupunere, indisciplină, fuga de acasă sau de la școală ș.a.;
- ***conduita de modernizare,*** prin intermediul ei adolescentul își realizează tendința de a schimba și a moderniza totul: aspectul exterior, coafura, vestimentația, manierele, comportamentul, activitatea etc.;
- ***conduita de imitație*** constă în reproducerea de către adolescent a unui act sau comportament observat (depistat în literatură, artă, la profesorul preferat, părinți);
- ***conduita de nonconformism*** se manifestă prin atitudinea de rezistență, de opoziție în raport cu anumite prescripții, norme și modele sociocomportamentale sau prin atitudinea critică față de „presiunile" din exterior;
- ***conduita de experimentare*** în ultimii ani se întîlnește foarte frecvent. Adolescentul își construiește „modelul" său și începe a experimenta.

Experiența pedagogică și cercetările efectuate în ultimii ani în unele școli și licee din mun.Chișinău ne-au demonstrat că demersurile educative trebuie să pornească nu numai de la particularitățile individual-tipologice, comportament, conduită, ci și de la dificultățile, temerile pe care le trăiesc adolescenții și a căror soluționare o caută.

Principalele temeri ale adolescenților și remediile educative:

Principalele temeri	Conținutul temerilor	Remedii educative
1	2	3
• Teama de a nu fi înțeles	Adolescentul se teme să nu fie subestimat, ridiculizat	• Dialogul deschis și sincer cu adolescentul • Sprijinirea confidențelor astfel încît adultul să devină un aliat în educație • Studierea minuțioasă și abordarea individuală a adolescentului
• Teama de a nu fi luat în seamă (de a fi desconsiderat)	Adolescentul se teme să fie considerat „mic"; insuficient apreciat sau observat	• Crearea unor modalități practice prin care adolescentul se va afirma (expoziții, concerte ș.a.) • Încredințarea unor sarcini cu valoare socială • Sprijinirea inițiativelor • Antrenarea adolescentului în procesul propriei formări

1	2	3
• Teama de a nu se autodetermina	Adolescentul nu se cunoaşte bine, de aceea se observă tendinţe de supraapreciere sau subapreciere	• Acordarea posibilităţii de autocunoaştere, de confruntare cu sine, de comparaţie cu alţii, de verificare a imaginii de sine cu imaginea altora • Antrenarea în diverse activităţi • Analiza şi discutarea rezultatelor obţinute • Aplicarea unor mici probe (chestionare, teste psihologice)
• Teama de a nu-şi realiza potenţialul creativ	Adolescentul se teme că nu-şi va realiza aptitudinile, că nu va deveni personalitate	• Orientarea şi dirijarea procesului instructiv-educativ sau de profil • Încurajarea creativităţii • Sprijinirea iniţiativelor • Antrenarea adolescenţilor în concursuri, competiţii; la amenajarea încăperilor, locuinţei; în realizarea proiectelor,
• Teama de banalitate	Adolescentul se teme de banal, obişnuit, rutină	machetelor etc. • Stimularea şi formarea creativităţii prin intermediul disciplinelor preferate sau de profil
• Teama de a fi pedepsit	Adolescentul se teme că va fi pedepsit, fiindcă nu a răspuns exigenţelor adultului de a se schimba în ritmul solicitat	• Aplicarea unor teste de creativitate • Se solicită din partea adulţilor răbdare, atenţie şi tact • Abaterile şi greşelile întîmplătoare nu trebuie dramatizate şi transformate în „probleme vitale”

Rezultatele obţinute ne-au condus la formularea unui ansamblu de ***principii şi sugestii aplicative*** validate într-un şir de instituţii de învăţământ, implicate în activitatea *Şcolii pentru părinţi şi adolescenţi*, întemeiată de Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei şi asociaţia *Universul Familiei*.

Cunoscute şi aplicate în mod adecvat, acestea asigură adulţilor posibilitatea restrîngerii intervenţiilor subiective, optimizînd relaţiile familiale. Principiile în cauză exprimă legităţile funcţionării procesului de comunicare în familie, reflectă legăturile esenţiale dintre diverse aspecte ale procesului educativ în familie:

- orientarea educaţiei şi capacităţile de autoeducaţie;
- ajutorul în orientarea profesională şi prioritatea intereselor adolescentului;
- crearea condiţiilor favorabile şi stima, exigenţa faţă de adolescent;
- respectarea particularităţilor individuale şi stimularea calităţilor pozitive ale adolescentului;
- formarea atitudinii pozitive faţă de viaţă şi dialogul deschis, sincer cu adultul;
- continuitatea, consecvenţa şi unitatea cerinţelor etc.

În funcţie de aceste legături, fundamentele teoretice, experienţa de comunicare cu adolescenţii, părinţii şi investigaţiile efectuate, am elaborat *principiile comunicării familiale optime adolescenţi-părinţi:*

1. *Principiul orientării comunicării familiale spre formarea personalităţii adolescentului şi a capacităţii lui de autoeducaţie* presupune asigurarea unităţii dintre educaţia şi autoeducaţia adolescentului.
2. *Principiul priorităţii intereselor personale şi acordarea ajutorului în direcţia orientării profesionale* prevede colaborarea membrilor familiei cu adolescentul, crearea condiţiilor favorabile pentru dezvoltarea diverselor interese şi susţinerea hotărîrii adolescentului în direcţia alegerii profesiei; renunţarea familiei la tutelă sau dominare excesivă.
3. *Principiul individualizării demersului educativ şi formării conduitei empatice* vizează evidenţa particularităţilor de personalitate, vîrstă, gen, starea sănătăţii, formarea capacităţii de amplasare în interiorul sistemelor de gîndire ale partenerului.
4. *Principiul asigurării ajutorului în direcţia autocunoaşterii şi conştientizării particularităţilor fiziologice şi psihologice* se exprimă prin orientarea adolescentului în direcţia autocunoaşterii, autoreglării şi autodeterminării.
5. *Principiul formării unei atitudini pozitive faţă de viaţă* presupune crearea unui climat familial calm, optimist, binevoitor, care ar echilibra intercomunicarea adolescenţi-părinţi.
6. *Principiul creării unui mediu familial favorabil pentru un dialog sincer şi deschis cu adulţii* implică o ambianţă familială bazată pe colaborare şi respect reciproc.
7. *Principiul sprijinirii calităţilor pozitive ale personalităţii adolescentului şi interesul sincer al adulţilor faţă de aspiraţiile acestuia* reclamă stimularea intereselor, creativităţii adolescentului şi echilibrarea raţiunii, sentimentelor, intuiţiei cu calităţile volitive şi morale (altruism, bunătate, onestitate etc.).
8. *Principiul pregătirii active a adolescentului pentru viaţa de familie* presupune formarea reprezentărilor, tendinţelor şi atitudinilor empatice, sănătoase faţă de crearea familiei, creşterea şi educaţia copiilor, grija faţă de generaţiile mai în vîrstă *(formarea unui cult al familiei)*.

9. *Principiul asigurării continuității, consecvenței, unității cerințelor în procesul comunicării familiale* reglează cultura comunicării în integritatea ei.
10. *Principiul evitării atitudinilor extreme şi respectarea drepturilor adolescentului* implică conştientizarea şi dirijarea poziţiilor şi atitudinilor extreme ale adulţilor în interrelaţiile lor cu tinerii. Evitarea situaţiilor de polarizare, pe de o parte, a indiferenţei, neangajării faţă de copii, bazate pe ideea că un comportament adolescentin poate fi deosebit, ciudat, neînţeles, şi pe de altă parte, a atitudinii sau dominării excesive, a amestecului brutal în viaţa lor.

Fiecare principiu se delimitează prin anumite cerinţe, aflîndu-se într-o interdependenţă funcţională.

Sugestii aplicative pentru părinţi:

- Evitaţi să vă comportaţi cu superioritate.
- Nu faceţi promisiuni pe care nu intenţionaţi să le onoraţi.
- Respectaţi permanent drepturile adolescentului la opinie şi la valorile personale.
- Încercaţi să fiţi un părinte bun.
- Fiţi politicos.
- Atunci cînd apare o situaţie conflictuală, rezumaţi-vă la subiect, nu la persoana care are dreptate sau nu.
- Trataţi subiectul impersonal – nu veţi fi considerat că realizaţi un atac la persoana concretă, ci vă ocupaţi de ceea ce s-a întîmplat.
- Sesizaţi momentul cînd o discuţie riscă să se transforme într-o ceartă şi propuneţi s-o amînaţi pe altă dată.
- Cînd ştiţi că aţi greşit, recunoaşteţi şi cereţi scuzele de rigoare.
- Ascultaţi punctul de vedere al copilului şi încercaţi să înţelegeţi motivul comportării lui.

Sperăm că această incursiune în aspectul psihopedagogic al relaţiilor adolescenţi-părinţi va contribui la dezvoltarea capacităţilor educaţionale şi comunicative ale părinţilor.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Allport, G., *Structura şi dezvoltarea personalităţii,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1981.
2. Cuznețov, L., *Etica educației familiale*, Chişinău, 2000.
3. Debesse, M. (sub. red.,) *Psihologia copilului*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1970.
4. Dumitrescu, I., *Adolescenţii, lumea lor spirituală şi activitatea educativă,* Scrisul românesc, Craiova, 1980.
5. Erickson, E.H., *Identity. Youth and Crisis*, New-York, 1968.
6. Narly, C., *Pedagogia generală*, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., Bucureşti, 1996.
7. Piajet, J.; Inhelder B.*, Psihologia copilului,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1970.
8. Popescu, T.T., *Psihologia copilului şi a adolescentului*, Bucureşti, 1942.
9. Remschmidt, H., *Adoleszenz. Gerg Thiemoverlang*, Stuttgart, New-York, 1992.
10. Stierlin, H., Von*, Der Psyhoanalise Zur Familientherapie*: Teorie/Klinik, 2, Anfl. Klett – Cotto, Stuttgart, 1980.
11. Zazzo, B., *Psihologie différentielle de l' adolescence*, Paris, 1966.
12. Zissulescu, Şt., *Adolescenţa*, Bucureşti, 1968.

Radu **DANII**

Cadrul legal de protecţie a copilului în Republica Moldova

În urma proclamării suveranităţii şi independenţei Republicii Moldova s-au creat condiţii favorabile pentru înfăptuirea unor schimbări sociale de amploare, instaurarea statului de drept, apariţia unor raporturi umane bazate pe valori democratice (egalitate, libertate etc.) şi înnoirea întregului sistem social, inclusiv din perspectivă legislativă.

Domeniul protecţiei copilului a fost şi el cuprins de transformări majore, mai ales după 12 decembrie 1990, cînd ţara noastră a ratificat Convenţia ONU cu privire la drepturile copilului, obligîndu-se ca stat semnatar al acestui document internaţional să-şi conformeze legislaţia, politica şi practica de protecţie a copilului la prevederile Convenţiei.

În aşa fel, problematica ocrotirii şi dezvoltării copiilor în ţara noastră a început să fie abordată într-un stil nou, creîndu-se structuri de stat şi neguvernamentale menite şi abilitate să acţioneze în sensul îmbunătăţirii continue a situaţiei copiilor.

Cadrul legal de protecţie a copilului în Republica Moldova este oferit de:

- *Convenţia ONU cu privire la drepturile copilului*, adoptată de Adunarea Generală a Naţiunilor Unite la 20 noiembrie 1989;
- *Constituţia Republicii Moldova*, adoptată la 29 iulie 1994, modificată şi completată prin Legea nr.1115-XIV din 5 iulie 2000;
- *Codul familiei*, adoptat la 26 octombrie 2000;
- *Legea Republicii Moldova privind drepturile copilului* nr. 338-XIII din 15 decembrie 1994;
- *Legea învăţământului nr. 547 din 21 iulie 1995*, cu modificările ulterioare;
- alte dispoziţii normative.

În continuare ne propunem să analizăm, într-o manieră selectivă, principalele dispoziţii din actele enumerate, sperînd ca reperele schiţate pe parcursul acestui demers să fie de o reală utilitate tuturor celor implicaţi în nobilul, dar şi anevoiosul act al educaţiei.

Convenţia ONU cu privire la drepturile copilului reprezintă cadrul juridic general din domeniu pentru toate statele semnatare.

Constituţia Republicii Moldova prevede, prin art.4, prioritatea reglementărilor internaţionale referitoare la drepturile fundamentale ale omului faţă de legile interne, atunci cînd există neconcordanţe între acestea. Prin urmare, dispoziţiile Convenţiei urmează să fie aplicate ori de cîte ori prevederile din legile naţionale contravin spiritului şi raţiunii ei.

Convenţia ridică la rang de axiomă principiile de bază ale Naţiunilor Unite cu privire la drepturile copilului: principiul non-discriminării (art.2); principiul interesului superior al copilului (art.3); principiul respectului faţă de opiniile copilului (art.12); reglementează situaţia recomandată pentru diferite categorii de copii, protecţia şi posibilităţile de valorificare a drepturilor acestora.

Ne limităm la această succintă prezentare a Convenţiei pentru că pe parcurs, în contextul analizei dispoziţiilor din celelalte acte, vom face frecvent referire la conformitatea lor cu prevederile din Convenţia-cadru.

Constituţia Republicii Moldova este Legea fundamentală a ţării şi reieşind din aceasta, dar şi din rigorile unui autentic stat de drept, toate actele normative naţionale trebuie să fie conforme cu dispoziţiile Constituţiei sub sancţiunea nulităţii lor. Ea conţine prevederi generale referitoare la majoritatea domeniilor de activitate importante, dublate, la rîndul lor, de dispoziţii din diferite legi speciale care reglementează în detaliu un domeniu sau altul.

Constituţia prevede drepturile fundamentale ale omului: dreptul la viaţă şi la integritate fizică şi psihică (art.24); dreptul la ocrotirea sănătăţii (art.36); protecţia familiei, a copiilor şi a tinerilor (art.49-50); protecţia persoanelor handicapate (art.51) etc.

Observăm că în acest context al drepturilor şi libertăţilor fundamentale (Capitolul II din Constituţie) legiuitorul moldovean a inclus şi dispoziţiile care ne interesează – cele referitoare la situaţia familiei, copiilor şi a tinerilor.

Astfel, potrivit Constituţiei, familia constituie elementul natural şi fundamental al societăţii şi are dreptul la ocrotire din partea societăţii şi a statului. Ea se întemeiază pe căsătoria liber exprimată dintre un bărbat şi o femeie, pe egalitatea lor în drepturi şi pe îndatorirea părinţilor de a asigura creşterea, educaţia şi instruirea copiilor lor (art.48).

Următorul articol se referă la protecţia familiei şi a copiilor orfani (art.49) şi se arată că statul ocroteşte maternitatea, copiii şi tinerii, stimulînd, în acest sens, dezvoltarea instituţiilor necesare. Tot statul stimulează şi sprijină activităţile de binefacere, instruire şi educaţie a copiilor orfani.

Şi, în fine, art.50 care prevede ocrotirea mamei, copiilor şi a tinerilor. El stipulează dreptul la ajutor şi ocrotire specială a tuturor copiilor, inclusiv a celor născuţi în afara căsătoriei (n.n.).

Copiii şi tinerii, în conformitate cu acelaşi articol din Legea Supremă, se bucură de un regim special de asistenţă în realizarea drepturilor lor. Statul acordă alocaţiile şi ajutoare pentru îngrijirea copiilor bolnavi sau handicapaţi.

Exploatarea minorilor, folosirea lor în activităţi care le-ar dăuna sănătăţii, moralităţii, vieţii, dezvoltării normale sînt interzise. Autorităţile publice au datoria să asigure condiţii pentru participarea liberă a tinerilor la viaţa socială, economică, culturală şi sportivă a ţării.

Vedem că dispoziţiile noastre constituţionale cu referire la protecţia copilului sînt pe cît se poate de generoase. Am vrea cu toţii însă ca respectarea lor să fie una asigurată.

Codul familiei este actul normativ care reglementează raporturile juridice de familie. În conţinutul său găsim dispoziţii despre căsătorie, familie, obligaţiile părinţilor faţă de copii şi invers, drepturile copiilor, adopţie, tutelă şi curatelă, despre alte forme specifice de ocrotire a intereselor anumitor categorii de persoane a căror capacitate este diminuată, condiţiile exercitării lor etc.

Prin conţinutul său, actualul Cod tratează problematica abordată de noi într-o optică nouă şi cuprinde, practic, întreaga sferă a protecţiei copilului şi a familiei sale. Este foarte important că în reglementarea actuală a relaţiilor de familie, atunci cînd este vorba şi despre copii, se porneşte de la principiul fundamental al interesului superior al copilului instituit în baza art.3 din Convenţia-cadru.

În literatura de specialitate (I. Filipescu) se arată că prin *interesul superior al copilului* urmează să înţelegem dezvoltarea lui armonioasă, pe de o parte, şi respectarea tuturor drepturilor ce îi sînt recunoscute, pe de altă parte.

Astfel, prioritatea intereselor copilului în luarea oricărei decizii privitoare la existenţa şi viitorul acestuia

este ilustrată de următoarele prevederi ale Codului familiei:

- *"părinții au drepturi și obligații egale față de copii, indiferent de faptul dacă copiii sînt născuți în căsătorie sau în afara ei, dacă locuiesc împreună cu părinții sau separat"* (art.58);
- *"drepturile părinților nu pot fi exercitate contrar intereselor copilului lor"* (art.62, al.1);
- *"toate problemele privind educația și instruirea copilului se soluționează de către părinți de comun acord, ținîndu-se cont de interesele și de părerea copilului*" (art.62, al.3);
- "*părinții poartă răspundere, în modul stabilit, pentru exercitarea drepturilor părinteşti în detrimentul intereselor copilului"* (art.62, al.4);
- cînd părinții locuiesc separat și nu există un acord între ei în legătură cu domiciliul copilului, *"domiciliul minorului se stabileşte de către instanța judecătorească, ținîndu-se cont de interesele și părerea copilului (dacă acesta a atins vîrsta de 10 ani)"* (art. 63);
- în caz de divorț, dacă nu există un acord între soți privind părintele cu care urmează să locuiască copiii minori după divorț, instanța judecătorească este obligată *"să stabilească cu cine dintre părinți vor locui copiii minori după divorț"* (art.38). Sigur, se impune ca în acest scop instanța să asculte părinții și autoritatea tutelară și, ținînd seama de interesele copilului, să hotărască dacă acesta va fi încredințat tatălui sau mamei;
- tot în interesul superior al copilului, legiuitorul a prevăzut că *"nu are dreptul să conteste paternitatea persoana care a fost înscrisă drept tată al copilului în baza declarației comune a acestuia și a mamei copilului sau în baza declarației proprii, dacă în momentul depunerii acesteia ştia că nu este tatăl firesc al copilului"* (art.49);
- *"copiii născuți din afara căsătoriei au aceleași drepturi și obligații față de părinții și rudele lor ca și cei născuți de la persoane căsătorite"* (art.50), iar *"părinții minori care nu au atins vîrsta de 16 ani pot cere stabilirea paternității pe cale judecătorească*" (art.59).

Cu privire la îndatoririle părinților, în același spirit al interesului superior al copilului, Codul familiei precizează: *"ei poartă răspundere pentru dezvoltarea fizică, intelectuală și spirituală a copiilor"* (art.60). Credem că spijinul financiar acordat de stat diferitelor familii are în vedere anume realizarea acestor scopuri.

Pe același principiu al promovării intereselor copilului sînt fundamentate și instituțiile tutelei și curatelei minorului lipsit de îngrijire părintească (ai cărui părinți sînt morți, necunoscuți, decăzuți din drepturile părinteşti, puși sub interdicție sau declarați morți). Astfel, potrivit Codului familiei *"tutela și curatela se instituie în scopul apărării drepturilor și intereselor legitime ale copiilor rămaşi fără ocrotire părintească"* (art.142).

Din toate aceste texte, care fac referire la obligația părinților și a tutorilor de a ține seama cu prioritate de interesele copilului, poate fi dedusă și responsabilitatea acestora de a-i asigura orientarea generală necesară exercitării drepturilor sale. Or, e clar că este în cel mai direct interes al copilului de a-și cunoaşte drepturile – ceea ce implică obligația părinților, a tutorilor, a școlilor și a instituțiilor de ocrotire de a-i explica copilului, potrivit vîrstei și capacității sale de înțelegere, ce drepturi are și cum și le poate exercita. Acesta este, de altfel, și sensul introducerii în programa disciplinei *Educația civică* și în cea a orelor de dirigenție a unor cunoștințe referitoare la Convenție, precum și al numeroaselor acțiuni inițiate cu părinții, al implicării diferitelor instituții și ONG-uri.

Privitor la responsabilitățile părinților, mai amintim că potrivit Codului familiei, autoritatea tutelară este obligată să exercite un control efectiv și continuu asupra modului în care părinții își îndeplinesc îndatoririle referitoare la persoana și bunurile copilului. Agenții autorității tutelare au dreptul să viziteze copiii la domiciliu și să se informeze pe orice cale despre felul în care aceştia sînt îngrijiți (în ceea ce priveşte sănătatea și dezvoltarea lor fizică), educați, cum decurge procesul instructiv și pregătirea lor profesională. Este vorba aici, în primul rînd, de familiile cu copii aflate la evidența instituțiilor care constituie autorități tutelare sau care exercită funcții de autoritate tutelară (art.113).

Dintre atribuțiile autorității tutelare menționăm:

- sesizarea instanței judecătoreşti în vederea decăderii din drepturile părinteşti, dacă se constată existența vreunei cauze prevăzute de art.67 (părinții se eschivează de la exercitarea obligațiilor părinteşti; refuză să ia copilul de la maternitate sau de la o altă instituție curativă, educativă, de asistență socială etc.; abuzează de drepturile părinteşti; dau dovadă de cruzime față de copil, aplicînd violența fizică sau psihică, atentează la inviolabilitatea sexuală a copilului; manifestă un comportament imoral și prin aceasta influențează negativ asupra minorului; sînt alcoolici cronici sau narcomani; au săvîrșit infracțiuni premeditate contra vieții, sănătății copiilor sau a soțului; în alte cazuri cînd o cer interesele copilului);
- recomandarea, printr-un aviz scris, a punerii sub tutelă sau curatelă a copiilor rămaşi fără îngrijire părintească în scopul educației și instruirii acestora, precum și al apărării drepturilor și intereselor lor legale (art.142);
- exercită un control efectiv și continuu asupra modului în care tutorele (curatorul) își îndeplineşte îndatoririle, acesta fiind obligat să comunice autorității tutelare informațiile privind starea sănătății, îngrijirea și educația copilului, precum

şi schimbarea domiciliului (art.146) etc.

În concordanţă cu art.9 din Convenţie, statul veghează ca nici un copil să nu fie separat de părinţii săi împotriva voinţei lor, cu excepţia situaţiei cînd autorităţile competente decid, conform legii, că separarea este necesară, în interesul superior al copilului.

În acest cadru menţionăm: dreptul fiecărui copil de a locui în familie şi de a-şi cunoaşte părinţii (art.51) sau de a locui cu unul dintre părinţi atunci cînd aceştia stau separat (art.63); dreptul copilului, care a împlinit vîrsta de 10 ani, de a fi ascultat de instanţa judecătorească atunci cînd se hotărăşte încredinţarea lui unuia dintre părinţi (art.63, al.2); dreptul părinţilor de a cere înapoierea copilului de la orice persoană ce îl reţine fără un temei legal (art.66).

În cazul decăderii din drepturile părinteşti, în Codul familiei există dispoziţii exprese care garantează dreptul copilului de a întreţine relaţii personale şi contacte directe cu cei doi părinţi ai săi, cînd este separat de aceştia sau numai de unul din ei, doar dacă acest lucru este contrar interesului superior al copilului. *"Părinţii decăzuţi din drepturile părinteşti pot avea întrevederi cu copilul lor numai cu permisiunea autorităţii tutelare. Întrevederile nu se acordă dacă contactul părinţilor cu copilul poate cauza daune dezvoltării lui fizice sau intelectuale, dacă este evident că părinţii nu sînt capabili de acest contact, dacă, din anumite motive, contactul contravine intereselor copilului sau dacă acesta, în timpul dezbaterilor judiciare, a avut obiecţii serioase privind contactul cu părinţii decăzuţi din drepturi"* (art.69).

Mai mult, Codul prevede că instanţa poate restabili în drepturi părinţii decăzuţi în situaţia în care încetează împrejurările care au condus la decăderea lor şi dacă restabilirea lor în drepturile părinteşti este în interesul copilului (art.70).

O problemă importantă, dar şi delicată în acelaşi timp, care-şi află reglementarea în Codul familiei este adopţia (înfierea).

Republica Moldova se numără printre statele care acceptă şi autorizează adopţia în interesul superior al copilului, în concordanţă cu prevederile art.21 din Convenţie.

Potrivit Codului familiei, încuviinţarea adopţiei este de competenţa instanţelor judecătoreşti. Acestora le revine obligaţia de a verifica îndeplinirea condiţiilor prevăzute de art.20, lit. a) din Convenţie şi de a stabili, potrivit legii şi pe baza informaţiilor pertinente şi viabile, avînd în vedere situaţia copilului în raport cu părinţii săi, rudele şi reprezentanţii legali, dacă persoanele al căror consimţămînt este cerut de lege şi l-au dat la adopţiune în cunoştinţă de cauză.

Instanţa judecătorească va veghea ca adopţia să aibă loc doar atunci cînd aceasta este permisă de lege: pot fi adoptaţi numai copii minori; adopţia fraţilor şi surorilor de către persoane diferite este interzisă, în afară de situaţiile cînd cerinţa dată contravine intereselor copiilor; adopţia copiilor cetăţeni moldoveni de către cetăţeni străini sau apatrizi se admite în cazuri excepţionale, cînd nu există posibilitatea ca aceştia să fie înfiaţi în republică (art.116); adoptatori pot fi persoane de ambele sexe care au atins vîrsta de 25 de ani (cu excepţia celor decăzute din drepturile părinteşti; declarate incapabile; care au mai înfiat copii în trecut, dar adopţia a fost anulată din culpa lor care, în virtutea moralităţii sau a sănătăţii lor, nu sînt în stare să-şi îndeplinească drepturile şi obligaţiile părinteşti; urmăresc o adopţie fictivă; au prezentat documente false; sînt necăsătorite etc. - art.121); diferenţa de vîrstă dintre adoptator şi adoptat trebuie să fie de cel puţin 15 ani (art.123) etc.

În legătură cu adopţiile de către cetăţeni străini şi apatrizi, am văzut că normele moldoveneşti prevăd caracterul subsidiar al acestor adopţii, ele fiind permise numai în cazul în care copilul nu poate fi încredinţat spre creştere şi educaţie unei familii corespunzătoare în ţară (art.116) şi doar dacă adoptatorii (cetăţeni străini) întrunesc condiţiile impuse de legislaţia statului pe care îl reprezintă şi legislaţia Republicii Moldova, precum şi dacă ţara lor este membră a Convenţiei asupra protecţiei copiilor şi cooperării în materia adopţiei internaţionale (Haga, 1993) sau dacă în acest domeniu există un acord bilateral între state (art.121).

Prin acordarea de prioritate la adopţie a cetăţenilor moldoveni cu domiciliul în ţară s-a realizat, putem spune, concordanţa necesară cu prevederile art.20 lit. b) din Convenţie.

Autoritatea centrală în materia adopţiei în ţara noastră este Comitetul Naţional pentru Înfiere (CNÎ), organ colegial care este organizat şi funcţionează la nivelul Guvernului Republicii Moldova.

Ideea călăuzitoare în această sferă delicată credem că ar trebui să fie aceea potrivit căreia *adopţia se încheie în interesul copilului şi nu al cuplurilor fără copil; acestea din urmă au un interes moral – doar interesul copilului trebuie să primeze* (I. Filipescu).

Legea Republicii Moldova privind drepturile copilului este legea specială de protecţie a copilului în ţara noastră. În ea se conţin dispoziţii cu privire la drepturile fundamentale şi obligaţiile copiilor, ocrotirea şi întreţinerea copiilor aflaţi în situaţii excepţionale, colaborarea internaţională în materie de protecţie a acestora etc.

În Capitolul I se menţionează: *"Copil este orice persoană din momentul naşterii şi pînă la împlinirea vîrstei de 18 ani". "Protecţia drepturilor copilului este asigurată de organele competente de pe lîngă autorităţile publice locale şi de organele de drept",* toţi copiii sînt egali în drepturi fără deosebire de rasă, naţionalitate, sex, religie etc. În Capitolul II sînt enumerate expres cele mai importante drepturi ale copilului (la viaţă; la nume, la cetăţenie; la inviolabilitatea persoanei; la apărarea demnităţii şi a onoarei; la libertatea gîndirii şi

conştiinţei; la dezvoltarea capacităţilor intelectuale; la învăţătură; la muncă; la odihnă; la asociere în organizaţii obşteşti). Este foarte important că Legea, în acest capitol, nu se limitează doar la prevederea drepturilor copilului, ci prezintă şi nişte obligaţii ale acestuia, cum ar fi: preţuirea valorilor culturale şi general-umane; conştientizarea şi respectarea ordinii publice şi normelor de convieţuire socială; acumularea cunoştinţelor în scopul prestării unei activităţi utile pentru viitor; manifestarea unei atitudini grijului faţă de părinţi, mediul ambiant, proprietatea publică şi privată.

Regăsim în conţinutul Legii reglementări referitoare la obligaţiile părinteşti şi răspunderea părinţilor pentru copiii lor (art.15, 18 ş.a.) care sînt în spiritul dispoziţiilor Convenţiei referitoare la responsabilitatea părinţilor (art.18).

În legătură cu drepturile locative ale copilului Legea prevede pentru copiii care sînt membri ai familiei locatarului aceleaşi drepturi ca şi pentru ceilalţi membri ai familiei la folosirea spaţiului locativ şi la moştenirea locuinţei. De asemenea, autorităţile publice locale trebuie să asigure întreţinerea şi repararea locuinţelor copiilor orfani şi ale celor rămaşi fără îngrijire părintească pînă la majorat. Iar copiii care revin dintr-o instituţie de ocrotire, de la rude sau de la diferiţi reprezentanţi legali, au dreptul la un spaţiu locativ, în afara rîndului, dacă e imposibilă instalarea lor în locuinţa ocupată anterior (art.19).

Copiilor orfani şi celor rămaşi fără îngrijire părintească li se acordă ajutor special din partea statului. Ei sînt adoptaţi sau plasaţi într-o altă familie spre educaţie. Dacă însă acest lucru nu reuşeşte, ei sînt instituţionalizaţi (art.22).

Copiilor cu handicap fizic sau mintal, potrivit Legii, statul le garantează asistenţă medicală gratuită, ajutor psihologic special, precum şi o instruire generală şi profesională în scopul resocializării lor (art.24).

Legea reglementează şi situaţia copiilor delincvenţi, transpunînd, în aşa mod, în plan naţional unele dispoziţii referitoare la justiţia juvenilă din cadrul Regulilor de la Beijing, Instrucţiunilor de la Riyadh şi Regulilor pentru protecţia tinerilor privaţi de libertate.

Astfel, în cazul tragerii la răspundere penală:

- statul apără dreptul copiilor la libertatea persoanei;
- reţinerea sau arestarea sînt măsuri luate doar în mod excepţional la adresa copiilor, părinţii sau reprezentanţii legali fiind informaţi de îndată;
- copiii reţinuţi sau arestaţi sînt ţinuţi separat de adulţi;
- în cazul persoanelor sub 18 ani nu poate fi aplicată pedeapsa detenţiunii pe viaţă;
- în cadrul şedinţelor de judecată la care participă copilul este obligatorie participarea apărătorului, dar şi a pedagogului (art.28).

Copilul care se află într-o instituţie educativă specială (penitenciară – n. n.) are dreptul la un tratament uman, ocrotirea sănătăţii, instruire generală sau profesională, corespondenţă, vizita părinţilor.

Evident, este salutabilă funcţionarea Legii analizate, cu atît mai mult cu cît ea încearcă, aşa cum am văzut, să se refere la toate categoriile de copii, dar pentru promovarea şi protejarea eficientă a drepturilor copilului nu este suficientă existenţa unei singure legi speciale, ci este nevoie, sub acest aspect, de adoptarea unui act normativ care s-ar referi, în cel mai direct şi detaliat mod, la protecţia copilului aflat în dificultate şi care ar însemna un pas considerabil în sensul alinierii legislaţiei naţionale la prevederile Convenţiei.

Alte dispoziţii normative – prevederi ale legislaţiei naţionale care reglementează situaţia copiilor, a tinerilor şi a familiei, cum ar fi cele ale Codului civil, Codului muncii, Codului cu privire la locuinţe, Legii învăţămîntului, diferitelor Hotărîri ale Guvernului etc.:

Codul civil. În Capitolul II se arată că minorii între 15 - 18 ani pot încheia convenţii, dar cu consimţămîntul (încuviinţarea prealabilă – n. n.) a reprezentanţilor legali (părinţi, curatori, adoptatori – art.13), deoarece potrivit legislaţiei civile, copiii, începînd cu vîrsta de 15 ani au capacitate de exerciţiu, dar aceasta este una restrînsă.

Totuşi, în acelaşi articol se stipulează că din motive temeinice, autoritatea tutelară, din oficiu (din proprie iniţiativă – n. n.) sau la cerere (la solicitarea persoanelor interesate – n. n.) poate lipsi minorul de acest drept.

Minorii sub 15 ani nu pot încheia singuri convenţii decît în cazul în care acestea sînt lipsite de semnificaţie juridică majoră (mersul la cumpărături, împrumutul cărţilor de la bibliotecă etc. – n. n. – art.14).

În Capitolul III, prin art.50 se dispune că trebuie considerată nulă orice convenţie care nu corespunde prevederilor legale, inclusiv cea care lezează în orice mod drepturile personale sau patrimoniale ale minorilor. Observăm că această dispoziţie, chiar dacă a fost introdusă în Codul civil înainte de ratificarea de către Republica Moldova a Convenţiei-cadru, este în plină concordanţă cu principiile promovate de aceasta.

Codul muncii. Capitolul XII se intitulează "Munca tineretului" şi în cadrul lui se menţionează că angajarea la muncă a persoanelor sub 16 ani nu se admite decît în cazuri de excepţie (art.181).

Minorii în relaţiile de muncă au drepturi egale cu majorii, bucurîndu-se în domeniul protecţiei muncii, al timpului de muncă şi al concediilor de anumite înlesniri (art.182).

Munca persoanelor sub 18 ani e interzisă în cazul: lucrărilor în condiţii de muncă grele şi periculoase (cele ce ar putea pune în pericol valorile persoanei – viaţa, integritatea fizică, sănătatea etc. – n. n.); lucrărilor legate de fabricarea, păstrarea şi comercializarea băuturilor spirtoase; muncii prestate pe timp de noapte, suplimentar şi în zilele de odihnă (art.183).

Codul cu privire la locuinţe. Atunci cînd se vorbeşte

despre folosirea locuinţelor (Cap. II) se arată că membrii familiei chiriaşului sînt soţul, copiii (inclusiv cei adoptaţi), părinţii chiriaşului (chiar şi cei adoptivi) care locuiesc împreună cu el (art.55).

Chiriaşul este în drept să instaleze în locuinţa sa alte persoane, dar numai cu încuviinţarea expresă a tuturor membrilor majori ai familiei sale. Acest consimţămînt nu este obligatoriu atunci cînd copiii se stabilesc cu traiul la părinţii lor. Odată instalate, aceste persoane dobîndesc dreptul de a folosi locuinţa ca şi ceilalţi locatari (art.57).

Legea privatizării fondului de locuinţe. Relevant pentru analiza noastră este art.15 care prevede că vînzarea unei locuinţe după privatizare, la care au participat indirect copii minori aflaţi sub tutelă (curatelă) sau a căror familie se află la evidenţa organelor competente ca needucogenă, poate fi efectuată numai cu consimţămîntul autorităţii tutelare.

Legea învăţămîntului este importantă din perspectiva analizei noastre tocmai prin consacrarea în conţinutul său a gratuităţii învăţămîntului de stat (art.4) şi a principalelor drepturi de care se bucură beneficiarii diferitelor forme de învăţămînt (primar, gimnazial, liceal, superior etc. - art.57). În aşa fel se dă satisfacţie şi prevederilor Convenţiei care reglementează dreptul copilului la educaţie (art.28).

Hotărîri ale Guvernului. Reţinem aici:

- **Hotărîrea nr. 198 din 16 aprilie 1993 cu privire la protecţia copiilor şi a familiilor socialmente vulnerabile**, modificată prin Hotărîrea nr.42 din 25 ianuarie 1999, în care se prevede că primăriile vor stabili şi vor aloca din mijloacele bugetelor locale indemnizaţii în mărime de un salariu minim lunar familiilor adoptive pentru fiecare copil adoptat şi 5 salarii minime familiilor în al căror plasament se află minori orfani şi rămaşi fără îngrijirea părinţilor luaţi sub tutelă (curatelă);
- **Hotărîrea nr. 4 6 din 1 mai 1997 cu privire la măsurile suplimentare de protecţie socială a familiilor cu copii,** în care se stabilesc nişte cuantumuri suplimentare de plată pentru familiile cu copii.

Evident, în legislaţia noastră actuală mai există dispoziţii cu referire la protecţia copilului (cum ar fi, de exemplu, cele din Codul penal şi de procedură penală care reglementează diferite măsuri aplicabile minorilor în conflict cu legea). Noi însă ne oprim aici, urmînd ca analiza altor reglementări sau analiza mai amănunţită a celor prezentate în articolul de faţă să facă obiectul unor eventuale studii viitoare.

Încercînd să conturăm nişte concluzii în finalul acestei prezentări, putem spune că în pofida dificultăţilor pe care le străbate încă Republica Moldova în perioada de tranziţie la economia de piaţă, în contextul unei instabilităţi economice, creşterii şomajului şi a nivelului sărăciei unui număr mare de persoane, aplicarea şi perfecţionarea legislaţiei referitoare la drepturile copilului trebuie să devină obiect prioritar de preocupare la toate treptele societăţii.

În acest sens, legislaţia cu privire la copil şi familie ar trebui perfecţionată în continuare, iar personalului care se ocupă de copii, în special asistenţilor sociali, ca recunoaştere a importanţei acestei profesii urmează să i se asigure o formare adecvată în domeniul principiilor şi normelor de bază conţinute în Convenţia cu privire la drepturile copilului.

De asemenea, se impune ca o parte a pregătirii personalului de aplicare a legii, a judecătorilor şi a altor funcţionari din justiţie şi administraţie să fie dedicată înţelegerii standardelor internaţionale cu privire la justiţia juvenilă (art.37 şi 40 din Convenţie, Regulile de la Beijing, Instrucţiunile de la Riyadh şi Regulile pentru protecţia tinerilor privaţi de libertate).

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Filipescu, I., *Adopţia şi protecţia copilului aflat în dificultate*, Editura ALL, Bucureşti, 1997.
2. Filipescu, I., *Tratat de dreptul familiei*, Editura ALL, Bucureşti, 1997.
3. *Codul civil* din 26 decembrie 1964, cu modificările şi completările ulterioare pînă la 26 octombrie 1999.
4. *Codul cu privire la locuinţe* din 3 iunie 1983, cu modificările şi completările ulterioare.
5. *Codul familiei*, adoptat la 26 octombrie 2000.
6. *Codul muncii* din 25 mai 1973, cu modificările şi completările ulterioare pînă la 15 octombrie 1999.
7. *Constituţia Republicii Moldova*, adoptată la 29 iulie 1994, modificată şi completată prin Legea nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000.
8. *Convenţia ONU cu privire la drepturile copilului*, adoptată de Adunarea Generală a Naţiunilor Unite la 20 noiembrie 1989.
9. *Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 456 din 15 mai 1997 cu privire la măsurile suplimentare de protecţie socială a familiilor cu copii*, cu modificările ulterioare.
10. *Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr.198 din 16 aprilie 1993 cu privire la protecţia copiilor şi a familiilor socialmente vulnerabile*, modificată prin Hotărîrea Guvernului RM nr.42 din 25 ianuarie 1999.
11. *Legea învăţămîntului nr. 547 din 21 iulie 1995*, cu modificările ulterioare.
12. *Legea privatizării fondului de locuinţe nr. 1324 din 10 martie 1993,* cu modificările ulterioare.
13. *Legea Republicii Moldova privind drepturile copilului nr. 338-XIII din 15 decembrie 1994*.
14. *Situaţia mamei şi a copilului în Republica Moldova. Realităţi şi tendinţe*. Raport Naţional editat în comun de către UNICEF – Moldova şi Guvernul Republicii Moldova, Chişinău, 1997.

Cum abordăm problemele ce țin de relațiile în familie

Silvia **NICHIFOR**

„– Mamă! a strigat Nina din antreu, aruncînd ghiozdanul pe podea. Mamă! Părinții lui Piotr au divorțat.

– *Se mai întîmplă, a remarcat tatăl Ninei şi a trecut la bucătărie... Ce avem astăzi la prînz?*
– *Colţunaşi, a răspuns mama cu un aer grav.*
– *Tată, este o problemă foarte serioasă, a insistat Nina provocator.*
– *Desigur, dar pe tine ce te priveşte? Ce ai tu de împărţit cu ei?*
– *Piotr îmi este coleg de clasă. Este foarte trist. Anna zice că mama nu-i permite să se vadă cu tata.*
– *E un lucru îngrozitor, a opinat mama Ninei, dar haideți să ne aşezăm la masă.*

Rafal, fratele Ninei, a dat buzna la bucătărie, pişcînd-o pe soră de ureche:

– *Salut, minunăție!*

Deşi este mai mare îi place să-l facă pe ştrengarul.

– *Toată clasă se gîndeşte cum ar putea să-l ajute pe Piotr, a insistat în continuare Nina, îmbucînd lacom colţunaşii, pe care de fapt nu-i prea agrea, dar era foarte flămîndă.*
– *Ne-am gîndit că Piotr ar putea să se întîlnească cu tatăl său acasă la Wojciech. Părinții lui se întorc tîrziu de la serviciu.*

Tata s-a oprit din mîncat, ceea ce face atunci cînd vrea să spună ceva foarte important:

– *Fetițo, nu-i chiar aşa de simplu. Nu aveți dreptul să vă amestecați în viața privată a lui Piotr.*
– *Dar suferă! a strigat Nina revoltată. Trebuie să se vadă cu tatăl său!*
– *Ai dreptate, nimeni nu are dreptul să-i interzică acest lucru, nici chiar mama sa.*
– *Ce-i de făcut atunci? a întrebat Nina, desfăcînd disperată braţele. Poate vorbim cu mama lui Piotr?*
– *Înțelegi, părinții lui trebuie singuri să ajungă la un compromis.*
– *Crezi că vor reuşi?*
– *Trebuie, a răspuns tata, înfigînd cu furie furculița într-un colţunaş.*
– *Dacă ați fi divorțat voi, eu aş fi avut voie să vă văd pe ambii? a întrebat Nina.*
– *Prostuțo, i-a tăiat-o Rafal, ei nu se pot desparți.*
– *De ce? a întrebat Nina.*
– *Pentru că ne iubim, a zis tata, mîngîindu-i mamei uşurel umărul, şi pentru că avem doi ştrengari care niciodată nu ne-ar permite s-o facem.*
– *Ei, vezi de ce?! a pus punctul pe i Rafal."*

(*Moje prawa*, Biblioteka komitetu ochrony dziescka, Warszawa, 1994)

Problemele copiilor din familiile divorțate, ca cea expusă mai sus, ar putea fi printre ultimele în topul problemelor ce țin de familie. Sînt totuși cîteva motive care ar justifica alegerea situației descrise drept suport în tratarea celor ce urmează.

Probleme ce țin de familie... Cît de frecvent le abordăm la orele de educație civică sau la o oră de clasă? În ce măsură acestea îi preocupă pe elevi? Coincide gradul lor de interesare cu timpul alocat în cadrul activităților şcolare pentru găsirea unor răspunsuri la întrebările pe care şi le pun? Ce modalități de lucru sînt mai eficiente pentru soluționarea problemelor în cauză? Ce obiective ne propunem prin abordarea unor astfel de subiecte şi la ce rezultate ajungem? De ce factori trebuie să ținem cont în realizarea sarcinilor preconizate? Care ar putea fi pericolele unor eventuale incidente generate de dezbaterea anumitor situații ce țin de relațiile în familie? Este firesc pentru profesorul de educație civică să-şi pună aceste întrebări atunci cînd îşi proiectează activitatea la

clasă, cînd îşi evaluează predarea, cînd utilizează un material didactic ş.a.m.d.

Pe parcursul experimentului desfăşurat de *Noi şi legea* (ca arie: doar cîteva clase din republică, ca timp: doi ani), pe lîngă multele criterii/cerinţe urmărite, s-a observat şi interesul sporit al elevilor faţă de anumite aspecte studiate în cadrul disciplinei la nivelul celor trei clase de liceu. Au fost evidenţiate, prin unanimitate, subiecte ce ţin de capitolul *Dreptul familiei* (cl. a XI-a), dar şi cele care direct sau indirect abordează tema relaţiilor de familie. Probabil este lesne să ne dăm seama de ce anume aceste raporturi se plasează în centrul atenţiei elevilor: familia este experienţa lor autentică şi de durată. Spre deosebire de problemele legate de mediul ambiant, cultură, politică de stat, în cunoaşterea cărora mijlocitor principal este de obicei manualul, mass-media etc., acestea sînt trăite pe viu. Dacă acceptăm că eficienţa maximă la lecţiile de educaţie civică se atinge printr-o activitate bazată pe experienţa reală a elevilor, atunci cea mai mare parte a conţinuturilor şi obiectivelor cursului trebuie să vizeze familia ca intermediar în procesul de cunoaştere a elevului. Experimentul de care vorbeam mai sus, precum şi implementarea *Educaţiei civice* la clasa a IX-a au constituit un argument în plus: de regulă, atunci cînd elevilor le este mai puţin accesibilă explicaţia unei noţiuni, a unui fenomen social etc., profesorul se referă (în anumite cazuri face analogii) la familiile colegilor, la relaţiile dintre membrii acestora, dintre ei şi societate. Aplicarea respectivei modalităţi de abordare a fost apreciată de profesorii implicaţi în experiment drept cea mai eficientă.

Privitor la coraportul dintre gradul de preocupare al elevilor şi oportunităţile de analizare la clasă a problemelor ce ţin de familie, am constat că toţi profesorii au menţionat în special nemulţumirea copiilor faţă de nediscutarea acestora, fie din lipsă de timp, fie din motiv că „nu sînt la temă":

„...deşi modalitatea de lucru le-a permis elevilor să ia în dezbatere cele mai arzătoare probleme, mulţi dintre ei au rămas totuşi dezamăgiţi că ceea ce îi preocupă personal nu a fost pus în discuţie la lecţie".

sau *„...nu mai ştiu cum să procedez. De fiecare dată cînd atingem un subiect legat de interesele lor majore şi relaţia cu părinţii, cu fraţii şi alţi membri ai familiei, ei vin cu atîtea probleme încît este imposibil să le analizăm pe toate la o singură lecţie, nemaivorbind de găsirea unor soluţii. Le spun că vom avea şi alte ocazii... la care mi-o taie imediat "ştim deja că rămînem doar cu promisiunea, cu provocarea...*".

Cele două experimente au demonstrat că oportunităţile (inclusiv orele de limba şi literatura română, ştiinţe, biologie, psihologie, economie etc.) de a discuta deschis şi de a identifica unele soluţii sînt mult prea puţine faţă de necesităţile elevilor la acest capitol. Desigur, fiecare din obiectivele şi conţinuturile disciplinelor studiate în şcoală vizează în cele din urmă interesele elevilor, experienţa lor de viaţă, perspectivele de viitor etc., dar, de multe ori, realizarea/valorificarea acestora se efectuează la un nivel abstract, prin modalităţi care abordează de obicei situaţii tipice. De aceea, copiii nu percep imediat soluţiile şi nu pot pune în aplicare ceea ce au învăţat.

Revenind la cazul din debutul articolului, vom încerca să dezvăluim motivele alegerii lui. În primul rînd, cum poate fi folosit acesta în cadrul unei ore de educaţie civică şi la ce clasă? Cu siguranţă, la orice clasă începînd cu a V-a (Dreptul de a avea o familie, obligaţia de a respecta alte familii, *Curriculum Educaţia civică*) şi încheind cu a XI-a (Dreptul familiei, *Curriculum Noi şi legea*), utilizînd: *studiul de caz, discuţia structurată, jocul de rol, adoptă o poziţie* etc. Contează doar să selectăm adecvat tehnicile de lucru şi obiectivele pe care urmează să le atingem.

Vom insista doar asupra *jocului de rol* – cea mai indicată şi eficientă metodă de formare a unor atitudini, dar şi a capacităţii de a aborda o problemă din mai multe perspective, aplicată în clasele de gimnaziu, cu preponderenţă în cl. V–VI, la realizarea condiţiei: familia – intermediar în activitatea de învăţare a elevului. Partea de debriefare constituie o etapă obligatorie care însoţeşte „reprezentaţia". Astfel, în funcţie de obiectivele propuse, la analiza activităţii din cadrul jocului le vom pune elevilor întrebări de tipul:

- (pentru exprimarea atitudinii)
  - *Cum te-ai fi simţit în rolul Ninei?*
  - *Dacă ai fi fost în locul lui Piotr, cum ai fi reacţionat la ajutorul acordat de clasă?*
  - *Ai colegi/prieteni de joacă care sînt într-o situaţie similară cu cea a lui Piotr? Care este atitudinea ta faţă de ei?*
  - *Le-ai propus vreodată să-i ajuţi? De ce?*
- (pentru analiza problemei din mai multe perspective)
  - *Cum a reacţionat tatăl lui Piotr la propunerea Ninei de a-i telefona fostei soţii?*
  - *Cum puteţi explica comportamentul Ninei? Cel al mamei? Dar al lui Rafal?*

Aplicînd *jocul de rol*, vom ţine cont de avantajele şi limitele specifice conţinutului ales. Acestea ar fi determinate, în primul rînd, de faptul că problemele familiilor divorţate le sînt cunoscute elevilor, fie că ei înşişi au trecut prin asemenea experienţă, fie că cineva din colegii/prietenii lor. Astfel, unul din dezavantaje constă în posibilitatea lezării intimităţii copiilor de către profesor, prin întrebări/concluzii referitoare la comportamentul personajului prezentat, sau de înşişi elevii, prin exprimarea unor opinii (mai ales atunci cînd sînt în dezacord cu cele ale colegilor, fiecare insistînd asupra veridicităţii propriei poziţii). De exemplu, elevii din cl. V–VI încă nu au capacitatea de a analiza lucrurile la nivel abstract şi există eventualitatea stingheririi persoanelor care se află în situaţia lui Piotr sau în cea a Ninei (acuzînd comportamentul părinţilor). Divergenţele pot fi preîntîmpinate, profesorul

trebuie doar să-şi cunoască foarte bine clasa, să ştie cum să evite unele incidente sau să fie pregătit pentru a aplana posibilele conflicte. O soluție în prevenirea unor situații neplăcute ar fi şi exemplul familiei Ninei: deşi problema abordată este foarte aproape de experiența elevilor, faptul că ea vizează o familie din altă țară creează un mediu detaşat de realitatea lor imediată, ceea ce face mai puțin probabile personalizările unor opinii, judecăți etc.

Referindu-ne la avantaje, ar fi de menționat un aspect caracteristic tuturor copiilor (în special celor de grădiniță): *jocurile de-a mama şi tata.* Imitarea părinților la această vîrstă este una dintre cele mai frecvente activități ale copiilor care mai apoi trece în comportamente şi atitudini influențate în mare măsură de cele ale părinților. În această ordine de idei, *jocul de rol* la cl. IV-V este metoda cea mai eficientă de a-i aduce pe elevi la conştientizarea anumitor roluri în familie. Fiind în postura mamei sau a tatălui care trebuie să urmărească reuşita copilului la şcoală (de exemplu, prin improvizarea/simularea cîtorva situații: discuție cu dirigintele, participarea la adunarea părinților etc.), elevii vor înțelege de ce adulții sînt atît de severi în privința studiilor şi de ce uneori le impun copiilor ore de meditație la obiectele mai puțin preferate.

Jucînd un anumit rol, copilul pătrunde în specificul acestuia, devenindu-i mult mai clare drepturile şi obligațiile personajului.

M-a impresionat un caz descris într-un ziar despre rezolvarea de către părinți a unei probleme legate de „pretențiile" financiare ale fiului lor:

De mai mult timp fiul (în vîrstă de 12 ani) le cerea părinților să-i procure un calculator, considerînd că venitul lunar al acestora (aproximativ 14 000 de lei) este absolut suficient. Zadarnic încercau părinții să-i explice că ar exista alte priorități, feciorul rămînea la ideea sa. Atunci tatăl a luat, după părerea mamei, o decizie foarte riscantă: i-a pus pe masă fiului salariul şi i-a zis: „Poftim, repartizează tu banii astfel încît să achiți serviciile comunale, să asiguri familia cu alimente pe parcursul întregii luni, să aloci o sumă oarecare pentru cele trei zile de naştere (bunica, verişorul tău şi fiica unor prieteni de familie) etc." Tatăl i-a pus pe masă şi lista de necesități care urmau să fie satisfăcute.

Băiatul s-a bucurat de şansa oferită: era absolut convins că îşi va cumpăra computerul mult dorit. La sfîrşitul lunii însă dispoziția lui era cu totul alta. El a reuşit să facă față unei distribuiri eficiente a banilor, dar pentru calculator bani nu i-au ajuns. În schimb s-a ales cu un beneficiu mult mai important după părerea lui: a învățat cum se dirijează banii, a înțeles cît de dificil este acest lucru.

Posibilitatea de a procura un computer rămînea în vigoare, dacă în acest scop, pe parcursul cîtorva luni, s-ar fi alocat o sumă oarecare: fiul însă a renunțat, adică a amînat cumpărătura pentru momentul cînd singur va putea să o achite din propriul cîştig.

Impresionant! Ce tată curajos! I-a încredințat copilului o sarcină atît de complicată în zilele noastre!

Istorioara relatată prezintă pentru noi interes din perspectiva efectului *jocului de rol*: băiatul a ajuns singur la concluzia la care părinții încercau cu disperare să-l aducă de mai mult timp. Fiind în ipostaza părinților, rezolvarea unor probleme financiare l-a ajutat să pătrundă în esența lucrurilor, să le conştientizeze temeinic.

Care ar fi analogia la clasă în cazul dat? Evident, nu poate fi vorba de păstrarea dimensiunilor de timp şi spațiu pentru un asemenea exercițiu: cele 45 de minute (chiar şi cîteva lecții) nici pe departe nu sînt suficiente pentru a-l face pe copil să conştientizeze anumite situații. Există, totuşi, o soluție şi anume: *implicarea* — un principiu foarte important, respectarea căruia asigură eficiența *jocului de rol* – elevul trebuie să ia o atitudine serioasă față de rol şi să nu rămînă doar cu bucuria jocului.

Vom menționa şi un alt avantaj al *jocului de rol*: atunci cînd copilul exercită rolul părintelui în diverse ipostaze, pe lîngă faptul că îşi dezvoltă abilitatea de a-l aborda din mai multe puncte de vedere, el îşi formează un algoritm bazat pe principalii factori care determină relația sa cu părinții. În funcție de aceştia copilul va examina ulterior orice situație, fie reală, fie propusă ca sarcină de lucru la lecții. Un astfel de algoritm îl va ajuta să răspundă sigur la întrebarea ***de ce***? Experimentul *Noi şi legea* a demonstrat că majoritatea elevilor nu erau capabili inițial să dea un răspuns argumentat, plauzibil şi concis – ceea ce afectează enorm capacitatea de a analiza obiectiv o problemă şi de a lua independent o decizie.

Încercînd să simuleze comportamentul părintelui, să examineze lucrurile de pe pozițiile acestuia, copilul va fi solicitat să-şi expună părerea despre conduita aleasă şi ***de ce****?* a procedat/a judecat anume aşa. Atunci cînd mama îl va trimite la culcare înainte de ora douăzeci şi trei sau cînd tata îi va cere socoteală pentru unele acțiuni, acest ***de ce****?* îi va suna în urechi, urmînd anumite raționamente/răspunsuri.

Aplicată la situații ce vizează relațiile în familie, ar fi de reținut cîteva principii privind eficiența metodei *jocul de rol* în realizarea obiectivelor:

- Situațiile propuse vor fi preluate, în mare parte, din experiența nemijlocită a elevilor.
- Profesorul va avea grijă să nu se pronunțe direct sau indirect „verdicte", concluzii pripite ce ar putea ofensa elevii aflați într-o situație similară cu cea „jucată" (cînd e vorba de relațiile în familie această probabilitate e foarte mare).
- Cadrul didactic va urmări ca elevii să se implice serios şi să-şi asume maximum de responsabilitate la interpretarea rolului, astfel încît colegii să reuşească să perceapă specificul acestuia.
- Fiecare „reprezentație" va finaliza cu o analiză cît mai profundă, solicitîndu-li-se elevilor să-şi argumenteze atitudinea, folosind întrebarea ***de ce***

Dacă aceste cîteva criterii esențiale ar fi respectate la

aplicarea *jocului de rol* pe probleme de familie, cu siguranţă activitatea ar atinge parametrii unei înalte eficienţe.

***

Pentru clasele de liceu, unde activitatea se fundamentează mai mult pe gîndirea abstractă, elevii fiind capabili să abordeze holistic o problemă, se poate practica o altă variantă a *jocului de rol – judecăţi în triadă (vezi Noi şi legea, Ghidul profesorului, p. 66)*. Elevii pot fi puşi în situaţia de a analiza lucrurile nu doar din perspectiva copil–părinte, ci şi din cea a legii care reglementează relaţiile în familie.

Pentru elevul de gimnaziu este suficient să ştie că are dreptul la un nume, de a fi educat în familie etc., iar părinţii au obligaţia de a-l creşte, de a avea grijă de el etc.

Liceanul însă doreşte să afle limitele educaţiei pe care părintele i-o dă: cine stabileşte ce muzică poate asculta, la ce oră urmează să vină seara acasă etc., precum şi unde se termină responsabilitatea părinţilor şi începe a lui: cine plăteşte despăgubirea pentru gardul dărîmat în rezultatul unei plimbări cu automobilul tatălui (fără ştirea acestuia), ce face cu cîştigul obţinut peste vară în calitate de realizator, este nevoie să ceară învoirea părintelui pentru a-şi vinde casetofonul etc.

În asemenea situaţii ca mijlocitor între părinte şi copil apare *legea*. Pînă unde însă are voie ea să intervină în această relaţie? – se întreabă atît copilul cît şi părinţii.

Să revenim la discuţia Ninei cu familia sa: poate fi propusă această situaţie pentru elevii de liceu? Fără îndoială. Doar că se vor aplica alte metode, cum ar fi: *adoptă o poziţie, cartea comunităţii* etc. Utilizînd *judecăţi în triadă*, elevii de asemenea vor juca anumite roluri, de astă dată însă va fi analizată nu atitudinea personajelor, ci legea care trebuie să aplaneze conflictul dintre părinţii lui Piotr. Elevii vor forma cîteva grupuri conform următoarelor roluri:

- avocatul lui Piotr (tatăl lui Piotr);
- avocatul mamei lui Piotr;
- judecătorul.

Cei doi avocaţi vor pregăti o listă de argumente cît mai plauzibile pentru a apăra interesele clienţilor, apoi se vor înfăţişa judecătorului căruia îi vor expune pe rînd cele două poziţii. Ulterior, pentru a face anumite concretizări, judecătorul va pune cîteva întrebări, inclusiv:

- *De ce Piotr/tatăl lui doreşte să menţină legătura*?
- *De ce mama îi interzice fiului să se vadă cu tatăl său*?

şi va lua o decizie: cui îi acordă cîştig de cauză şi de ce (deoarece hotărîrea va fi adoptată în baza argumentelor expuse, drept dovadă va fi adus cel care a influenţat poziţia judecătorului).

Ca şi în cazul *jocului de rol*, după anunţarea deciziilor, se va analiza activitatea, adresîndu-i fiecărui personaj cîteva întrebări:

- *Cum te-ai simţit în calitate de avocat/judecător?*
- *Ţi-a fost uşor/greu să-ţi argumentezi poziţia/să iei decizia respectivă? De ce?*
- *Ai susţinut o poziţie contrară propriilor convingeri vizavi de situaţia abordată? Ce învăţăminte ai tras din faptul că ai demonstrat ceva cu care, în fond, nu eşti de acord?*

Vor urma întrebări referitoare la legea în baza căreia s-au formulat argumentele celor doi avocaţi şi s-a luat decizia:

- *Acceptaţi prevederile legii la acest capitol? De ce?*

În caz că cineva nu le aprobă:

- *Poate fi modificată legea astfel încît să fie una echitabilă/perfectă?*

Metoda *judecăţi în triadă* a fost apreciată de elevi drept cel mai captivant mod de activitate care îi implică în egală măsură pe toţi şi le oferă posibilitatea să găsească mai multe răspunsuri la întrebarea: *Care sînt limitele aplicării legii în viaţa de familie?*

Ţinînd cont de specificul tehnicii *judecăţi în triadă* (se aplică doar la situaţii care în realitate necesită soluţionare prin proces de judecată), spectrul problemelor pe care le putem aborda/rezolva este mult mai îngust decît în cazul altor metode (gama obiectivelor este însă la fel de impunătoare ca la orice metodă interactivă). Totuşi, prin acest procedeu se reuşeşte antrenarea optimă a elevilor în discutarea şi analizarea problemelor ce îi preocupă. Este necesar, desigur, de a respecta următorul principiu: situaţia selectată să fie absolut reală (inclusiv şi decizia judecăţii), deoarece elevii simt foarte bine improvizaţiile şi ar putea pierde interesul pentru subiectul dezbătut. Această condiţie astăzi nu prezintă dificultăţi, fiindcă pentru majoritatea familiilor este actuală intervenţia legii în relaţiile dintre părinţi şi copii în cele mai diverse cazuri: căsătorii înainte de 18 ani, încheierea unor convenţii de vînzare - cumpărare, plecări peste hotare etc.

În concluzie, sperăm ca cele expuse să constituie o provocare pentru profesorii cu experienţă în abordarea problemelor referitoare la relaţiile familiale, fie în cadrul orelor de educaţie civică, fie în cadrul celor de psihologie, dirigenţie etc., şi care negreşit vor reacţiona prin valorificarea unor sugestii sau a unui feedback constructiv. Dată fiind conjunctura ce determină situaţia disciplinei *Educaţie civică* (deficitul de materiale didactice, pregătirea profesională insuficientă etc.), cadrelor didactice li se solicită independenţă în elaborarea proiectelor de activitate, inclusiv la temele ce ţin de familie, abilitatea de a stabili obiectivele cele mai relevante şi de a găsi metoda optimă de predare. Dacă independenţa este condiţionată de un spirit cu adevărat deschis şi democratic, succesele vor contribui considerabil la creşterea culturii civice atît a elevului cît şi a familiei acestuia. În rezultat, societatea nu va avea decît de cîştigat.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Curriculum *Educaţia civică*, clasele V–IX, Editura ARC, Chişinău, 2001.
2. Curriculum *Noi şi legea*, clasele X –XII, Editura Epigraf, Chişinău, 1999.
3. *Noi şi legea*, *Ghidul profesorului,* Editura Litera, Chişinău, 2001.

Educarea copiilor din clasele primare în spiritul libertății şi al responsabilității

Ala **BĂLĂNUȚĂ**

„O mare dorință de a obține libertatea ne garantează libertatea."

Napoleon Hill

Educarea copiilor în spiritul libertății şi al responsabilității se relevă de mare importanță de la cea mai fragedă vîrstă. Perioada şcolarității mici ne oferă multiple surse şi avantaje. De aceea, este vital să profităm din plin de ele şi să orientăm în mod adecvat procesul educațional, pentru a clarifica şi a elucida diverse pro-bleme de comportament, cauzate de neînțelegerea corectă a semnificației noțiunilor respective şi de lipsa aplicării corespunzătoare a acestora în viața şcolară de zi cu zi şi în cea socială, în general.

Dicționarul explicativ al limbii române definește termenul *libertate* ca *„posibilitatea de a acționa după propria voință sau dorință; posibilitatea de acțiune conştientă a oamenilor în condițiile cunoaşterii (şi stăpînirii) legilor de dezvoltare a naturii şi a societății."*

Expresiile-cheie care completează această accepție sînt:

- libertate individuală – dreptul ce garantează inviolabilitatea persoanei;
- libertate de conştiință – dreptul oricărui cetățean de a avea o opinie proprie în orice domeniu de activitate;
- libertatea opiniei sau libertatea gîndirii – dreptul de a exprima în viu grai sau în scris părerile proprii.

Din gama de sensuri prezentate, deducem uşor importanța conceptului de libertate pentru edificarea personalității copilului, pentru asigurarea unui succes elementar în viața cotidiană.

Responsabilitatea, conform dicționarului, este *„obligația de a efectua un lucru, de a răspunde, de a da socoteală de ceva, de a accepta şi suporta consecințele."*

Copilul are nevoie de *libertate* pentru *a deveni Om* şi *a se simți Om*; de *responsabilitate* pentru a-şi desăvîrşi personalitatea. Adulții care îi însoțesc şi îi facilitează parcursul şcolar urmează să-i ofere posibilitatea de a răspunde la mesajul educațional, în mod conştient şi deliberat; să-i acorde o libertate care însă nu pune în umbră disciplina, diversele obligațiuni ce îi revin.

Libertatea şi responsabilitatea sînt două noțiuni care, privite superficial, ar părea că se exclud, după o analiză mai profundă însă constatăm apropierea şi completarea lor reciprocă. Doar cîteva exemple simple ar putea să deschidă o perspectivă realistă asupra problemei, elucidînd anumite blocaje.

După părerea noastră, numeroasele restricții cu care se confruntă copilul în şcoala tradițională şi în multe familii îi limitează atît libertatea de acțiune cît şi cea de gîndire şi, respectiv, de comunicare. Comportamentul restrictiv al educatorului, manifestat inclusiv în replici de tipul: „Vorbeşti doar cînd eşti întrebat"; „Toți tac şi lucrează", repetate obsesiv, devin nişte arme distructive ce încătuşează libertatea copilului.

În altă ordine de idei, atunci cînd se propune o sarcină în clasă şi nu este explicată şi înțeleasă suficient de la început, deseori învățătorul intervine cu voce tare, cu lămuriri suplimentare pe parcurs, sperînd că ajută şi orientează elevii pe o cale bună, în realitate însă îi deranjează şi îi întrerupe pe cei ce au perceput-o şi o realizează. De preferat este ca profesorul să vină cu precizări (în şoaptă) doar pentru copiii care nu au înțeles sau rezolvă eronat, fiindcă altfel se „atentează" la libertatea de acțiune a acestora, la libertatea de alegere a unei soluții.

Am fost tentată să reflectez şi să abordez această temă mai ales atunci cînd, după o experiență mare de muncă şi anumite împrejurări, am făcut o retrospectivă asupra moştenirii, pe care noi, generația adultă, o avem de la vechiul regim şi care ne creează diverse blocaje psihice şi comportamentale. Spiritele mai critice susțin că „formații" acelor timpuri resimt şi azi repercusiunile regimului de cazarmă, de „închisoare", cu reguli stricte, impuse şi respectate în mod automat, inconştient. Toate acestea generează, pînă la urmă, nişte tipare neproductive, ce încătuşează cugetul, libera inițiativă, creativitatea etc. Astfel, astăzi, întîlnim mii de cetățeni dezorientați, chiar ratați, incapabili să-şi dirijeze viața, inapți să profite de propria libertate, să o valorifice creativ, să-şi formeze copiii în acest spirit. Şi totuşi, deschiderea de care beneficiem în prezent ne oferă posibilități pe care ar fi păcat să nu le folosim, deoarece libertatea şi responsabilitatea vor caracteriza personalitatea viitorului, iar în Europa nu

putem intra decît sub aureola democraţiei, în care drepturile şi obligaţiunile se îmbină şi acţionează în mod armonios.

Multiple oportunităţi în acest sens ne propune şi activitatea educaţională din cadrul Programului *Pas cu Pas*, al cărui motou poate fi rezumat printr-o singură îmbinare de cuvinte: **provocare la schimbare** – schimbare în spiritul libertăţii şi al responsabilităţii.

Conceptul Programului se bazează pe elaborările celor mai buni teoreticieni ai ştiinţelor educaţiei: Jean Piajet, Lev Vîgotski, Erik Erikson, Carl Rogers, Maria Montessori, Howard Gardner. În cadrul acestui program se aplică practici educaţionale *centrate pe copil*, pe *valorile copilăriei* şi ale *jocului*, fundamentate pe libertate şi responsabilitate, din perspectiva *individualizării* de la cea mai fragedă vîrstă şi a *planificării orientate după necesităţile elevului*. Învăţătorii construiesc un *proces educaţional integrat*, realizat într-un *mediu modificat*, ce provoacă copilul *să înveţe activ*, trăind bucuria *cunoaşterii* prin *explorare* şi *descoperire*. Procesul, relaţiile şi rezultatele se apreciază prin prisma *evaluării continue*, care conduce deseori spre autoevaluare adecvată şi *asumare de responsabilităţi* pentru alegerile făcute şi deciziile luate – toate plasate în contextul unui *parteneriat armonios cu familia* şi *comunitatea.*

Carl Rogers, exponentul **metodelor pedagogice nondirective centrate pe copil,** ne oferă cîteva recomandări ce contribuie la formarea unui climat de învăţare liber şi responsabil:

- cînd învăţarea angajează persoana în întregime – cu sentimentele şi inteligenţa ei – penetrează cel mai profund şi se reţine pentru mai mult timp;
- democraţia presupune că învăţămîntul trebuie să ajute copiii să devină indivizi capabili de iniţiativă, care să-şi asume responsabilităţi, în stare de alegeri inteligente, apţi să se adapteze la situaţiile în schimbare şi să recurgă la experienţa lor într-o manieră creatoare (6, p.37).

„Mulţi educatori formaţi de şcoala tradiţională ne întreabă cu anumite rezerve: din moment ce se promovează cu atîta insistenţă satisfacerea intereselor variate ale copiilor, prezenţa continuă a jocului în sala de grupă, libertatea declarată atît de frecvent, nu există pericolul haotizării, dezorganizării procesului educaţional?" (6, p. 55). Această întrebare mi-am pus-o şi eu la început şi deseori mi-o adresează şi colegii. După o experienţă de patru ani (la sfîrşitul acestui an de învăţămînt voi avea prima promoţie *Pas cu Pas*) pot să răspund cu certitudine: nu. De vreme ce Programul este orientat spre nevoile copilului, managementul comportamental se produce în mod firesc şi eficace. Dispare necesitatea de a disciplina forţat şi directiv grupul de copii, întrucît se formează spiritul de autodisciplină. În sălile de clasă *Pas cu Pas* întîlniţi şi repere concrete pentru autodisciplinare, inclusiv *Regulile grupei*:

- ascultă cînd vorbeşte învăţătorul;
- ai grijă de materialele din clasă;
- cînd ai nevoie cere ajutor;
- ajută-ţi prietenii să înveţe.

Acestea sînt reguli ale copiilor, elaborate împreună cu profesorul. Copiii discută în prealabil fiecare aspect comportamental vizat, pentru a conştientiza oportunitatea şi beneficiile respectării normei, ea devenind astfel necesitate intrinsecă.

O clasă *Pas cu Pas* nu este una liniştită, dar nici una dezorganizată, neatentă. Aici domneşte întotdeauna un zumzet de activitate productivă. Cadrul didactic salută această atmosferă, în care copilul simte, gîndeşte, lucrează şi se exprimă, implicîndu-se cu responsabilitate în orice tip de activitate.

Forma-cheie de organizare a procesului instructiv la *Pas cu Pas – activitatea pe centre* – creează circumstanţe multiple pentru formarea spiritului de libertate, inclusiv a libertăţii de alegere, de opţiune, de realizare individuală a fiecărui copil.

Obiectivul major al Programului constă în promovarea libertăţii, a idealurilor şi principiilor democratice în rîndul copiilor, prin încurajarea gîndirii critice şi a creativităţii, învăţării individualizate şi găsirii de resurse educaţionale; stimularea dorinţei de a face alegeri şi a înţelege consecinţele acestora. Datorită acestui Program, rolul învăţătorului se modifică, transformîndu-se din furnizor de informaţii în mediator, facilitator al procesului de învăţare.

Mediul educaţional din cadrul Programului este dinamic, mereu în schimbare, bogat în materiale care susţin experienţele de învăţare ale copiilor în funcţie de caracteristicile lor individuale şi de gradul de dezvoltare. Educatorii pun bazele atitudinii copilului de a deveni adult activ, influent, preocupat de soarta de *"aici şi acum"* (4, p.3). Ei realizează acest obiectiv, punînd accentul pe joc şi individualizare, pe libertate şi responsabilitate deopotrivă.

Într-o şcoală tradiţională şi modestă de la ţară, o clasă *Pas cu Pas* constituie o oază spirituală şi intelectuală, ce oferă multiple posibilităţi de educaţie pentru a pregăti copiii să meargă în pas cu lumea avansată, să fie liberi, creativi şi responsabili.

Proiectarea didactică, avînd ca obiectiv formarea spiritului de libertate şi responsabilitate, devine pentru profesor un exerciţiu intelectual funcţional cu şanse reale de reuşită a elevilor.

Întrebările-cheie, care de mai bine de 10 ani mă ajută să fiu mai eficientă în activitatea mea, începînd cu proiectarea, sînt următoarele:

1. *Ce voi face?* – obiective operaţionale.
2. *Cum voi face?* – strategii educaţionale.
3. *Cu ce voi face?* – resurse educaţionale.
4. *Cum voi şti dacă au fost atinse obiectivele?* – sistemul de evaluare.

Rămîn în continuare fidelă axiomei conform căreia „un

lucru bine proiectat este pe jumătate realizat". Planificarea din perspectivă curriculară impune pe prim-plan stabilirea taxonomiei obiectivelor, incluzîndu-le şi pe cele operaţionale. Clasificate după importanţa lor, triada apare inversată: *atitudinale* – afective, volitive (cum va şti să fie elevul); *formative* – capacităţi (ce va şti să facă elevul); *informative* – cunoştinţe (ce va şti elevul). Într-un cadru bine organizat, învăţătorul poate oferi un spaţiu dozat de libertate şi creativitate, iar elevii se implică, conştientizîndu-şi obligaţiunile dictate de rolul lor şi de mediul în care activează. Atunci cînd organizez o activitate după un plan bine gîndit în prealabil, pot să-mi fixez şi să urmăresc cu atenţie manifestarea liberă şi creativă a copiilor, angajarea şi rezolvarea cu responsabilitate a diverselor probleme dictate de situaţia concretă de învăţare.

Cercetătorul G. Albu conchide, drept rezultat al unei investigaţii, că, pentru stimularea şi afirmarea libertăţii şi individualităţii în educaţie, este nevoie de o nouă concepţie educaţională, de o nouă pedagogie, pe care o fundamentează în cartea ***Introducere într-o pedagogie a libertăţii***:

- *o pedagogie a fructificării timpului* în folosul vieţii, spiritului, formării de sine, creaţiei;
- *o pedagogie optimistă şi încrezătoare* în nevoia omului de a-şi exprima ceea ce are mai profund, inconfundabil în el;
- *o pedagogie a iubirii şi dăruirii*, fără de care nimic nu se poate primeni;
- *o pedagogie deschisă* la orice experienţă, ce ar putea spori cugetul uman;
- *o pedagogie a schimbării*;
- *o pedagogie a sincerităţii şi dialogului raţional*, în care primează argumentele, tăria şi numărul lor;
- *nu o pedagogie a securizării, ci una a afirmării* (1, p.73).

Toate aceste caracteristici ale pedagogiei se „asamblează" în mod fericit în filozofia şi tehnologia *Pas cu Pas*, pe care am reuşit să le aplic şi să le valorific în activitatea elevilor.

Baza tehnologică a Programului *Pas cu Pas* se constituie dintr-o varietate amplă de tehnici, inspirate din variate teorii şi practici educaţionale, impunîndu-se cele promovate de *Lectură şi scriere pentru dezvoltarea gîndirii critice*, inclusiv brainstorming, sinelg, scrierea liberă, diverse jocuri etc. O tehnică interesantă este jocul *Pictograma*, care poate fi folosită la orele de limba română, artă plastică, ştiinţe sau lucru manual, în funcţie de obiectivele propuse. Exemplul ce urmează a fost aplicat la ora de limba română, cl. a IV-a.

Li s-a citit elevilor cuvintele *frig, cald, bucurie, prietenie, hărnicie, tristeţe,* apoi li s-a propus să redea prin desen şi culoare obiectele, fenomenele ce le reprezintă sau se asociază cu acestea. Conştienţi de faptul că trebuie să realizeze sarcina didactică, copiii au avut în final cîte o variantă originală.

Desenele au fost variate şi interesante ca şi individualitatea fiecărui copil. Elevii nu au fost deloc influenţaţi, fiind absolut liberi să redea ceea ce simt, ce pot şi ce cunosc. După o analiză a lucrărilor, descoperim universul de cunoştinţe şi de preocupări al acestora.

Hărnicia, de exemplu, se asociază cu ciocanul, sapa, toporul, pîinea coaptă, căldarea cu apă, care ilustrează îndeletnicirile din mediul rural.

Bucuria este echivalentă cu căldura, în multe lucrări simbolurile-cheie fiind soarele, floarea, focul, cadoul frumos ambalat, bomboanele etc.

Tristeţea, după părerea copiilor*,* se vede doar pe faţa omului, *prietenia* de asemenea este ceva pur omenesc.

În general, asocierea culori-obiecte denotă o gîndire concretă a elevilor, libertatea lor fiind legată în mod direct de eul propriu şi de mediul înconjurător. Un astfel de joc dezvoltă fantezia şi libertatea de exprimare şi de reflecţie a copiilor.

Alt exemplu de tehnică utilizată frecvent pentru dezvoltarea spiritului de libertate şi responsabilitate la copii este *scrierea liberă.* După o convorbire prealabilă despre esenţa libertăţii, limitele ei, apariţia şi importanţa responsabilităţii, le-am propus elevilor să mediteze asupra temei *"Ce înseamnă să fii liber acasă?"*. Ca suport teoretic pentru dialogul pregătitor cu copiii a servit, alături de alte surse, materialul de mai jos (8, p. 7).

Motoul discuţiei l-a constituit *„Omul, o creaţie liberă a naturii"*, apoi s-au citit şi s-au analizat următoarele texte de Ştefan Tudor:

I. *Natura a creat soarele departe, în cer. Lumina şi căldura lui se răspîndesc liber de jur împrejur, ajung liber pe pămînt.*

Prin căldura şi lumina lui, soarele a creat pe pămînt condiţii de viaţă. În condiţiile de viaţă care au apărut, natura a creat pe pămînt o nouă formă de existenţă a sa – omul.

Aşadar, omul este o creaţie liberă a naturii, o părticică a naturii, pentru că omul a apărut pe pămînt independent de faptul că a dorit el să fie creat de natură ori nu a dorit.

TU EŞTI LIBER! Fiecare om, fiecare copil de pe pămînt, toţi sînt liberi.

II. *Fiecare om (copil) e liber, are libertate, pentru că fiecare om (copil) e o creaţie liberă a naturii, o părticică a naturii.*

Aici e locul să ne punem întrebarea: o dată ce omul e liber, poate el să facă tot ceea ce îi trece prin cap?

Să vedem mai întîi, cum se întîmplă cu soarele. El răsare în fiecare dimineaţă şi în fiecare seară apune. Niciodată nu se abate din drumul său, nu iese în calea altor stele să se ia cu ele la harţă.

Elevii au reflectat şi au scris în deplină libertate tot ce le-a venit în minte la subiectul *Ce înseamnă să fii liber acasă?* Cîteva mostre din lucrările produse ni se par concludente în acest sens.

A fi liber acasă nu e altceva decît atunci cînd se ţine cont de părerile şi propunerile noastre, ale copiilor. Ce poate fi mai frumos decît să fii liber şi să faci ce vrei? Dar această libertate

are şi ea o limită. E bine să fii liber, dar nu într-atît încît să faci de rîs lumea din jur. Căci dacă ai dreptul la libertate, ai şi îndatoriri. Să te joci, să faci ce vrei, asta e libertatea. Cred, totuşi, că nu întotdeauna este binevenită libertatea acasă, dar nici să n-o ai deloc nu e bine. Din păcate, uneori ea acţionează şi negativ, creînd neplăceri în familie. Prea multă libertate ar face chiar rău lumii înconjurătoare, dar totuşi ea este cea mai preţioasă şi cel mai des discutată în rîndurile copiilor, cea mai dorită şi mai avută.

Catan Cristina

E bine să fiu liberă acasă, fiindcă o jumătate de zi sînt ocupată la şcoală. Cînd sînt acasă, îmi place să am timp liber, să mă duc la săniuş cu copiii. Cînd vin acasă, prima mea dorinţă este să-mi fac lecţiile în voie. Îmi place să stau lîngă sobă şi să citesc o carte, să privesc desene animate. De aceea e foarte bine să fii liberă acasă.

Grosu Galina

Vreau să spun că atmosfera din familia noastră este liniştită. Părinţii mei se stimează şi mă iubesc. Ei se comportă cu mine ca şi cu un om matur. Niciodată nu am avut frică de părinţi. Timpul liber mi-l organizez eu însămi, pentru că părinţii nu m-au obligat nicicînd să fac ceva, ştiu şi singură ce am de făcut: dimineaţa strîng patul şi aranjez hainele; după ce vin de la şcoală, iau prînzul şi spăl vesela, apoi îmi fac lecţiile şi plec la joacă, dar dacă mămica spală, face mîncare sau curăţenie, eu o ajut cu ce pot. Sînt bucuroasă cînd mămica îmi adresează cuvinte de laudă. Timpul meu liber depinde de temele pentru acasă şi de materialele pe care le pregătesc suplimentar. Uneori citesc o poveste, desenez, privesc televizorul, brodez ş. a.

Curoşu Doina

Continuăm să avem certitudinea că mediul este cel care ne creează oportunităţi, ne ajută sau ne pune bariere în dezvoltarea libertăţii şi responsabilităţii la copiii de diferite vîrste. Lecţiile de limba română, matematică, ştiinţe etc., minuţios proiectate şi desfăşurate cu angajarea plenară a elevilor şi învăţătorului, cu răspundere reciprocă, au un cuvînt greu de spus în această ordine de idei. Astfel, cota de 90 % de implicare liberă şi responsabilă a elevilor clasei a IV-a în rezolvarea sarcinilor didactice de la lecţiile demonstrative finale exprimă un procent avansat. Aceste ore, ca şi toate celelalte de altfel, m-au convins că elevii înţeleg ce se întîmplă în jurul lor prin corelarea noilor experienţe de studiere cu achiziţiile deja dobîndite, învăţarea devenind un proces interactiv ce implică copiii, adulţii şi mediul înconjurător.

Conchidem cu sinceritate că idealurile noastre sînt mari, ele ne menţin entuziasmul. Dacă n-am fi optimişti, n-am crede în rolul salvator al şcolii. Modelul şcolii primare, atitudinile, capacităţile şi cunoştinţele formate aici au o valoare incontestabilă şi dacă nu vom asigura succesul copilului la această vîrstă, vom perpetua incultura, lipsa de curaj şi de demnitate, diverse complexe de inferioritate. Modesta noastră investigaţie a pus nişte accente, a dezvăluit o experienţă şi, nu în ultimul rînd, a exprimat o atitudine faţă de tot ceea ce înseamnă Programul *Pas cu Pas* în clasele primare. Or, este atît de important ca elevii să ştie că libertatea nu poate fi nelimitată, căci s-ar transforma în contrariul ei; nu se poate extinde într-atît încît să împiedice libertatea altuia. Din păcate însă în societatea noastră „descătuşată" se consideră deseori depăşite legile bunei cuviinţe.

Nouă, cadrelor didactice, inclusiv celor de la clasele primare, ce punem baza reuşitei şcolare (de care depinde, în mare parte şi cea personală, socială), ne pasă foarte mult cum se modelează sufletul unui copil. Nerespectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale copiilor ar fi unul dintre semnele principale că trăim într-o lume a fărădelegii, al cărei viitor moral este deosebit de sumbru. Libertatea însă nu trebuie să se transforme în libertinaj, noţiune definită ca o *„comportare care sfidează regulile decenţei, ale bunului simţ"*.

Toate constatările şi afirmaţiile ştiinţei pedagogice se bazează pe observări şi experimente. Cei cinci ani de reformă a învăţămîntului, în general, şi doi ani de activitate expres la acest subiect, în mod special, îmi permit să afirm că, practicînd o proiectare didactică raţională şi aplicînd diverse tehnici interactive, am remarcat o tendinţă vizibilă de schimbare spre bine, de descătuşare, de libertate şi democratizare a mediului şcolar creat de Programul *Pas cu Pas*. Am reuşit, cred, să cultiv la copii sentimentul şi dorinţa de libertate şi de responsabilitate prin implicare activă în procesul de învăţare, pe care aceştia îl construiesc şi îl modelează singuri.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Albu, G., *Introducere într-o pedagogie a libertăţii* (Despre libertatea copilului şi autoritatea adultului), Editura Polirom, Iaşi, 1998.
2. Cristea, S., *Dicţionar de pedagogie,* Grupul editorial Litera-Litera Internaţional, Chişinău-Bucureşti, 2000.
3. Dewey, J., *Democraţie şi educaţie*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1972.
4. *Educaţia centrată pe copil 0-3 ani*, E.S.Szanton (edit.) în colaborare cu Institutul pentru o societate deschisă, Bucureşti, 1998.
5. Mill, J. St., *Despre libertate*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998.
6. Peretti, A., *Educaţia în schimbare,* Editura Spiru Haret, Iaşi, 1996.
7. *Pas cu Pas. Să facem cunoştinţă,* Editura Epigraf, Chişinău, 2001.
8. Tudor, Şt., *Drepturile mele, ce să fac cu ele?,* PNUD (Moldova), Chişinău, 2001.

Excursiile şcolare

Eliza **DULAMĂ**

Opiniile exprimate în acest articol se bazează pe constatările efectuate pe parcursul a peste 30 de excursii organizate în calitate de profesor şi observator al comportamentului participanţilor – elevi de liceu şi cadre didactice. Pentru obţinerea rezultatelor, am utilizat, ca metodă calitativă de investigaţie, observaţia, definită drept *act de urmărire şi descriere sistematică a comportamentelor şi evenimentelor studiate ce au loc în mediul social natural* (Banister, Burman, Parker, 1995). Cu toate că observaţia are caracter de *nonintervenţie*, iar observatorul nu provoacă deliberat situaţii specifice şi nu manipulează participanţii, în aceste excursii profesorul-organizator expune (intenţionat sau nu) membrii grupului la o diversitate de circumstanţe, majoritatea cu scop instructiv-educativ. Pentru buna reuşită a excursiei, cadrul didactic este obligat să acţioneze şi să reacţioneze, dar şi să analizeze minuţios feedback-ul oferit de participanţi.

Studiul nostru are în atenţie atît observarea *contextului* "real" în care s-au aflat elevii şi profesorii ca personalităţi concrete, cît şi *conţinutul* la care au fost expuşi. Multitudinea situaţiilor şi numărul mare de participanţi nu ne permit prezentarea întregului material rezultat, ci doar a unei selecţii de aspecte şi comportamente semnificative, în special pentru profesorii care organizează excursii sau sînt interesaţi de conduita adolescenţilor în afara şcolii. Nu ne propunem să oferim reţete, ci mai degrabă mostre din "viaţa reală", pentru a atenţiona cadrele didactice asupra unor consecinţe la care se pot expune sau se expun elevii atunci cînd ignoră anumite aspecte, crezînd că nu sînt relevante, sau cînd suferă de "orbire" în faţa unor comportamente pe care ar trebui să le prevină, să le sesizeze la timp şi să intervină imediat pentru stoparea lor.

ETAPA DE PREGĂTIRE A EXCURSIEI

În momentul în care un profesor proiectează o excursie cu scop educativ are în atenţie cîţiva factori: alegerea traseului, stabilirea programului, obţinerea aprobărilor din partea conducerii şcolii şi a forurilor superioare, constituirea grupului. Deoarece am organizat excursii cu durata de 2-7 zile în care drept mijloace de transport au fost utilizate trenul sau autocarul, ne vom referi numai la aspectele identificate în pregătirea şi desfăşurarea acestora.

Alegerea traseului, *a obiectivelor turistice şi a activităţilor* este o problemă dependentă de atitudinea şi competenţa organizatorului. Profesorul stabileşte traseul, gradul de dificultate şi complexitate al acestuia în funcţie de: scopurile excursiei, pregătirea fizică, vîrsta şi experienţa participanţilor, anotimp, mijloacele de transport disponibile, posibilităţile de cazare, preţurile, resursele de timp şi financiare existente etc. Pentru ca elevii să realizeze finalităţile educative vizate de profesor, traseul ales va cuprinde o combinaţie armonioasă, echilibrată şi variată de obiective turistice şi activităţi de recreare, ce i-ar stimula, le-ar menţine interesul şi i-ar transpune pe copii în situaţii generatoare de emoţii pozitive. Nu este recomandabil să se propună vizitarea unei suite de monumente arhitectonice şi ale naturii, banale ori asemănătoare, doar pentru a avea o listă cît mai lungă, ci este mai util ca elevii să fie "confruntaţi" pe viu cu obiective ce au valoare istorică, culturală, geografică, peisagistică deosebită. Pentru evitarea oboselii şi plictiselii participanţilor, itinerarul nu va avea nici în ansamblu, dar nici în anumite zile, o încărcătură prea mare de obiective turistice şi activităţi. Excesul şi resursele de timp limitate determină o vizitare în grabă, împiedică trăirile emoţionale şi momentele de reflecţie personală asupra celor văzute, iar elevii, extenuaţi de efortul depus, rămîn doar cu impresia că au "trecut" prin diverse locuri.

Programul fiecărei zile va fi stabilit cu prudenţă în funcţie de cadrul şi dificultatea traseului, de numărul şi importanţa obiectivelor, de locurile de masă şi cazare, de mijloacele de transport. Profesorul anticipează orele deşteptării, culcării, ale meselor, duratele deplasărilor de la un obiectiv la altul, timpul destinat vizitelor sau altor activităţi (dans, somn, plimbări etc.). Programul va fi respectat cu flexibilitate şi va fi adaptat sau restructurat în raport de situaţiile concrete. Supraîncărcarea acestuia de dragul impresionării sau atragerii participanţilor şi nerealizarea lui poate genera insatisfacţii. Pentru crearea unor stări emoţionale pozitive, este preferabil să fie vizitate obiective neprevăzute, iar membrii grupului să fie implicaţi în activităţi educative inedite, dar să nu se renunţe la anumite acţiuni proiectate. Dacă profesorul nu are competenţă pentru stabilirea traseului şi a programului zilnic, pentru alegerea obiectivelor turistice şi a activităţilor, este recomandabil să se documenteze sau să ceară spijinul unei persoane cu experienţă. El îşi asumă riscuri foarte mari dacă organizează o excursie pe un traseu necu-

noscut, dacă nu dispune de informaţiile necesare sau nu beneficiază de serviciile unei firme specializate în turism. Eşecul unei călătorii va determina conducerea şcolii să nu aprobe astfel de activităţi, iar pe elevi îi va descuraja să participe la excursii organizate de profesorul respectiv.

Constituirea grupului implică numeroase probleme de atitudine din partea profesorilor şi elevilor. Organizatorul va propune să fie însoţit în excursie de cadre didactice care au o relaţie optimă cu elevii. Un profesor-însoţitor ar trebui să întruchipeze obligatoriu cîteva calităţi şi atitudini: respect faţă de sine şi ceilalţi, faţă de mediu; corectitudine, punctualitate, flexibilitate, toleranţă, tact pedagogic, probitate morală etc. Nu este recomandabil ca elevii să fie acompaniaţi de pedagogi care manifestă atitudini negative faţă de ei, care sînt rigizi, intoleranţi ori au vicii. Chiar dacă copiii doresc să participe la excursie, în momentul cînd află cine sînt profesorii-însoţitori, ei renunţă, deoarece nu acceptă comportamentul acestora. Nici profesorilor-însoţitori nu le este indiferent cine face parte din grup şi deseori refuză să-i accepte pe copiii care au manifestări neadecvate în şcoală. Dacă organizatorul are certitudinea că elevii cu "probleme" vor avea o purtare adecvată şi că participarea la excursie poate produce schimbări fundamentale pozitive în comportamentul lor, asumarea responsabilităţii pentru aceştia constituie un argument puternic de a fi acceptaţi şi de ceilalţi profesori. În excursiile pe care le-am desfăşurat, am constatat că elevii „cu probleme" în şcoală s-au comportat ireproşabil, dacă am discutat în prealabil despre obligaţia de a-şi onora angajamentele şi despre posibilele consecinţe ale nerespectării lor asupra colegilor sau asupra profesorului-organizator.

Mai reuşite par a fi excursiile la care participă membrii unei clase, deoarece aceştia se cunosc foarte bine şi se simt minunat împreună. Pentru ca elevii să dispună de resursele financiare necesare pentru excursie, este indicat să fie informaţi din timp asupra traseului şi obiectivelor ce vor fi vizitate şi să fie consiliaţi să discute cu părinţii despre datele oferite. În situaţia în care anumite persoane nu dispun de mijloace, acestea pot fi obţinute de la sponsori sau de la comitetul de părinţi al şcolii. Dacă părinţii nu permit copiilor să plece în călătorie, este binevenită o discuţie a profesorului-organizator pentru identificarea cauzelor şi pentru soluţionarea problemelor. Ethos-ul acestuia este important în dialogul cu părinţii, deoarece ei doresc să fie siguri că elevii nu vor fi expuşi unor situaţii riscante ori periculoase, ci activităţilor cu scop educativ. În cazul cînd există elevi cu probleme de sănătate, profesorul află de la părinţi cum urmează să le preîntîmpine ori să depăşească stările de criză. Participanţii şi familiile lor primesc informaţii despre condiţiile de cazare şi masă, mijloacele de transport, alimentele şi echipamentul necesar, costurile diverselor servicii (telecabină, bilete la muzee, plimbare cu vaporul etc.); sarcinile pe care le vor îndeplini înainte, în timpul şi după excursie; regulile ce urmează să fie respectate; data, locul plecării şi întoarcerii.

Pentru evitarea accidentelor şi tensiunilor între membrii grupului, o parte dintre norme sînt impuse, iar altele – negociate cu elevii. Fiecare copil va semna înainte de plecare un tabel, angajîndu-se că va respecta regulamentul şcolar şi regulile de circulaţie, nu va părăsi grupul fără consimţămîntul profesorului-organizator, va urma indicaţiile profesorilor, va păstra curăţenia etc. Cînd se înscriu într-o excursie, prima impresie a elevilor este că vor face ce doresc, dar prin discuţii, ei conştientizează că nu le este permis orice, că profesorii îşi asumă obligaţia în scris în faţa forurilor superioare să răspundă de viaţa şi securitatea lor pe parcursul excursiei.

DESFĂŞURAREA EXCURSIEI

Dacă la şcoală lipsa de *punctualitate* nu este întotdeauna penalizată, în excursii această atitudine poate avea consecinţe nefaste. Pentru ca elevii să nu întîrzie la gară, ei trebuie să ştie la ce oră pleacă trenul, de pe ce linie şi care este punctul de întîlnire al grupului. Copiii urmează să fie avertizaţi că în cazul cînd nu se prezintă la timp, ei fie că vor pierde o parte din banii plătiţi, fie că au posibilitatea de a se deplasa cu alt tren, pe răspundere proprie. Dacă elevii pierd trenul într-un oraş necunoscut, unul dintre profesori însoţeşte grupul, iar celălalt rămîne pentru a-i "recupera" ori a le oferi sprijinul necesar în situaţii de criză. Cînd deplasarea se efectuează cu autocarul, nu li se va permite copiilor să întîrzie, întregul grup fiind obligat să-şi adapteze programul în funcţie de aceştia. Pentru ca elevii să înveţe să fie punctuali, profesorul poate negocia cu ei anumite "sancţiuni".

Deoarece programul unei excursii şcolare include *vizite la muzee*, pentru realizarea scopurilor instructiv-educative este important cum se constituie cadrul vizitei şi cum se comportă elevii. Pentru ca aceştia să nu fie suprasaturaţi de informaţii exprimate în diferite forme, ideal ar fi să nu se viziteze decît un muzeu pe zi (în prima parte a zilei) cînd elevii sînt odihniţi şi au cea mai bună dispoziţie pentru receptare şi cunoaştere, iar celelalte activităţi să varieze (plimbări în parcuri, cu telecabina sau cu vaporul, dansuri, vizionări de spectacole sau filme, vizitarea unor monumente arhitecturale ori istorice etc.). Dacă un oraş dispune de multe muzee, le vom alege pe cele cu o valoare instructiv-educativă mai mare. Pentru ca vizitarea muzeului să nu fie doar o plimbare prin faţa exponatelor, este binevenit ca elevii să primească explicaţiile unui ghid specializat, căruia să-i comunicăm exact ce ne interesează şi de cît timp dispunem. Cel mai mult ne-a impresionat pasiunea şi competenţa unei călăuze a Muzeului de istorie a României din Bucureşti care ne-a prezentat Sala tezaurului pe parcursul a patru ore, dar şi atitudinea elevilor care s-au aşezat pe mochetă în faţa vitrinelor şi îi ascultau fermecaţi cuvintele. Deoarece impactul instructiv-educativ pe care îl are vizita într-un muzeu determină o învăţare explicită şi implicită, calitativ

superioară prin expunerea şi comentariile unui specialist, de fiecare dată am solicitat un ghid, chiar dacă am plătit o taxă suplimentară.

Vizitarea unei biserici poate fi o situaţie de învăţare cu scop cultural-artistic, dar şi un moment de reconciliere ori de introspecţie, în funcţie de educaţia anterioară a elevilor ori de modul în care este organizată excursia. Prima problemă de atitudine la intrarea într-o biserică sau mănăstire o constituie îmbrăcămintea decentă, precum şi manifestarea unui comportament civilizat. Vizita la o biserică înseamnă mai mult decît ascultarea explicaţiilor unui ghid specializat sau admirarea picturilor şi arhitecturii, ea reprezintă un prilej de mare emoţie atunci cînd elevii aprind o lumînare, rostesc singuri sau în grup o rugăciune, depun o floare pe mormîntul unui voievod, fac o fotografie de grup cu preotul-ghid. În acele momente de pioşenie profesorii, fără a impune ceva, pot fi modele demne de urmat. O vizită la Mănăstirea Putna a constituit cea mai frumoasă lecţie de istorie la care au participat vreodată elevii ori profesorii din grup, o lecţie finalizată cu un cîntec la mormîntul lui Ştefan cel Mare şi Sfînt.

Dacă la lecţii elevii îşi controlează cu multă atenţie comportamentul şi se supun unor reguli stricte, în timpul excursiilor manifestarea lor nonverbală este slab cenzurată, motiv pentru care avem posibilitatea să-i cunoaştem mult mai bine şi în situaţii diverse. Remarcăm cu uşurinţă copiii timizi, pe cei expansivi sau cu calităţi de lideri, pe cei talentaţi într-un domeniu oarecare (muzică, sport, teatru, dans etc.), observăm relaţiile care există între ei, avem posibilitatea de a aborda alte subiecte decît cele ale lecţiilor. O excursie constituie un bun prilej pentru a consolida colectivul unei clase, este o ocazie în care timizii cîştigă încredere în sine şi ies din propria carcasă, cei dornici de afirmare au nenumărate posibilităţi de evidenţiere a calităţilor personale mai puţin remarcate la şcoală. Atitudinea profesorilor ori a colegilor este importantă în situaţiile în care unii elevi manifestă tendinţe de izolare, deoarece printr-o intervenţie adecvată aceştia sînt încurajaţi şi stimulaţi pentru a se integra grupului. Dacă un copil cu atitudini negative deţine poziţia de lider nonformal, pentru schimbarea conduitei acestuia, dar şi a întregului grup, cadrul didactic îi poate propune diverse sarcini organizatorice sau instructiv-educative cu scopul de a-i oferi posibilitatea manifestării unor comportamente pozitive şi de a da o altă valoare relaţiei profesor-elev-lider. Atribuirea rolului de lider unui alt elev poate determina scindarea grupului, crearea unor raporturi contradictorii şi a unor stări tensionate.

Pentru sănătatea şi buna dispoziţie a elevilor, atenţia noastră se va focaliza şi asupra a ceea ce sau cum mănîncă elevii. Dacă masa se serveşte la restaurant, este recomandabil să sistăm orice încercare, inclusiv a profesorilor, de a comanda alt meniu decît cel consumat de către grup, deoarece creează stări de frustrare pentru ceilalţi. În cazul cînd elevii consumă mîncare luată de acasă, o atenţionare din partea noastră prin care le sugerăm să ofere din pachetul personal şi colegilor poate determina atitudini de generozitate şi grijă pentru ei.

Un profesor începător ar putea crede că elevii vor adormi imediat ce îi trimite la culcare, dar tentaţia de a extinde amuzamentul pe parcursul nopţii este atît de mare încît majoritatea grupurilor cu imaginaţie bogată îşi găsesc diverse distracţii: de la bătutul cu perne, la vopsitul clanţelor de la uşă ori a colegilor cu pastă de dinţi sau zacuscă. Pentru prevenirea unor astfel de "distracţii", o interdicţie categorică poate fi suficientă, dar pentru siguranţă este bine să mai vizităm grupul după ora de culcare. În excursiile de lungă durată, participanţii sînt de obicei mai indisciplinaţi în prima seară, iar instalarea unei uşoare stări de oboseală îi determină în zilele următoare să folosească timpul nopţii pentru somn.

Pentru siguranţa elevilor, întotdeauna am preferat să fim împreună în cursul serii, să nu permitem un program la alegere. De aceea, am prevăzut mereu anumite activităţi. Participarea elevilor şi profesorilor la o discotecă poate fi un moment relaxant şi plăcut. Pentru asigurarea unei protecţii oficiale şi evitarea neplăcerilor, de fiecare dată le-am comunicat organizatorilor că sîntem un grup şi am cerut informaţii referitoare la problemele cu care ne-am putea confrunta (droguri, furturi, agresiuni verbale ori fizice etc.). O discuţie prealabilă cu elevii şi profesorii trasează anumite reguli de comportament: nimeni nu părăseşte grupul, să fie atenţi la persoanele străine cu care se comunică; se vine şi se pleacă în grup. Dacă locul de cazare are spaţiu disponibil pentru dans, se poate organiza o seară plăcută numai în grup. În cazul cînd există elevi timizi care nu dansează sau nu ştiu să danseze, prin discuţii şi insistenţe făcute cu tact, aceştia îşi vor depăşi propriile temeri şi vor accepta să participe.

Regulamentul şcolar interzice *consumul de alcool,* însă unii elevi nu respectă această prevedere chiar dacă au semnat la plecare un angajament, de aceea, înaintea fiecărei excursii le povestim întîmplări nefaste la care am fost martori. Într-o excursie cu foarte mulţi participanţi cazaţi la cabane diferite şi în care fiecare profesor răspundea de un anumit grup, o elevă, care avea ulcer la stomac, a bravat, consumînd cîteva înghiţituri de alcool tare. Impactul a fost atît de puternic încît eleva a făcut o reală criză de durere. Deoarece refuza să dea informaţii asupra calităţii şi cantităţii alcoolului, dar şi asupra stării sale de sănătate, spaima a fost puternică pentru tot grupul. După investigarea cazului, primul ajutor acordat de către profesoară a avut efectul dorit asupra "pacientei", iar grupul a fost avertizat într-un mod categoric. Pentru a nu crea diferenţe în respectarea regulilor de către excursionişti, este recomandabil ca profesorii să stabilească ce le permit elevilor.

Dacă în grup există persoane din afara şcolii, li se impune să semneze tabelul oferit participanţilor şi integrarea lor în colectiv ca oricare alt membru. Pericole reale

reprezintă unii străini cu care elevii stabilesc relaţii de comunicare în localităţile vizitate. De aceea, întotdeauna avertizăm copiii să evite discuţiile cu persoane din afara grupului, să aibă o atitudine rezervată. Dacă totuşi se împrietenesc cu alţi tineri, dorim ca aceştia să ne fie prezentaţi. Ne-a impresionat gestul unui student cunoscut de una dintre eleve la discoteca studenţească la care a fost tot grupul. Aflînd programul nostru din a doua zi, studentul a cerut permisiunea să ne însoţească. Fiind acceptat, ne-a aşteptat cu o floare în mînă la intrarea în Parcul Herestrău din Bucureşti.

Deoarece excursioniştii sînt adesea cazaţi în cămine, am avut neplăcerea ca elevii noştri să rămînă fără anumite obiecte personale după stabilirea unor relaţii amicale cu "gazdele". Pentru ca elevii să nu fie victimele unor furturi, este necesară o discuţie asupra cîtorva modalităţi de protecţie împotriva hoţilor sau despre fapte autentice. De exemplu, două eleve credule şi naive din grupul unei colege au rămas fără o haină şi un inel, deoarece le-au dat să le "probeze" unor băieţi pe care i-au cunoscut în parc şi în momentul în care au protestat au constatat că numărul complicilor era mai mare.

CONCLUZII

Pe parcursul unei excursii şcolare profesorii şi elevii sînt protagoniştii multor şi variate situaţii plăcute, dar şi neplăcute, din care am remarcat doar cîteva. Modul de prevenire şi de rezolvare a problemelor cu care se confruntă participanţii unei excursii depinde foarte mult de atitudinea profesorului-organizator, căruia îi revine cea mai mare responsabilitate. Dacă profesorii îşi asumă rolul de a desfăşura o excursie care să determine învăţări explicite şi implicite din partea elevilor, atunci aceştia trebuie să proiecteze cu competenţă toate momentele excursiei şi să anticipeze cît mai multe din posibilele probleme. Răspunderea asumată obligă cadrul didactic la o supraveghere permanentă a participanţilor şi la intervenţii pedagogice imediate cu scopul de preîntîmpinare ori remediere a unor situaţii. Pentru ca o excursie să devină într-adevăr un complex de situaţii de învăţare în care elevii exersează atitudini, receptează informaţii şi trăiesc stări de mare emoţie, se cere o proiectare a acesteia, ţintind obiective educative clar formulate, o monitorizare a activităţilor şi un feedback adecvat. Profesorii nu ar trebui să uite nici o clipă că excursia şcolară este un vast *cîmp educaţional,* în care elevii şi pedagogii acţionează şi interacţionează, că asupra lor se opresc privirile copiilor care le studiază atitudinile permisive ori autoritare şi reacţionează în funcţie de acestea. Subtilitatea ori tăria profesorului în exprimarea cerinţelor şi a deciziilor determină grupul să-l urmeze cu încredere ori cu suspiciune, iar uneori chiar să conteste şi să se opună deciziilor.

O excursie reuşită marchează în memoria noastră şi a elevilor momente de neuitat. Ce înseamnă însă o excursie reuşită? Elevii pot aprecia excursia ca fiind reuşită dacă au făcut ce au dorit ei, chiar dacă aceasta nu a prevăzut nici un obiectiv instructiv-educativ ori profesorii nu s-au implicat în viaţa grupului. În opinia noastră, o excursie încununată de succes este aceea în care elevii au trăit momente emoţionante, au văzut locuri de neuitat, au dobîndit cunoştinţe interesante ori folositoare şi au realizat ceva în plus pentru autodesavîrşire.

Cu certitudine, nu orice profesor are curajul şi competenţa de a organiza o excursie şcolară, dar credinţa asupra schimbărilor pozitive pe care aceasta le poate determina în viaţa elevilor constituie un catalizator ce ne orientează pe calea dorită. Pe altarul unei excursii, profesorul-organizator jertfeşte pasiune, timp, energie, dar micul său sacrificiu face ca roadele pe care le culeg elevii pe parcursul cîtorva zile să fie mai bogate decît cele adunate în timpul unor nenumărate lecţii.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Banister, P.; Burman, E.; Parker, I., *Observation. In Qualitative methods in Psychology*, A Research Guide, 17-33. Open University Press, Buckingham, 1995.
2. Dulamă, Maria Eliza, *Didactică geografică,* Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1996.
3. Giurcănescu, C.; Vodă, C., *Îndrumător metodic pentru organizarea activităţilor turistice cu elevii*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983.
4. Soos Lenke, Năstase-Kovacs Maria, *Excursia – o experienţă fundamentală de cunoaştere*, în *Didactica geografiei*, nr. 2, Cluj-Napoca, 1998.

Tatiana **CARTALEANU**

Atelierul de scriere: variaţiuni

Dezvoltarea abilităţilor de scriere ale elevilor sau a competenţei de exprimare scrisă este permanent în atenţia profesorului, indiferent de disciplina pe care o predă. Nu numai învăţarea limbilor, ci şi a altor materii şcolare reclamă producerea textului scris: eseuri, comentarii, texte argumentative, rezumate, referate etc. De aceea, proiectarea şi organizarea unor lecţii în cheia ***atelierului de scriere*** este recomandabilă pentru diferite discipline.

Descifrînd în acest context semnificaţia atelierului, am putea să spunem că atelierul are un proces tehnologic clar şi un produs finit bine proiectat. În cadrul atelierului de scriere procesul tehnologic va include paşii necesari pentru acumularea informaţiei, organizarea textului propriu-zis, redactarea şi perfectarea lui. Produsul finit proiectat va fi textul scris de elev.

Un atelier de scriere, ca parte a strategiei de dezvoltare a gîndirii critice, nu se axează pe reproducerea celor învăţate, ci se realizează parcurgînd calea de la scrierea personală spre scrierea publică, cu aplicarea tehnicilor adecvate de *evocare*, de *realizare a sensului* şi de *reflecţie*. Posibilităţile combinării tehnicilor LSDGC pentru un atelier de scriere sînt numeroase. Demersul didactic însă nu trebuie să se axeze doar pe producerea textului, ci şi pe lectură sau/şi discuţie. Vom prezenta în continuare o variantă de combinare a diferitelor tehnici, racordate la cercetarea unui text existent deja şi cunoscut elevilor, care poate fi completat şi perfecţionat în continuare. Schematic, demersul didactic arată astfel:

- ✓ Profesorul selectează un text, pe care elevii îl vor citi şi în care vor putea interveni ulterior. Se poate alege un text ştiinţific sau unul artistic, un eseu, dar vom renunţa la texte literare clasice, precum şi la cele poetice, căci orice intervenţie ar fi catastrofală pentru ele.
- ✓ După o activitate adecvată de evocare, elevii citesc textul şi îşi exprimă reacţia, oral sau în scris.
- ✓ Elevii formulează diferite întrebări asupra textului, în conformitate cu tehnica ***Interogarea multiprocesuală***[1]**,** ca să avem certitudinea înţelegerii în profunzime a subiectului. Înţelegerea textului este necesară pentru activităţile ulterioare, de aceea profesorul va organiza interogarea în echipe sau frontal, rezervînd timp pentru discutarea răspunsurilor la întrebări şi pentru luarea de note.

Olga **COSOVAN**

- ✓ Urmează ***Lectura împotrivă***[2] a textului, cu înregistrarea întrebărilor. Aici profesorul poate cere un număr de întrebări de la fiecare elev sau elevii vor examina în echipe cîte un fragment. Este important ca lectura împotrivă să aibă un caracter constructiv, iar răspunsurile să implice declanşarea imaginaţiei.
- ✓ Prezentarea în faţa tuturor a întrebărilor şi detectarea celor mai interesante le va lăsa elevilor libertatea de a-şi alege cîteva (2-3) la care vor să dea răspuns.
- ✓ Elevilor li se acordă timp ca să găsească locul potrivit pentru eventualul răspuns la fiecare întrebare şi să formuleze textual acest răspuns. E bine ca răspunsurile să cadreze cu stilistica textului iniţial.

- ✓ Pentru facilitare, profesorul va pune la dispoziția elevilor un exemplar de text, în care se vor marca toate intervențiile.
- ✓ Urmează lectura textului cu toate completările făcute. Un elev va citi textul autoricesc pînă la punctul unde se va da răspuns la prima dintre întrebările formulate de clasă. Apoi se va citi la fel bucata din textul de bază şi completarea a doua şi aşa mai departe. Pe parcursul lecturii acestor completări, profesorul şi elevii vor aprecia coerența lor cu textul de bază.
- ✓ La încheierea lecturii, se discută asupra calității fragmentelor scrise de elevi şi se analizează textul finit. Este important ca elevii să țină seama de contextul în care se vor înscrie fragmentele produse, de specificul stilului individual al autorului.
- ✓ Pentru reflecție, este bine să se revină la obiceiurile unei țări, etnii, culturi şi să se discute importanța lor, impactul asupra persoanelor străine.

Se dă textul:

UN OBICEI

Scena se petrece la Madrid. Este seară, trecut de ora 11. Bineînțeles, ora înaintată şi dispariția zumzetului magazinelor nu face decît să pună şi mai mult în evidență motocicletele care gonesc demențial cu țevile de eşapament interpretînd diabolice arii reverberate de ziduri sau cîntecele şi chiotele grupurilor de tineri care bîntuie într-o veselă insomnie străzile şi noaptea. Madridul nocturn este încă mai zgomotos, mai vuitor decît cel de zi, cu maşinile mai nestăpînite, turiştii mai neintimidați, restaurantele mai deschise. În acest cadru agitat şi nepotolit, ici şi colo, pe trotuare sau chiar în mijlocul străzii, înconjurați firesc de goana vehiculelor, oamenii, singuri sau perechi, stau şi bat din palme. Privelişte, evident, ciudată, mai ales că, oricîtă perspicacitate ai avea, nu reuşeşti să descoperi scena aplaudată de aceşti stranii spectatori. Sînt prea netulburați pentru a fi nebuni şi prea mulți pentru a fi originali şi atunci nu rămîne decît să te încăpățînezi a descoperi ascunsul obiect al aplauzelor, spectacolul. Am cheltuit ore întregi în repetate nopți pentru a descoperi că el nu există. Există însă, mai spectaculos decît orice spectacol, straniul obicei: ca să intri după 11 noaptea într-o casă sau un hotel, să zicem, nu trebuie să suni - de altfel, nici nu există sonerii - trebuie să bați din palme.

Tot la două-trei străzi sau străduțe se află un paznic (serreno) înarmat cu o uriaşă legătură de chei, ale tuturor caselor pe care le are în pază. La bătaia din palme, în mod ideal, paznicul răsare din pămînt şi vine să-ți deschidă, în schimbul unui bacşiş infim, uşa. Dar ceea ce fusese cîndva o funcțională şi fermecătoare practică medievală se transformă în năucitoarea capitală modernă într-o mereu repetată scenă beckettiană. Te întorci obosit după încheierea unei prelungite zile de muncă turistică (nu glumesc, puține munci mi se par mai obositoare decît fanatica sete de cunoaştere care te face să bați zeci de ore în şir străzile şi muzeele, încercînd să nu pierzi, să nu uiți nimic), te întorci, deci, obosit spre hotelul găsit cu greu şi plătit şi mai cu greu, gîndindu-te cu jind la patul - chiar mizerabil - care te aşteaptă, găseşti poarta închisă şi începi, aşa cum ai fost învățat, să bați din palme. Exercițiu fără urmări evidente. De altfel, descoperi pe alții, ceva mai jos sau ceva mai sus pe stradă, bătînd din palme şi mai de mult. Minutele se fac sferturi de oră, palmele ți se roşesc, te simți din ce în ce mai furios, mai ridicol, începi să pactizezi cu cei asemenea ție, bați din palme tot mai tare, tot mai sacadat, dîndu-ți seama că în vacarmul nocturn numai o minune îl va face pe mult doritul serreno să-ți audă disperatul şi desuetul mesaj. Minune care în cele din urmă se produce, atunci cînd nu mai sperai nimic, cînd avuseseşi destul timp să te imaginezi dormind pe o bancă în parc, înconjurat de țevi furioase de eşapament şi excentrice obiceiuri medievale.

Ana Blandiana

O evocare adecvată pentru a se lucra pe acest text ar putea fi construită pe prezentarea unor obiceiuri cunoscute. În dependență de vîrsta elevilor, de disciplina studiată şi de obiectivele urmărite, elevii îşi vor aminti şi vor descrie oral obiceiurile româneşti legate de comunicarea interpersonală, de vizite sau de intrare în casă. În caz de necesitate, profesorul îi va ajuta prin întrebări de tipul:

- Cum îți poți anunța venirea la uşa cuiva?
- Ce recomandă eticheta pentru asemenea situații?
- Vi s-a întîmplat să nu puteți intra în casa dvs.? De ce? Cum ați procedat?

Dacă atenția se va orienta spre obiceiurile altor popoare, s-ar putea propune o evocare cu secvențe din filme sau din texte cunoscute. De asemenea, s-ar putea recurge la scriere liberă/freewriting în baza unor proverbe potrivite, de tipul:

Cîte bordeie, atîtea obiceie.
Cine bate aceluia i se deschide.
Obiceiul slujeşte ca lege.
Cum îi țara şi obiceiul.

Urmează lectura eseului şi interogarea multiprocesuală, care trebuie să verifice gradul de înțelegere a textului citit independent. De aceea, elevii vor răspunde la întrebările gata formulate de profesor sau le vor elabora ei înşişi, interogîndu-se reciproc.

Un posibil set de întrebări arată astfel:

- Întrebări literale
  - Unde are loc întîmplarea descrisă? Cînd (în ce perioadă a zilei)?
  - Există oare sonerii la casele din această localitate?
  - Cine are cheile asupra sa?
  - Cum este chemat paznicul?
  - Ce vechime are obiceiul?
- Întrebări de traducere
  - Ce înseamnă îmbinările: *gonesc demențial, țevi de eşapament, diabolice arii reverberate de ziduri?*
  - În ce constă obiceiul medieval?
  - Ce sunete se aud în Madridul nocturn?
  - Ce înseamnă serreno?

– Ce simte omul contemporan, nevoit să comunice în stil medieval?
▪ Întrebări de interpretare
– De ce viața nocturnă a Madridului este atît de activă?
– Cum arată un paznic nocturn al imobilelor?
– De ce paznicul primește bacșiș?
– Cît timp poate dura așteptarea paznicului?
– De ce paznicul vine atît de greu?
▪ Întrebări aplicative
– Cum s-ar rezolva problema cheilor în alte zone climaterice; la nord?
– Cum s-ar putea moderniza obiceiul?
– Cum s-ar schimba viața nocturnă a orașului în lipsa acestui obicei medieval?
– Cum ar prezenta acest obicei un băștinaș?
– Cum ar povesti aceeași istorie paznicul?
▪ Întrebări analitice
– Cum ar apărea descrierea respectivului obicei într-un ghid turistic?
– Cine sînt emițătorul și receptorul în această situație de comunicare?
– Ce cod se utilizează?
– Pe ce canal se transmite mesajul?
– De ce comunicarea verbală este substituită prin comunicarea nonverbală?
▪ Întrebări sintetice
– Ce situații similare de comunicare nonverbală ați atestat?
– Prin ce este medieval acest obicei?
– Ce calități trebuie să aibă un serreno adevărat?
– Ce vîrstă poate să aibă paznicul?
– Cum coexistă într-un oraș modern tehnica și obiceiul medieval?
▪ Întrebări evaluative
– Ți-ar plăcea să locuiești într-un oraș cu asemenea tradiții?
– Ce ai face, dacă paznicul nu ar veni la aplauzele tale?
– Cum ți-ai moderniza funcția, dacă te-ai angaja serreno?

După ce se caută răspunsuri la întrebările date (la toate sau la unele), se recurge la lectura împotrivă a textului. Sarcina fiecărui elev este să formuleze 2-3 întrebări, ce depășesc cadrul acestui text, utilizîndu-l ca bază pentru scriere.

De exemplu:
– Cum s-ar putea intitula textul? Cum se poate numi obiceiul?
– Ce an, anotimp, zi a săptămînii este?
– Ce fel de oameni sînt? Cum arată ei?
– De ce naratorul nu a descoperit dintr-o dată esența obiceiului?
– Cu ce s-a ocupat naratorul toată ziua?
– De ce hotelul este găsit și plătit cu greu?
– Cum arată paznicul (ce vestimentație și accesorii are, ce fel de chei poartă)?
– Ce poate cumpăra paznicul cu bacșișul primit de la o persoană?
– În ce rezidă ridicolul situației?

Dacă elevii au la dispoziție cîte un exemplar de text, ei pot marca direct pe acesta locul unde vor include răspunsurile la întrebări. Acum textul arată astfel:

Cum s-ar putea intitula textul? Cum se poate numi obiceiul?

Scena se petrece la Madrid. *Ce an, anotimp, zi a săptămînii este?* Este seară, trecut de ora 11. Bineînțeles, ora înaintată și dispariția zumzetului magazinelor nu face decît să pună și mai mult în evidență motocicletele care gonesc demențial cu țevile de eșapament interpretînd diabolice arii reverberate de ziduri sau cîntecele și chiotele grupurilor de tineri care bîntuie într-o veselă insomnie străzile și noaptea. Madridul nocturn este încă mai zgomotos, mai vuitor decît cel de zi, cu mașinile mai nestăpînite, turiștii mai neintimidați, restaurantele mai deschise. În acest cadru agitat și nepotolit, ici și colo, pe trotuare sau chiar în mijlocul străzii, înconjurați firesc de goana vehiculelor, oamenii, singuri sau perechi, stau și bat din palme. *Ce fel de oameni sînt? Cum arată ei?* Priveliște, evident, ciudată, mai ales că, oricîtă perspicacitate ai avea, nu reușești să descoperi scena aplaudată de acești stranii spectatori. Sînt prea netulburați pentru a fi nebuni și prea mulți pentru a fi originali și atunci nu rămîne decît să te încăpățînezi a descoperi ascunsul obiect al aplauzelor, spectacolul. Am cheltuit ore întregi în repetate nopți pentru a descoperi că el nu există. *De ce naratorul nu a descoperit dintr-o dată esența obiceiului?* Există însă, mai spectaculos decît orice spectacol, straniul obicei: ca să intri după 11 noaptea într-o casă sau un hotel, să zicem, nu trebuie să suni - de altfel, nici nu există sonerii - trebuie să bați din palme.

Tot la două-trei străzi sau străduțe se află un paznic (serreno) înarmat cu o uriașă legătură de chei, ale tuturor caselor pe care le are în pază. *Cum arată paznicul (ce vestimentație și accesorii are, ce fel de chei poartă)?* La bătaia din palme, în mod ideal, paznicul răsare din pămînt și vine să-ți deschidă, în schimbul unui bacșiș infim, ușa. *Ce poate cumpăra paznicul cu bacșișul primit de la o persoană?* Dar ceea ce fusese cîndva o funcțională și fermecătoare practică medievală se transformă în năucitoarea capitală modernă într-o mereu repetată scenă beckettiană. Te întorci obosit după încheierea unei prelungite zile de muncă turistică *Cu ce s-a ocupat naratorul toată ziua?* (nu glumesc, puține munci mi se par mai obositoare decît fanatica sete de cunoaștere care te face să bați zeci de ore în șir străzile și muzeele, încercînd să nu pierzi, să nu uiți nimic), te întorci, deci, obosit spre hotelul găsit cu greu și plătit și mai cu greu *De ce hotelul este găsit și plătit cu greu?,* gîndindu-te cu jind la patul

- chiar mizerabil - care te aşteaptă, găseşti poarta închisă şi începi, aşa cum ai fost învăţat, să baţi din palme. Exerciţiu fără urmări evidente. De altfel, descoperi pe alţii, ceva mai jos sau ceva mai sus pe stradă, bătînd din palme şi mai de mult. Minutele se fac sferturi de oră, palmele ţi se roşesc, te simţi din ce în ce mai furios, mai ridicol *În ce rezidă ridicolul situaţiei?*, începi să pactizezi cu cei asemenea ţie, baţi din palme tot mai tare, tot mai sacadat, dîndu-ţi seama că în vacarmul nocturn numai o minune îl va face pe mult doritul serreno să-ţi audă disperatul şi desuetul mesaj. Minune care în cele din urmă se produce, atunci cînd nu mai sperai nimic, cînd avuseseşi destul timp să te imaginezi dormind pe o bancă în parc, înconjurat de ţevi furioase de eşapament şi excentrice obiceiuri medievale.

***

Dacă numărul de elevi este mai mare decît numărul intervenţiilor, se poate recurge la tehnica *Gîndeşte - perechi - prezintă*[3]. Elevii vor discuta toate variantele şi vor alege una sau vor formula un răspuns comun, pe care îl vor prezenta clasei întregi.

La expirarea timpului acordat pentru formularea răspunsurilor, se citeşte integral textul cu toate completările.

Pentru încheiere, este bine să se aprecieze calitatea fragmentelor incluse, coerenţa lor informativă şi stilistică. Acum se cere înţelegerea profundă a textului de bază, încadrarea acţiunii în timp şi spaţiu, relevarea conexiunilor transdisciplinare şi - nu în ultimul rînd - abilitatea producerii unui text închegat.

Organizarea atelierului de scriere, ca strategie eficientă, trebuie proiectată în conformitate cu vîrsta elevilor şi coordonată cu obiectivele de referinţă pentru clasa respectivă sau cu obiectivele generale ale disciplinei. De exemplu, pentru orice clasă de gimnaziu este valabil obiectivul general 3.3. ***Elevul va fi capabil să-şi activeze şi să-şi dezvolte, în mod propriu, operaţiile gîndirii creative***. [4]

Proiectarea unui atelier de scriere, în baza textului citat mai sus, încadrată în activităţi de evocare, de realizare a sensului şi de reflecţie, apare schematic astfel:

Evocare	Realizare a sensului	Reflecţie
Discuţie despre obiceiurile diferitelor popoare Scriere liberă Răspuns la întrebări Examinarea unui tablou (uşi, porţi zăvorîte, ziduri de cetate, colţ de oraş medieval)	Interogarea multiprocesuală Lectura împotrivă Scriere imaginativă	Lectura textelor produse Aprecierea textelor/fragmentelor scrise Discuţie privind importanţa obiceiurilor într-o cultură

E uşor să se observe conexiunea între actele de comunicare orală, lectură şi producerea textului scris. Ţinem să remarcăm şi faptul că asemenea ateliere de scriere trebuie proiectate pentru 2 ore academice consecutiv.

Abilitatea de a se încadra într-un atelier de scriere şi de a produce textul solicitat, compatibil cu un alt text, este una foarte importantă pentru dezvoltarea personalităţii elevului. Antrenarea regulată a elevului în diferite ateliere de scriere îl va ajuta să depăşească frica în faţa foii albe.

Note:

[1] Grosu, Alvina, *Cum dezvoltăm gîndirea critică sau Interogarea multiprocesuală*, *Didactica Pro...*, nr.4, 2001, pag. 66-70.
[2] Cartaleanu, Tatiana, *Lectura împotrivă*, *Didactica Pro...*, nr.2, 2001, pag. 74-78.
[3] Temple, C., Steele, J., Meredith, K., *Iniţiere în metodologia Lectură şi scriere pentru dezvoltarea gîndirii critice,* Chişinău, 2001, pag. 49-50.
[4] *Curriculum de limba şi literatura română*, Clasele V-IX, Iaşi, Dosoftei, 2000, pag.12.

Utilizarea te nicilor LSDGC: rezolvarea în lanţ

Ludmila **URSU**

În ultimii ani, am fost participantă fidelă la training-urile ***Lectură şi scriere pentru dezvoltarea gîndirii critice,*** organizate de formatorii Centrului Educaţional PRO DIDACTICA pentru lectorii-metodişti de la Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă". În majoritate, tehnicile de predare-învăţare au fost ilustrate prin subiecte legate de disciplinele umanistice. Fiind titular al cursului de metodica predării matematicii la clasele primare, mă frămînta gîndul cum ar putea fi adaptate aceste procedee atît de atractive pentru procesul de rezolvare a problemelor. Ca urmare, s-a

conturat o tehnică de învățare a strategiilor rezolutive algoritmice, pe care am numit-o *rezolvare în lanț* și care comportă elemente de brainwriting, revizuire circulară și brainstorming. Aplicăm cu succes tehnica respectivă la lecțiile de laborator cu studenții, în cadrul practicii pedagogice cu elevii claselor a II-a – a IV-a. Numeroși învățători ai școlilor și liceelor din Chișinău, convinși de eficiența acesteia, au studiat experiența noastră. Propunem în continuare descrierea tehnicii *rezolvarea în lanț*.

- ***Forma organizațională de instruire:*** învățarea prin cooperare în grupuri eterogene, preferabil din 4-6 elevi.
- ***Condiții de desfășurare:*** formarea deprinderilor de a rezolva probleme-tip (cînd rezolvitorii sînt capabili să recunoască tipul problemei, sînt familiarizați cu algoritmul rezolutiv și și-au format deja priceperile de aplicare a acestuia).
- ***Mijloace didactice:*** fișe cu cîte o problemă de tipul respectiv. Seturile de fișe pentru toate grupurile de elevi sînt aceleași. Pe fișă se prezintă textul problemei și se separă prin linii orizontale pașii algoritmului rezolutiv care urmează a fi aplicat în lanț. Dacă se consideră necesar, se propun sugestii sau întrebări pentru fiecare pas al algoritmului. Se poate solicita elevilor să formuleze ei înșiși asemenea sugestii sau întrebări.
- ***Reguli de lucru:***

– Sarcinile sînt realizate în scris, respectînd liniștea în clasă.
– Fiecare elev, primind fișa, efectuează prima cerință: organizarea datelor problemei, înscriind schema în spațiul rezervat.
– Are loc rotația fișelor în cadrul fiecărui grup: elevul nr.1 transmite fișa elevului nr. 2, cel cu nr.2 transmite fișa elevului nr.3, … ultimul elev din grup transmite fișa elevului nr.1. Apoi se va trece la rezolvarea propriu-zisă. Copiii citesc noua problemă, revizuiesc lucrul colegului precedent. În caz de necesitate corectează și efectuează primul pas al algoritmului rezolutiv, înscriind operația (dacă se cere, formulînd și sugestia sau întrebarea respectivă) în următorul spațiu liber.
– Rotația fișelor continuă pînă cînd în ultimul spațiu liber de pe fișe se notează verificarea rezolvării și răspunsul problemei.

Se propune următoarea modalitate organizatorică de ***evaluare*** a activității: se solicită să ridice mîna elevii care au în față fișa nr.1 (apoi nr.2 etc.); unul dintre ei citește răspunsul obținut, ceilalți își exprimă acordul sau dezacordul. În cazul cînd sînt răspunsuri diferite, se discută frontal și se depistează greșelile.

- ***Aprecierea și autoaprecierea în grup:*** în fiecare grup se votează „veriga slabă" a lanțului. Elevul care a comis greșeli în rezolvare, a solicitat ajutorul colegilor sau a tărăgănat rotația fișelor (se admite autoaprecierea). Aceasta se poate realiza, cerînd fiecărui elev să scrie numele votat pe verso.
- ***Organizarea activității recuperatorii pentru elevii cu însușita scăzută***: determinînd în grup elevul votat de majoritate drept „verigă slabă", acesta primește fișele grupului său pentru a le revedea acasă și a rezolva cîteva sau toate problemele (după cum va solicita profesorul) în caiet.
- ***Etapa de postrezolvare:*** grupurile primesc cîte o fișă cu o sarcină creativă, care va fi abordată prin dezbateri. De această dată sarcinile pot să difere sau le putem oferi aceeași sarcină tuturor grupurilor. Soluția acceptată de comun acord se fixează pe fișă și apoi un elev numit de învățător sau delegat de grup o prezintă în fața colegilor.
- ***Aprecierea activității grupurilor:*** în funcție de gradul de respectare a regulilor de lucru, de nivelul organizării activității în grup, de corectitudinea, rapiditatea, acuratețea și eficiența rezolvării, învățătorul apreciază calitatea activității în grupuri.

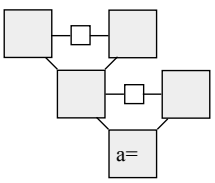
Ex.1. Rezolvarea în lanț a ecuațiilor – metoda mersului invers (cl. II).

Setul de fișe pentru fiecare grup:

1) $7x(71+a)=63$	**2)** $(8+a)x7=56$	**3)** $54:(a-15)=6$	**4)** $(82-a):8=6$
Proba:	Proba:	Proba:	Proba:

Sarcini pentru etapa de postrezolvare (cîte una pentru fiecare grup):

– Înscrieți rezolvarea ecuației din fișa nr. 2 în schema: **a** ⇄ □ ⇄ □.
– Compuneți o problemă după ecuația de pe fișa nr.1. Rezolvați această problemă.
– Transformați ecuația de pe fișa nr.4, punînd în partea dreaptă a acesteia o expresie numerică cu valoarea 6. Rezolvați ecuația obținută.
– Compuneți o ecuație analogică celei de pe fișa nr. 3. Rezolvați-o.
– Amintiți-vă toate regulile pe care le-ați folosit, rezolvînd ecuația de pe fișa nr. 1.
– Înscrieți rezolvarea ecuației din fișa nr. 3 în schema de mai jos, notînd în casetele libere numerele și semnele potrivite:

Ex. 2. Rezolvarea în lanț a problemelor de aflare a două numere, ştiind suma şi raportul acestora (cl. III, tema *Perimetrul dreptunghiului*)

Fişele pentru rezolvare în lanț pot avea, de exemplu, una din formele de mai sus.

Nr.1 Perimetrul unui dreptunghi este 366 m. Lungimea lui este de două ori mai mare ca lățimea. Să se determine dimensiunile acestui dreptunghi.
Organizez datele problemei:
Rezolvare:
1) Determin semiperimetrul dreptunghiului:
2) Determin lățimea:
3) Determin lungimea:
Verificare:
Raspuns:

Nr.1 Perimetrul unui dreptunghi este 366 m. Lungimea lui este de două ori mai mare ca lățimea. Să se determine dimensiunile acestui dreptunghi.
Organizez datele problemei:
Rezolvare:
1) Aflu ..... :
2) Aflu ……..:
3) Aflu ……..:
Verificare:
Raspuns:

Setul de fişe pentru fiecare grup mai conține următoarele probleme:

Nr.2: Un dreptunghi, cu lățimea de trei ori mai mică decît lungimea, are perimetrul 528 m. Să se afle lungimea şi lățimea acestui dreptunghi.

Nr. 3: Lungimea unui dreptunghi cu perimetrul 204 m este mai mare decît lățimea acestuia de cinci ori. Care sînt dimensiunile dreptunghiului?

Nr.4: Să se determine lungimea şi lățimea unui dreptunghi cu perimetrul 640 m, dacă se ştie că lățimea se cuprinde de patru ori în lungime.

Sarcini posibile pentru etapa de postrezolvare (aceleaşi pentru fiecare grup):

- Modificați condiția problemei din fişa nr.4 aşa ca relația dintre lungime şi lățime să fie exprimată prin una din expresiile comparative „cu ... m mai mare" sau „cu ... m mai mică". Rezolvați problema obținută şi comparați rezolvarea cu cea a problemei nr.4.
- Alcătuiți, cu datele şi soluția problemei nr.1, o problemă în care să se afle perimetrul dreptunghiului. Rezolvați această problemă.
- Aflați latura pătratului cu acelaşi perimetru ca şi cel al dreptunghiului din problema nr.2. Cum este ea față de lungimea şi față de lățimea dreptunghiului?
- Notați în problema nr.3 prin P – perimetrul dreptunghiului, L – lungimea, l – lățimea, R – numărul care arată de cîte ori L este mai mare ca l. Descoperiți formula literală pentru calcularea lungimii şi a lățimii:

  L = ...; l = ...

Ex. 3. Rezolvarea în lanț a problemelor prin metoda falsei ipoteze (cl. IV)

Nr.1 La lecția de educație fizică, pentru un joc, 36 de elevi ai unei clase au format 15 echipe a cîte 2 şi 3 elevi. Cîte echipe de fiecare fel au format elevii?
Organizez datele problemei:
Rezolvare:
1) Emit ipoteza: presupun că ..... .
2) Revizuiesc datele problemei:
3) Calculez greşeala:
4) Calculez pasul greşelii:
5) Determin cîte echipe de ... elevi au fost formate:
6) Determin cîte echipe de ... elevi au fost formate:
Verificare:
Răspuns:

Se constituie grupuri de 4 elevi (dacă permit condițiile, putem forma în acest caz grupuri de 7 sau 8 elevi). Fiecare primeşte cîte o fişă structurată cum se arată mai sus. Putem cere elevilor să formuleze independent sugestiile 1) – 6).

Setul de fişe pentru fiecare grup mai conține următoarele probleme:

Nr.2: Pentru a cumpăra o imprimantă s-au plătit 1500 lei cu bancnote de 100 lei şi 50 lei, în total 20 de bancnote. Cîte bancnote de fiecare fel au fost folosite la plată?

Nr.3: Pentru o plimbare cu vaporul s-au vîndut bilete la clasa I la preţul de 56 lei şi la clasa a II-a la preţul de 36 lei, încasîndu-se în total suma de 4944 lei pentru 124 bilete. Cîte bilete de fiecare fel au fost vîndute?

Nr.4: Într-un bloc sînt apartamente cu trei camere şi cu o singură cameră, 625 la număr. Se ştie că în total în bloc sînt 875 camere. Cîte apartamente de fiecare fel sînt în bloc?

Sarcini posibile pentru etapa de postrezolvare:

– *Rezolvaţi problema nr.2 emiţînd o altă ipoteză şi comparaţi rezolvările.*
– Alcătuiţi o problemă care să aibă aceleaşi date ca şi problema nr.1, dar să povestească despre cumpărarea unor rechizite şcolare. Rezolvaţi această problemă.
– Modificaţi datele problemei nr.4 pentru situaţia în care în bloc ar fi apartamente cu două sau cu trei camere. Rezolvaţi problema obţinută.
– Formulaţi alte întrebări pentru problema nr.3 şi răspundeţi la ele.

Este eficientă rezolvarea în lanţ şi prin alte metode speciale: a comparaţiei, a mersului invers, figurativă. Fişele pot fi concepute analogic celor din exemplul precedent.

Din experienţă, putem afirma că succesul *rezolvării în lanţ* depinde de respectarea condiţiilor desfăşurării şi necesită efort organizatoric. Dar, odată însuşite regulile de lucru, această tehnică se dovedeşte a fi extrem de eficientă şi place mult elevilor.

Într-un timp restrîns se reuşeşte rezolvarea a unui număr mare de probleme stereotipice, fără a fi resimţit efectul nociv (plictiseala, gîndirea şablonizată, scăderea atenţiei şi a interesului etc.). Forma de organizare conferă activităţii rezolutive o alură de joc, ceea ce captivează elevii şi sporeşte motivaţia pentru rezolvare. Votarea la final a „verigii slabe" îi activizează pe elevi, făcîndu-i să participe cu mai multă pasiune. Prin diverse forme de evaluare sînt elucidate greşelile şi este organizată activitatea recuperatorie pentru cei ce o necesită. Gama activităţilor de postrezolvare poate fi mai diversă ca de obicei, conferind valenţe creative unei rezolvări algoritmice.

Propunem în continuare o grilă posibilă a obiectivelor cognitive care pot fi atinse prin *rezolvarea în lanţ*.

Cunoaştere**:** ***a distinge, a identifica, a recunoaşte*** *tipul problemei;* ***a reaminti, a reţine*** *algoritmul rezolutiv;* ***a enumera*** *paşii algoritmului rezolutiv.*

Înţelegere: ***a exprima de sine stătător*** *sugestii la paşii rezolvării;* ***a ilustra datele*** *problemei printr-o schemă;* ***a stabili*** *dinamica rezolvării;* ***a interpreta, a reorganiza*** *rezolvarea prin alte metode, scheme etc. în cadrul activităţilor de postrezolvare;* ***a explica*** *judecata rezolutivă;* ***a demonstra*** *corectitudinea rezolvării;* ***a extinde, a extrapola, a determina*** *noi aspecte ale problemei în cadrul activităţilor de postrezolvare.*

Aplicare**:** ***a alege*** *algoritmul rezolutiv;* ***a aplica, a utiliza, a se servi de*** *algoritmul rezolutiv la problema concretă;* ***a generaliza*** *rezolvarea problemelor-tip într-un algoritm;* ***a clasifica*** *problemele şi metodele de rezolvare;* ***a structura*** *procesul rezolutiv după schema dată.*

Analiză**:** ***a distinge, a identifica, a recunoaşte*** *următorul pas al rezolvării;* ***a analiza*** *procesul rezolutiv;* ***a compara*** *tipuri de probleme şi algoritmi rezolutivi;*

Sinteză/creaţie: ***a scrie*** *rezolvarea problemei;* ***a compune, a modifica*** *probleme în cadrul activităţilor de postrezolvare;* ***a relata*** *soluţia găsită în grup.*

Evaluare**:** ***a valida*** *rezolvarea, efectuînd verificarea;* ***a evalua*** *rezolvarea realizată de colegi;* ***a judeca, a aprecia, a argumenta*** *calitatea lucrului colegilor.*

În afară de sfera cognitivă, *rezolvarea în lanţ* realizează implicaţii în sfera comunicativă *(formarea unei idei proprii în urma lucrului individual, independent; exprimarea scrisă şi verbală a ideilor formate; abordarea critică a ideilor colegilor şi a celor proprii; dezbaterea ideilor la nivel de grup; alegerea celei mai raţionale soluţii; expunerea sintetică a soluţiei adoptate în grup etc.)* şi socio-afectivă *(formarea atitudinilor de colegialitate, prietenie, ajutor reciproc, empatie, de integrare în grup; formarea deprinderilor de a respecta normele activităţii în grup, de asumare a unor roluri etc.)*, favorizînd dezvoltarea spiritului de gîndire critică.

Veronica **CREŢU**

Easy strategies for a successful ESL listening classroom

Active listening is a way of responding to spoken English in an interactive dialogue situation. The roles of the interlocutors are very clearly delineated. The speaker initiates and extends, while the active listener-partner focuses on what is being said and responds through reformulating.

– What does an active listener do?

The active listener:

– Listens closely to what the speaker says, attending to the meaning conveyed through both verbal and nonverbal languages;
– Responds non-judgmentally, in different words;

– Agrees or disagrees with the content or the speaker's views;
– Offers his/her opinion;
– Offers advice or suggestions.

What value does active listening offer for the language classroom?

- It allows, first of all, the skills of speaking and listening to develop with a keener focus: the speaker speaks, confident in the knowledge that the flow will be not interrupted by the interlocutor; the listener listens, waiting to make a reactive statement.
- It facilitates a more equitable and democratic classroom. By setting up the parameters if interaction in this modality, the teacher guarantees that everyone will receive equal opportunity to use the language.
- Active listening means REALLY listening to what your partner is saying.

It does happen when this "REALLY" listening to what your teacher/partner is saying is a very boring task. We can often hear students complaining about boring classes, listening to a teacher who is simply lecturing, reading or simply telling something very uninteresting. And we, teachers, should be very much aware about this. Because we don't teach only the language in itself, we have to develop some abilities in our students, so that they would never have difficulties in understanding and using the language.

Here are given some of the easiest strategies/activities that can make your ESL listening classroom interesting and successful.

❑ **Jigsaw activities: putting the pieces together.**

This activity is usually used with students to improve their reading, speaking, writing and, of course, listening skills.

First of all, the teacher divides the students by counting them from 1 to 3, and each member of the so-called "home-team" gets a part of a story, text, news (depending on the topic and the objective of the lesson). Next, the students from "home-teams" who have the same part, gather together in so-called "expert teams" to learn the same information, discuss and analyze it. After learning it, they return to the initial "home-teams", where they teach the information they learned. So, the student who was nr. 1 tells the 1st part, that one who was nr.2 tells the 2nd part and nr. 3 the 3rd. Finally, the group's knowledge of the whole is shown through using the information to do a task or answer questions.

This strategy makes everyone be responsible for learning and teaching their part. There is an interdependence, because students need their fellow group members tell them about the pieces they have not seen. And, of course, social skills are very important. Students have to be both: very good speakers, explaining their parts so that others can understand, and good listeners, being sure to find out all the necessary information. This strategy works well with all levels.

❑ **Tell me about you**

This activity is for sure used by many English teachers. The teacher comes to the classroom with a short text/information about himself/herself, and reads it to the students. Students have to listen very carefully, because there is a table to fill in.

For example:

Childhood	
Family	
Education	
Future plans	
Interests	

So, while the teacher is reading or telling, students take notes and fill in the right box. The first time teacher reads very fast and then checks on how many students got the information. The second time the speed is slower, so that everyone can at least write something, and then again the checking follows.

Afterwards, the teacher can ask the students to work in pairs, each student is given 5 minutes to prepare a short information about himself/herself, and then share it with the classmate. It creates a very involving atmosphere and everyone has a chance both to listen and speak. This is a very good possibility for the teacher to see how many students comprehend what is been said.

Variations:

This activity can be used when practicing Simple Past Tense (because all the verbs in those small stories are used in the past)

It can be used during the first class in a school year, especially where there are some new students. It would serve as a bridge between old ones and new ones (if the teacher mixes students).

The content of the boxes can be changed, so, its up to the teacher what text/story to pick for the students to listen to etc.

❑ **Guided telling of a story**

The teacher can bring any story, fairy-tale to the classroom. First of all, it's good to start from the title. Let everyone guess/predict what is the story going to be about, so that all students would be motivated to listen to the teacher.

Then the teacher starts retelling it, with a very good, interesting and appropriate to the situation intonation. Remember – the intonation and how you act are very important.

You retell the story till the very moment something happens in it, and you stop and let the students predict by answering some questions, for ex.:

What do you think happened next?

Where do you imagine they will go?

Why do you think so?

What makes you believe this?

If it were you the main character, what would you have done differently, why?

If no, why no, comment on your answer?

So, the teacher continues to tell the story till the end, stopping from time to time, using the questions from above, and making sure everyone understood the story. The questions used help the teacher to guide the whole activity.

It's a very good activity to stimulate listening within an English lesson and it works well with all levels.

Note. Choose the story carefully. It should be a narrative story with many events. Scientific texts aren't appropriate in this case.

❑ **Card Story**

Procedure:

- Put students into small groups of three to four students and hand out cards to each group (the cards should be different in all the groups).
- Direct the students to decide in a group the order of the cards, as they are small parts of one story.
- Have the groups present their stories to the others.
- While the group presents its story, the rest of the students are listening attentively and filling in, for ex. all the adjectives etc.

Adjectives	Nouns	Verbs

- So, the students don't simply listen, but they have to be very attentive to everything.
- After group nr.1 tells the story, groups 2 and 3 have to write on big papers, together, as a group, the story using only the words from the boxes.
- Then groups take turns and present what they got (here the teacher and the classmates can see how carefully the others listened).
- Next, the others stories are done and presented in the same way.

This activity makes everyone aware of the fact that they have to listen, have something to contribute to the group with. It is one of the cooperative learning technique that can be easily changed and adopted to the existent needs.

❑ **Detecting mistakes**

The teacher tells a story or describes something the class knows, but with a number of deliberate mistakes. Listeners raise their hands when they hear something wrong.

This activity makes students feel free to correct, it encourages them, and makes them think that not only they do mistakes, but the teachers too. Before you start this, tell/pretend that you feel really bad, you'll try to do your best, but you still need their support. It works really well with all levels, especially with children.

❑ **The Secret part**

This is a very interesting activity that requires a TV set and a video tape in the classroom.

Divide the group into 2 teams. One team (team nr.1) goes out for some 10 minutes, the other team (team nr.2) stays in the classroom. Team nr. 2 has to watch a short fragment of a movie, news, clip, etc., and then has to tell the 1st team what they have just seen on the screen. Everyone from the team tries to give as many details as possible, while the 1st team has to listen very attentively and put down some notes.

Afterwards, the 1st team is given the possibility to watch the same part and check on how well they've listened to their classmates, on one hand, and how well their classmates understood the information/video. Then they complete with some details/add in case something has been missing, disscuss, analyze, make comments and watch the part once again, but together this time.

This is a kind of activity that involves everyone. Everyone has to keep an eye on what is been showed, so that they can at least say something. The classmates learn to listen to each other, thing that is very important at any stage and any age. And finally, watching a video within a lesson is so much fun for everyone.

Suggestions: The teacher can use this activity when practicing Past Continuous Tense: (for ex. The boy was ridding the bicycle while his sister was playing with her friends), or it can be used with the Simple Past Tense (for ex. What did they do, where did they go, whom else did you see, why did they do so etc.). Finally, this activity can be used with any grammar or vocabulary topic.

❑ **Interviewing**

This activity is very much used by all English teachers. The teachers can use it by organizing all kinds of interviews.

Here is an example of a **Applying for a job.**

Divide the class into two teams (T.1- 5 students and T.2 – 5 students). The students from T.1 are given some jobs – for ex. Mary is a baker, John is a carpenter, Alina is a dentist etc. and all they have to apply for a job (each student is given 5 minutes). Team 2 is a group of experts or interviewers, which is pretending to be the staff from a definite company, (the company changes every time a different person applies for a job) and which is going ask a number of questions each person looking for a job. So, everyone should listen to the questions in order to be able to answer them.

Then the group change, so that everyone has a chance to listen and answer.

This activity might take a whole lesson, but it so much fun and so many students participate. It can be used when practicing Can/Can't, adjectives, S. Past, S. Present Tenses. It works very well with all levels.

Some other short listening activities

- Tell a joke, retell a well-known story, read a story from the book; or play a recording of a story. If the story is well-chosen, learners are likely to be

motivated to attend and understand in order to enjoy it.

- Sing a song yourself, or play a recording of one. Note, learners enjoy listening to the music very much. The students can be given some papers to fill in with the missing words from the song they listen to.
- Students perform actions, or draw pictures, in response to instructions they get from the teacher. So, in order to do smth, they have to listen very carefully to the directions.
- The teacher provides brief oral definition of a person, place, thing, action or whatever; the students listen and write down what they think it is.
- Students listen very attentively and take brief notes from a short lecture or talk.
- Students write a brief summary of the content of the listening passage.
- A problem is described orally; students discuss how to deal with it, and/or write down a suggested solution.

Here is a box with the most commonly used listening activities. You may add a new activity every time you try a new one. Share them with your colleagues, try to use them as often as possible, and never stop only on them…

Interview Instructions
Loudspeaker announcements Radio news
Committee meeting shopping
Theatre show telephone chat
Lesson, lecture conversation, gossip
Watching television story-telling
Cambridge University Press 1996

Hope you find this information useful and practical. Good luck!

Summary

Summary

Autorii noştri

Ţinem să le mulţumim tuturor celor care au colaborat:

BĂLĂNUŢĂ Ala – învăţătoare, s. Moleşti, judeţul Chişinău.

BOGDEA Dan – doctorand, redactor, revista *Didactica Pro...*

BOTEZATU Tatiana – director al Centrului Judeţean de Creaţie a Copiilor „Universul", s.Zîrneşti, jud. Cahul.

CARTALEANU Tatiana – doctor în filologie, conferenţiar, Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă", formator la Centrul Educaţional PRO DIDACTICA.

CHICU Valentina – doctorandă, coordonator program „Învăţare prin cooperare", Centrul Educaţional PRO DIDACTICA.

COJOCARU Tudor – viceministru, Ministerul Învăţământului din Republica Moldova.

COSOVAN Olga – doctor în filologie, conferenţiar, Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă", formator la Centrul Educaţional PRO DIDACTICA.

CREŢU Veronica – profesoară de limba engleză.

CRISTEA Nadia – redacor-şef al revistei *Didactica Pro...*

CUZNEŢOV Larisa – doctor în pedagogie, conferenţiar universitar, director executiv al asociaţiei obşteşti „Universul Familiei".

DANII Radu – licenţiat în drept.

DULAMĂ Eliza – doctor în ştiinţele educaţiei, lector, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj.

GHILAŞ Ana – doctor în filologie, conferenţiar, Universitatea de Stat din Moldova.

GORAŞ-POSTICĂ Viorica – doctor în pedagogie, coordonator program „Dezvoltare Curriculară", Centrul Educaţional PRO DIDACTICA.

GROZA Olga – director al Centrului de Creaţie a Copiilor Floreşti, jud. Soroca.

HANGANU Ion – coordonator program la Mica Academie de elevi dotaţi „Viitorul".

LÎSENCO Serghei – profesor de istorie la Şcoala de Cultură Generală din Criuleni, grad didactic I, formator la Centrul Educaţional PRO DIDACTICA.

MĂRGINEANU Ion – profesor la catedra de Economie şi Relaţii Economice Internaţionale, Universitatea Liberă Internaţională din Moldova.

MOLDOVAN Iulia – director executiv al Centrului de Dezvoltare a Tineretului din Republica Moldova.

NICHIFOR Silvia – instructor la Societatea Independentă pentru Educaţie şi Drepturile Omului.

NISTREANU Leontina – conducător al Cercului de jurnalism „Condeiul Albastru", s. Zîrneşti, jud. Cahul.

PARLICOV Eugenia – specialist principal la Ministerul Învăţământului din Republica Moldova.

PETCU Viorica – profesoară de artă plastică, director adjunct pentru educaţie, Liceul "M. Kogălniceanu", Chişinău, grad didactic II.

RUMLEANSCHI M. – director al Centrului Orăşenesc al Tinerilor Naturalişti din Chişinău.

SEVOSTIANOV V. – director adjunct al Centrului Orăşenesc al Tinerilor Naturalişti din Chişinău.

URSU Ludmila – doctor în pedagogie, lector superior, Universitatea Pedagogică de Stat „I.Creangă".

Aşteptăm ca de obicei articolele dumneavoastră, care nu trebuie să depăşească opt-zece pagini, dactilografiate la două rînduri.
Redacţia nu recenzează şi nu restituie materialele nepublicate.
Responsabilitatea pentru corectitudinea şi veridicitatea conţinutului materialelor prezentate revine semnatarilor.